

219

MINISTERUL DE INTERNE
SERVICIUL CULTURAL, PRESĂ ȘI EDITORIAL

SCOATETI

OTRAVA

DIN

ASCUNZISURI

N/450

63330

D 001450

CĂSĂTORIA ȘI MOARTEA LUI CHARLES LAFARGE

La începutul anului 1840, puțini oameni cunoșteau numele franțuzoaicei Marie Lafarge, în vîrstă de 24 de ani. Citeva luni mai tîrziu, acest nume era pe buzele tuturor, nu numai la Paris, Londra, Berlin, Viena sau Roma, ci și la Petersburg și New York. Marie Lafarge, învinuită de a-și fi otrăvit soțul, Charles Lafarge, dobîndise faimă mondială.

Ca și în multe alte cazuri, părea curios de ce moartea unui om simplu (Charles Lafarge era un asemenea om), dintr-o localitate neînsemnată din provincia franceză Le Glandier, agita lumea în așa măsură. Oare agitația era cauzată de figura atrăgătoare și totuși misterioasă a tinerei soții pe care și-a adus-o Lafarge din Paris? Sau vilva a fost stîrnită de faptul că, în mod straniu, ucigașele care s-au folosit de otravă au atras întotdeauna mai mult atenția oamenilor asupra lor? Ori cauza trebuia căutată în faptul că procesul Lafarge a făcut ca o nouă știință, cea despre otrăvuri — sau toxicologia, cum i se spune — să se impună atenției și să se afirme? Multe milioane de oameni au aflat, pentru prima dată, că în fața instanțelor avea loc o adevărată paradă de medici și chimiști care încercau să dezvăluie secretul unei otrăvi. Cert este că noua știință, care luase avînt datorită dezvoltării chimiei, părea foarte misterioasă. Așa se explică de ce toxicologia a captat atenția multor oameni și a generat discuții furtunoase în cazul Mariei Lafarge.

Dar, să relatăm evenimentele în ordinea succesiunii lor.

Charles Lafarge era un tip grosolan, în vîrstă de 30 de ani, fiul unui turnător care își instalase cuptoarele de topit fierul în clădirea unei foste mănăstiri, ajungînd la bunăstare. Cînd a murit tatăl său, Charles Lafarge s-a căsătorit cu fiica unui bogătaş și a folosit zestrea soției pentru a extinde turnă-

toria. Dar, încă în timpul lucrărilor de extindere, soția sa a decedat, astfel că la începutul anului 1839 cuptoarele și-au încetat activitatea, iar Lafarge a fost asaltat de creditori. Apreciind că singura ieșire din această situație penibilă era căsătoria cu o altă femeie bogată, el l-a însărcinat pe un intermediar de căsătorii din Paris să-i caute o soție corespunzătoare. Oferta de căsătorie era făcută în ton cu firea sa lipsită de scrupule. Lafarge se lăuda a fi un mare industriaș și proprietarul unui castel din provincie. În august 1839 a intrat în legătură cu părinții adoptivi ai unei orfane, în vîrstă de 24 de ani, Marie Cappelle.

Marie (Fortunée) Cappelle era fiica unui colonel sărac însă îngimfat peste măsură pentru că slujise pe timpul lui Napoleon. După moartea lui și a soției sale, părinții adoptivi ai Mariei, deși erau oameni fără stare, au trimis fata la școli bune, unde a fost crescută împreună cu fiice de aristocrați și de mari financiari. Acolo, această fată plină de sentimentele de îngimfare și mîndrie nesănătoasă caracteristice tatălui ei a început să folosească toate mijloacele minciunii și înșelăciunii pentru a trece drept fiică dintr-o familie deosebit de bogată și nobilă, în scopul de a avea aceleași drepturi ca și celelalte fete bogate și nobile. După ce a terminat școala, a intrat tot mai adînc în lumea acestor închipuiri și autosugestionări. Insuficient de frumoasă și bogată pentru a putea face la Paris o partidă strălucită, ea urmărea cu amărăciune crescîndă cum prietenele ei de la pension se căsătoresc cu aristocrați și se mută în castele. Cînd Charles Lafarge și-a făcut apariția la Paris, ea tocmai însoțea pe una din fostele colege, căsătorită cu vicontele de Léautaud, la un castel de la țară. În timpul șederii ei la castel, au dispărut bijuteriile de familie ale vicontesei. Vicontele l-a rugat pe șeful Sûreté-ului, Allard, să efectueze o cercetare. Acesta a ajuns la concluzia că numai Marie Cappelle, prietena vicontesei, a putut fura bijuteriile. Păgubașul însă nu și-a însușit această bănuială, a renunțat la cercetări și a trimis-o pe Marie înapoi la Paris. Aici părinții ei adoptivi au primit-o cu vestea că au aflat de un candidat la înșurătoare bogat.

Cînd Marie l-a văzut pe Charles Lafarge, l-a găsit vulgar și respingător, dar afirmația acestuia că este bogat și are un castel a fost suficientă ca ea să-și înăbușe adevăratele sentimente. Fără să stea pe gînduri, a consimțit să se mărite cu el, căsătoria avînd loc foarte repede. Imediat după aceasta, perechea inegală, însoțită de slujnica Mariei, Clémentine, a părăsit Parisul.

Pînă la sosirea lor în Le Glandier, Marie visa un castel mareț unde să devină în sfîrșit stăpînă și unde să-și poată primi prietenele așa cum se cuvine. Dar deziluzia ei a fost nemărginită, Le Glandier prezentînd un peisaj trist. În locul unui castel a găsit a mănăstire pe jumătate dărăpănată, întunecată, umedă, murdară, cu o curte în care totul era în decădere. Șobolanii și șoarecii erau stăpînii încăperilor, fiind atît de numeroși încît au invadat chiar și în plină zi camera Mariei. Ea a dat peste rude lipsite de cultură, care i-au produs scîrbă. În locul bogăției la care se aștepta, n-a găsit decît datorii.

În prima noapte după sosire, Marie s-a încuiat cu Clémentine în dormitorul ei sărăcăcios și i-a scris soțului o scrisoare în care îl implora cu cuvinte desperate să divorțeze imediat, informîndu-l că, dacă nu va fi de acord cu întoarcerea ei imediată acasă, va inghiți arsenic. Această scrisoare a marcat năruirea visurilor ei de fată. După cîteva zile părea totuși că s-a liniștit. Lafarge, asaltat de creditori, era gata să facă orice sacrificiu, cu excepția unuia, acela de a renunța la tinăra lui soție. I-a promis că nu se va „atinge” de ea și că, de asemenea, va repara casa. I-a cumpărat un cal de călărie și a angajat servitorime.

În săptămîinile următoare, Marie a expediat scrisori rudelor și prietenelor, scrisori care ar fi produs mirare dacă destinarii ar fi cunoscut situația reală: în ele binecuvînta norocul care a dat peste ea la Le Glandier. Părea că se resemnează, că se împacă cu soarta și continuă jocul cu iluziile și autosugestiile. În mod surprinzător, i-a cedat mica sa avere lui Lafarge, iar acesta, avînd din partea ei scrisori de recomandare, a făcut dese deplasări la Paris pentru a pune mina pe sumele de bani necesare ieșirii din impas. Înaintea unei asemenea călătorii, la sfîrșitul anului 1839, Marie i-a declarat că îl va indica în testament drept moștenitor al averii ei, cerîndu-i în schimb ca ea să moștenească, în cazul morții lui, casa din Le Glandier. Lafarge i-a împlinit dorința, dar a făcut, în același timp, fără știrea ei, un al doilea testament, prin care dădea dreptul de moștenire mamei sale.

În timp ce Charles era la Paris și falsifica acolo diverse scrisori de recomandare, punînd pe ele semnătura Mariei, a primit din partea acesteia o serie de scrisori în care îi vorbea de dragostea pasionată pentru el de care era cuprinsă. Ca semn al dragostei, ea îi trimitea un portret pictat de o tinăra din casă, Anna Brun. Marie i-a cerut soacrei să pregătească prăjituri și cozonaci care să-i fie trimise lui Charles la Paris.

Într-o scrisoare îi comunica soțului că-i va trimite de Crăciun un pachet cu prăjituri din care, în semn de prețuire, va mânca și ea.

Pachetul, expediat în 16 decembrie, a sosit la 18 decembrie la Paris, pe adresa lui Lafarge, care locuia la hotelul *L'Univers*, însă în el nu se aflau prăjiturile la care se referea Marie în scrisoare, ci un singur cozonac. Lafarge nu a acordat atenție acestui amănunt; a tăiat cozonacul și a mâncat o bucată mare. Scurt timp după aceea, se zvircolea din cauza unor crampe însoțite de vomă și diaree. O zi a stat în pat. O slăbiciune generală i-a cuprins membrele. Intrucit astfel de crize (ce semănau cu simptomele holerei) erau obișnuite în acele zile, a renunțat să consulte un medic. Crezând despre cozonac că a fost alterat, s-a mulțumit doar să-l arunce.

Întorcându-se la 3 ianuarie acasă, Lafarge se simțea încă slăbit și bolnav. La Paris reușise să pună mina pe 28.000 de franci și gândul că putea plăti datoriile cele mai urgente l-a făcut să uite de durerile sale fizice. Marie l-a primit cu amabilitate, l-a culcat în pat și l-a ospătat cu friptură de vînat pregătită cu ciuperci. Imediat după masă i-a venit din nou „boala pariziană”, cu vomă și crampe îngrozitoare. Încă în aceeași noapte a fost chemat Bardou, doctorul casei. Acesta, crezând și el că este vorba de un caz de holeră, n-a avut nici o bănuială cînd Marie i-a cerut o rețetă pentru procurarea de arsenic. Ea a motivat că are nevoie de otravă pentru a nimici șobolanii, care — după cum spunea — tulbură noaptea somnul pacientului.

În ziua următoare, starea sănătății lui Lafarge s-a înrăutățit. El avea dureri insuportabile la pulpe, îl chinuia o sete puternică și nu putea reține nici un fel de mâncare ce-i era servită. Toți locatarii casei și multe rude s-au adunat în jurul patului lui de suferință: Marie și slujnica ei Clémentine, mama lui Lafarge, surorile sale, precum și verișoara sa, tinăra Emma, singura persoană din familie care manifesta simpatie și chiar admirație față de Marie. Au venit și Anna Brun, pictorița, și Denis, secretarul și valetul lui Charles. Marie i-a dat bolnavului diferite băuturi și medicamente, în special o substanță numită *gummi arabicum*, despre care spunea că o folosește cu predilecție și o are întotdeauna asupra sa, într-o cutiuță din malahit. Nici de data aceasta nimeni n-a bănuțat nimic, cu toate că forțele lui Lafarge cedau repede. La 10 ianuarie a fost chemat un al doilea medic, Massénat, care, de asemenea, a crezut că este vorba de un caz de holeră și a prescris în ve-

derea întăririi bolnavului ouă proaspete bătute cu lapte. În timp ce Marie prepara alimentul recomandat, Anna Brun a văzut-o luînd din cutiuța de malahit un praf alb, pe care l-a pus în lapte. La întrebarea pictoriței, ea a declarat că îndulcește laptele cu zahăr din flori de portocal. Mai tîrziu însă, uitîndu-se la paharul din care bolnavul a băut oțeva înghițituri, Anna Brun a observat fulgi albi ce pluteau pe suprafața laptelui și i s-a părut de neînțeles faptul că zahărul nu s-a topit în lapte.

Bănuitoare, ea i-a arătat fulgii doctorului Bardou, care, gustînd din lichid, a simțit un gust arzător, însă a afirmat că este vorba probabil de tencuiala care a căzut din tavan în paharul cu lapte. Din această clipă Anna Brun a pîndit-o tot timpul pe Marie. A doua zi a observat că Marie toarnă un praf alb în supa pregătită de mama lui Lafarge. După prima înghițitură, bolnavul a strigat: „O, Marie, supă ce mi-o dai mă arde ca focul!” Anna Brun a ascuns restul de supă și a împărțit în cele din urmă mamei, surorilor și verișoarei lui Lafarge bănuielile sale.

În seara zilei de 12 ianuarie, un viscol turbat gonea în jurul zidurilor vechii mănăstiri din Le Glandier. Lupii urlau. Vîntul bătea în rafale. Cu greu se poate imagina atmosfera care domnea în această casă bătrînă din clipa cînd la teamă pentru viața bolnavului s-a adăugat bănuiala îngrozitoare că el putea fi victima propriei sale soții. Mama și sora lui Lafarge erau lîngă bolnav, cînd verișoara Emma a fugit la Marie pentru a-i aduce la cunoștință suspiciunile existente. Acestea au crescut cînd valetul lui Lafarge, Denis, le-a comunicat femeilor că Marie i-a trimis la 5 ianuarie pe grădinarul Alfred și la 8 ianuarie pe el însuși la farmacistul Eyssartier, în comuna Lubersac, pentru a cumpăra arsenic contra șobolanilor. Lui Alfred i-a dat în acest scop o rețetă a doctorului Bardou, iar el, Denis, deși n-a primit nici o rețetă, a reușit totuși să cumpere 64 grane (un gran = 6 decigrame) de arsenic, otravă pe care i-a dat-o Mariei. La auzul acestor cuvînte, mama lui Lafarge s-a prăbușit la picioarele patului și și-a implorat fiul să nu mai accepte nici o mâncare gătită de mîna soției sale.

Singura persoană care în această situație de confuzie și teamă generală și-a păstrat calmul a fost Marie Lafarge. Cu capul sus, ea a intrat în camera bolnavului și, în fața familiei, l-a chemat pe Alfred grădinarul, care a confirmat că personal a întrebuintat atît arsenicul cumpărat de el însuși cît și pe cel procurat de Denis pentru pregătirea unei paste contra șobola-

nilor. Un rest din această otravă mai era la el. Pe moment bănuiala a fost înlăturată, dar a reinviat când în ziua următoare s-a găsit un praf alb pe fundul paharului din care bolnavul băuse apă îndulcită cu zahăr.

În noaptea de 13 ianuarie a sosit un al treilea medic, Lespinasse. Descrierea simptomelor bolii lui Lafarge l-a convins pe medic că bolnavul a fost otrăvit. „Numai arsenicul produce asemenea simptome“, a declarat el. Era însă prea târziu; bolnavul nu mai putea fi salvat. La câteva ore după aceasta, în dimineața de 14 ianuarie, Charles Lafarge a murit.

Agitația din Le Glandier a fost de nedescris. Și de data aceasta o singură persoană și-a păstrat calmul, Marie Lafarge. În timp ce știrea că ea și-a omorât soțul a cuprins tot satul, Marie, ajutată de slujnica ei, Clémentine, s-a îmbrăcat în doliu, a pus ordine printre scripte și a trimis notarului ei testamentul lui Lafarge (fără să știe că acesta nu era valabil). Singură verișoara Emma a cerut permisiunea de a intra în camera ei. Sfișiată de îndoieli, fata i-a povestit că cumnatul lui Lafarge a plecat la Brives pentru a-l aduce pe judecătorul de pace cu jandarmii săi. Fidelă pe mai departe Mariei, deși se temea că învinuirile pot conține un grăunte de adevăr, fără să fie observată, Emma și-a însușit cutiuța de malahit a acesteia, deoarece credea că mai conține arsenic. A fost un gest de zel nechiibzuit. Cam în aceleași momente Alfred grădinarul, cuprins de panică, a îngropat în grădină arsenicul pe care-l mai avea asupra lui.

Aceasta era situația când au sosit din Brives judecătorul Moran cu grefierul său Vicant și cu trei jandarmi. Marie Lafarge s-a prezentat în fața acestui om capabil, care a devenit nesigur în fața versatei pariziene. Ea afișa o asemenea conduită, încât bărbatul a avut sentimentul că se află în fața unei femei adânc îndurerate și acuzată pe nedrept. Cu ezitare, a ascultat învinuirile familiei și a strins materialul probator pe care îl pregătise Anna Brun: laptele cu ouă, supa, apa îndulcită și vomismențele bolnavului. Moran a pus totul cu neglijență într-un coș. Alfred a indicat, după un scurt interogatoriu, locul din grădină unde a ascuns arsenicul, mărturisind în plus că a primit de la Marie Lafarge arsenic pentru a prepara pasta contra șobolanilor nu numai în ziua de 5 ianuarie, ci și pe la mijlocul lunii decembrie, după ce ea a fost personal în comuna Lubersac, la farmacie. De altfel, șobolanii au ocolit pasta otrăvită. Aceasta mai putea fi găsită în toată casa. Moran a ordonat ca pasta să fie strinsă și a trimis un jandarm la Lubersac pentru a-l audia pe farmacistul Eyssartier.

Jandarmul s-a întors cu vești sub impresia cărora Moran și-a modificat complet atitudinea față de Marie Lafarge: aceasta cumpăraseră o cantitate mare de arsenic la 12 decembrie 1839, adică cu câteva zile înainte de expedierea la Paris a pachetului cu cozonacul otrăvit. Mai mult, la 2 ianuarie 1840, cu o zi înainte de întoarcerea la castel a soțului ei, Marie s-a dus din nou personal la Lubersac și a cerut farmacistului arsenic „contra șobolanilor“.

Bănuitor, Moran a chemat medicii care l-au tratat pe Lafarge. Abia în ziua de 16 ianuarie, la prinz, Bardou, Massénat și Lespinasse au putut sosi la Le Glandier. Moran i-a însărcinat pe medici să facă autopsia cadavrului și să stabilească cauza morții, informându-i în același timp că știa de la niște prieteni că la Paris mulți medici au reușit să evidențieze prezența arsenicului nu numai în mâncăruri ci și în corpul oamenilor decedați, și că aceasta se poate face cu ajutorul unor procedee chimice. De asemenea, le-a spus că profesorii Devergie și Orfila obținuseră rezultate miraculoase în acest domeniu. El s-a interesat dacă medicii cunosc aceste probleme și dacă sint capabili să aplice procedeele chimice în cazul Lafarge. Evident puși în încurcătură, dar prea mindri ca să-și recunoască neștiința, Bardou, Massénat și Lespinasse, după consfătuiri ținute în mare grabă, au declarat că sint gata să execute la Brives cercetările necesare, însă doresc să-i consulte și pe colegii lor Lafosse și d'Albay, care au multă experiență în domeniul cercetărilor chimice.

★

Pentru a preciza stadiul în care se afla în acea clipă istorică toxicologia, este necesar să dăm puțin înapoi filele istoriei.

„Scoateți otrava din ascunzișuri, arătați-o lumii, și ea va fi spinzurată!“ Așa exclamase cu 100 de ani în urmă Henry Fielding, omul care a creat la Londra instituția *Bow-Street-Runners*-ilor¹⁾, atunci când medicii solicitați să demonstreze existența otrăvurilor în corpul unei victime n-au putut face acest lucru.

Trecuseră 30 de ani de cind celebrul clinician olandez Hermann Boerhaave afirmase că diferite otrăvuri în „stare incandescentă sau vapoasă“ pot produce tot atâtea mirosuri tipice.

¹⁾ A se vedea lucrarea „Urma care nu se șterge“, ediția 1972, pag. 55.

El a propus ca substanțele sau organele bănuite de a conține otravă să fie așezate pe cărbuni aprinși iar mirosul pe care îl emană să fie cercetat. Boerhaave a fost primul care a încercat să rezolve pe cale chimică problema demonstrării prezentei otrăvurilor. Dacă cineva a căutat până atunci modalități de a dovedi existența otrăvurilor în corpurile victimelor, atunci acesta a fost numai medicul judiciar care căuta otrava când autopsia cadavrele. În acea perioadă însă medicii judiciari erau lipsiți de realizările secolelor al XIX-lea și al XX-lea, potrivit cărora, făcând abstracție de câteva excepții, este imposibil ca în baza constatărilor patologice să se tragă concluzii privitoare la otrăviri. Cele câteva excepții se refereau la otrăvuri cauterizante (de exemplu acizi) ce dădeau naștere la distrugerii clare în țesuturi, precum și la unele care produceau inflamații. În afară de acestea, alte otrăvuri nu puteau fi descoperite în organismul victimei.

Încă în Roma antică, într-un amestec fatal de observații defectuoase, de misticism și de superstiții, era considerat otrăvit omul al cărui corp devenea după moarte „albastru-negru”, „pătat” sau „mirosea prost”. De asemenea, se credea, din superstiție, că inimile oamenilor otrăviți nu se distrug când sînt expuse focului.

Din vremuri străvechi istoria a consemnat existența otrăvurilor și multe crime comise cu ajutorul lor. Grecul Aristotel și romanul Celsus cunoșteau unele otrăvuri vegetale ca măselele și cucuta. Ei erau însă mai familiarizați cu arsenicul, care în cursul veacurilor următoare va deveni „otrava otrăvurilor”. Chiar dacă stibiul, mercurul și fosforul au produs în adevăratul sens al cuvîntului recolte îngrozitoare de morți, din momentul în care în secolul al VIII-lea arabul Geber în a sa „bucătărie alchimistă magică” a produs din arsenic pulberea albă, fără miros și fără gust — pulberea de arsenic —, aceasta s-a transformat într-un instrument fără seamăn al morții.

La diferite popoare se comiteau pe scară largă otrăviri cu arsenic și majoritatea rămîneau nedescoperite. Aceste asasinat le întîlnim în special la curțile regale și ducale ale Franței secolului al XIV-lea, exemplul lor fiind urmat de numeroși duci și prinți din timpul Renașterii Italiene și chiar de papi. Astfel, Papa Alexandru al VI-lea Borgia și fiul său Cesare au rămas în conștiința oamenilor ca otrăvitori, la fel ca și figura întuneată a Teofanei di Adamo, care, în secolul al XVII-lea, cu celebra ei *Aqua Tofana* (o soluție a arsenicului alb), nu numai că a comis ea însăși numeroase crime, dar a și făcut comerț

cu aceasta. Același lucru este valabil și pentru Marie Madeleine, marchiza de Brinvilliers, care, tot în acel secol, a omorît mai mulți oameni cu ajutorul apei cu arsenic, *Eau admirable*, și a făcut comerț cu ea. Acest arsenic alb a dobîndit în cele din urmă o faimă atît de îngrozitoare, încît a fost numit *Poudre de succession* (praful succesiunii), adică al celor care voiau să moștenească.

Oamenii știau că arsenicul este lipsit de miros și de gust, putînd fi amestecat ușor în supe, prăjituri și băuturi. Aproape toată lumea mai știa că simptomele produse de otrăvirile cu arsenic nu se puteau deosebi de cele ale bolilor mai răspîndite din acele timpuri, în special *Cholera nostras* (holera noastră), și că poliția și judecătorii nu dispuneau de mijloace pentru a putea dovedi incontestabil că o persoană a murit otrăvită cu arsenic. Dovada se putea face numai în cazurile în care criminalul se trăda singur prin aceea că cumpăra prea des otrava respectivă, sau cînd existau martori capabili să dovedească otrăvirea victimei.

La sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea, în acea perioadă în care aparatele polițienești ale țărilor din Europa începuseră să se formeze, un fizician din Berlin, Georg Adolph Welper, a lansat teoria potrivit căreia cadavrele oamenilor ce au murit otrăviți cu arsenic nu intră în putrefacție. Johann Daniel Metzger, care a fost începînd din 1779 profesor de medicină generală și medicină judiciară la Königsberg, a descris petele albastre de pe pielea cadavrelor și a declarat că acestea sînt consecințele tipice ale otrăvirilor cu arsenic. El confunda deci petele cadaverice naturale cu fenomenele toxice. Și totuși, în acea perioadă s-au ivit primele semne ale marii epoci a chimiei și toxicologiei.

Carl Wilhelm Scheele, farmacist în orașul suedez Köping, a făcut o observație de mare importanță. El a constatat că arsenicul alb se transformă prin adăugare de acid clorhidric sau acid azotic în acid arsenic. Cînd acest acid vine în contact cu zincul metalic, se dezvoltă un gaz extrem de toxic, care miroase a usturoi. Prin aceasta Scheele a descoperit hidrogenul arseniat, care va deține în toxicologie un rol important.

La aproximativ un deceniu după această descoperire, Samuel Hahnemann, creatorul de mai tîrziu al homeopatiei, devenit celebru în întreaga lume, a descoperit că arsenicul, în lichidele suspecte, printre care și în conținutul stomacal al oamenilor otrăviți, se depune sub formă de reziduu gălbui,

El a propus ca substanțele sau organele bănuite de a conține otravă să fie așezate pe cărbuni aprinși iar mirosul pe care îl emană să fie cercetat. Boerhaave a fost primul care a încercat să rezolve pe cale chimică problema demonstrării prezenței otrăvurilor. Dacă cineva a căutat pînă atunci modalități de a dovedi existența otrăvurilor în corpurile victimelor, atunci acesta a fost numai medicul judiciar care căuta otrava cînd autopsia cadavrele. În acea perioadă însă medicii judiciari erau lipsiți de realizările secolelor al XIX-lea și al XX-lea, potrivit cărora, făcînd abstracție de cîteva excepții, este imposibil ca în baza constatărilor patologice să se tragă concluzii privitoare la otrăviri. Cele cîteva excepții se refereau la otrăvuri cauterizante (de exemplu acizi) ce dădeau naștere la distrugerii clare în țesuturi, precum și la unele care produceau inflamații. În afară de acestea, alte otrăvuri nu puteau fi descoperite în organismul victimei.

Încă în Roma antică, într-un amestec fatal de observații defectuoase, de misticism și de superstiții, era considerat otrăvit omul al cărui corp devenea după moarte „albastru-negru”, „pătat” sau „mirosea prost”. De asemenea, se credea, din superstiție, că inimile oamenilor otrăviți nu se distrug cînd sînt expuse focului.

Din vremuri străvechi istoria a consemnat existența otrăvurilor și multe crime comise cu ajutorul lor. Grecul Aristotel și romanul Celsus cunoșteau unele otrăvuri vegetale ca măselinele și cucuta. Ei erau însă mai familiarizați cu arsenicul, care în cursul veacurilor următoare va deveni „otrava otrăvurilor”. Chiar dacă stibiul, mercurul și fosforul au produs în adevăratul sens al cuvîntului recolte îngrozitoare de morți, din momentul în care în secolul al VIII-lea arabul Geber în a sa „bucătărie alchimistă magică” a produs din arsenic pulberea albă, fără miros și fără gust — pulberea de arsenic —, aceasta s-a transformat într-un instrument fără seamăn al morții.

La diferite popoare se comiteau pe scară largă otrăviri cu arsenic și majoritatea rămîneau nedescoperite. Aceste asasinat le întîlnim în special la curțile regale și ducale ale Franței secolului al XIV-lea, exemplul lor fiind urmat de numeroși duci și prinți din timpul Renașterii Italiene și chiar de papi. Astfel, Papa Alexandru al VI-lea Borgia și fiul său Cesare au rămas în conștiința oamenilor ca otrăvitori, la fel ca și figura întunecată a Teofanei di Adamo, care, în secolul al XVII-lea, cu celebra ei *Aqua Tofana* (o soluție a arsenicului alb), nu numai că a comis ea însăși numeroase crime, dar a și făcut comerț

cu aceasta. Același lucru este valabil și pentru Marie Madeleine, marchiza de Brinvilliers, care, tot în acel secol, a omorît mai mulți oameni cu ajutorul apei cu arsenic, *Eau admirable*, și a făcut comerț cu ea. Acest arsenic alb a dobîndit în cele din urmă o faimă atît de îngrozitoare, încît a fost numit *Poudre de succession* (praful succesiunii), adică al celor care voiau să moștenească.

Oamenii știau că arsenicul este lipsit de miros și de gust, putînd fi amestecat ușor în supe, prăjituri și băuturi. Aproape toată lumea mai știa că simptomele produse de otrăvirile cu arsenic nu se puteau deosebi de cele ale bolilor mai răspîndite din acele timpuri, în special *Cholera nostras* (holera noastră), și că poliția și judecătorii nu dispuneau de mijloace pentru a putea dovedi incontestabil că o persoană a murit otrăvită cu arsenic. Dovada se putea face numai în cazurile în care criminalul se trăda singur prin aceea că cumpăra prea des otrava respectivă, sau cînd existau martori capabili să dovedească otrăvirea victimei.

La sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea, în acea perioadă în care aparatele polițienești ale țărilor din Europa începuseră să se formeze, un fizician din Berlin, Georg Adolph Welper, a lansat teoria potrivit căreia cadavrele oamenilor ce au murit otrăviți cu arsenic nu intră în putrefacție. Johann Daniel Metzger, care a fost începînd din 1779 profesor de medicină generală și medicină judiciară la Königsberg, a descris petele albastre de pe pielea cadavrelor și a declarat că acestea sînt consecințele tipice ale otrăvirilor cu arsenic. El confunda deci petele cadaverice naturale cu fenomenele toxice. Și totuși, în acea perioadă s-au ivit primele semne ale marii epoci a chimiei și toxicologiei.

Carl Wilhelm Scheele, farmacist în orașul suedez Köping, a făcut o observație de mare importanță. El a constatat că arsenicul alb se transformă prin adăugare de acid clorhidric sau acid azotic în acid arsenic. Cînd acest acid vine în contact cu zincul metalic, se dezvoltă un gaz extrem de toxic, care miroase a usturoi. Prin aceasta Scheele a descoperit hidrogenul arseniat, care va deține în toxicologie un rol important.

La aproximativ un deceniu după această descoperire, Samuel Hahnemann, creatorul de mai tîrziu al homeopatiei, devenit celebru în întreaga lume, a descoperit că arsenicul, în lichidele suspecte, printre care și în conținutul stomacal al oamenilor otrăviți, se depune sub formă de reziduu gălbui,

dacă i se adaugă puțin acid clorhidric și hidrogen sulfurat. De atunci și hidrogenul sulfurat a devenit un reactiv indispensabil pentru descoperirea otrăvurilor metalice.

În 1787, Johann Daniel Metzger, care în aprecierea petelor cadaverice a greșit atît de mult, a descoperit un fenomen ciudat. Încălzind substanțe bănuite că conțin arsenic pe cărbuni de lemn și ținînd în aburii ce se produceau o placă de cupru, aceasta se acoperea, în cazul prezenței arsenicului, cu un strat alburiu. Dacă o eprubetă din sticlă se umplea cu arsenic alb și i se adăugau cărbuni de lemn, iar eprubeta era încălzită pînă cînd cărbunii deveneau incandescenti, vaporii arsenicului, în momentul în care treceau peste cărbuni, se transformau din nou în arsenic care se depunea pe părțile superioare, mai reci, ale eprubetei, sub forma unor pete negre pînă la negru-brun, metalice, așa-numitele „oglinzi”.

Toate acestea au fost doar începuturi, primele pătrunderi în lumea otrăvurilor. Mai tîrziu tot un german, Valentin Rose, asistent la Colegiul medical din Berlin, a făcut în anul 1806 primii pași pe drumul descoperirii arsenicului în interiorul organelor umane, mai ales în intestine și pereții stomacali, atunci cînd în stomac nu se mai găsea arsenic întrucît otrava era deja absorbită. Rose a tăiat în bucăți stomacul unui om otrăvit și l-a fiert în apă distilată, obținînd un „terci” pe care l-a supus mai multor filtrări. Apoi a tratat „terciul” cu acid azotic, pentru a distruge „materia organică”, adică însuși stomacul, în așa fel încît să rămînă numai substanța otrăvitoare care era căutată. Tot cu acest prilej Rose a obținut, cu ajutorul carbonatului de potasiu și al apei de var, un reziduu pe care l-a uscat și l-a pus, după exemplul lui Johann Daniel Metzger, într-o eprubetă împreună cu cărbune de lemn. Încălzind încet eprubeta, s-a format acea oglindă metalică care trăda prezența arsenicului.

Cîteva ani mai tîrziu, calea progresului a trecut din Germania în Franța. Aici s-a ivit un om care a devenit celebru datorită nu numai diverselor sale experiențe și descoperiri, ci și talentului ce l-a dovedit în verificarea și orînduirea rezultatelor obținute în toată lumea, om care a dobîndit, pe bună dreptate, titlul onorific de „strămoș al toxicologiei”. Acest cercetător celebru a fost Mathieu Joseph Bonaventure Orfila. Cînd Orfila, în vîrstă de 26 de ani, a publicat în 1813 prima parte a operei sale în două volume *Traité des poisons... ou toxicologie générale* (Tratat despre otrăvuri... sau toxicologie generală) medici, juriștii și polițiștii din toată Europa care aveau tangență

cu probleme legate de otrăvă au devenit atenți. Apăruse prima lucrare de însemnătate internațională care cuprindea tot ce era cunoscut în acele zile despre otrăvuri.

Orfila s-a născut în 1787 pe insula Minorca. De timpuriu s-a trezit în el o mare pasiune pentru chimie și medicină. A studiat aceste științe la Valencia și Barcelona. El s-a consacrat studiului lucrărilor unor mari oameni de știință, ca Lavoisier și Berthollet, și s-a simțit după scurt timp superior profesorilor săi spanioli, care propovăduiau teze de mult perimate despre cele patru elemente de bază ale lumii: focul, pămîntul, aerul și apa. Întrucît în Spania nu a mai avut ce învăța, a plecat la Paris, unde a devenit, în 1811, doctor în medicină. Lipsit total de mijloace financiare, însă chinuit de o curiozitate arzătoare în legătură cu secretele chimiei, și-a instalat un laborator în locuința sa, îndreptîndu-și din ce în ce mai mult atenția spre studiul otrăvurilor. Încă la vîrsta de 24 de ani el ținea cursuri particulare de chimie și toxicologie. Datorită experiențelor pe care le executa cu acest prilej, cursurile sale s-au transformat în adevărate senzații. Opera sa despre otrăvuri, amintită mai sus, al cărei al doilea volum a apărut în 1815, a avut același efect senzațional. În 1817 a apărut a doua sa lucrare: *Eléments de chimie appliquée à la médecine et aux arts* (Elemente de chimie aplicate medicinei și artelor). Orfila a fost numit în 1819 profesor de chimie medicală (mai tîrziu judiciară) la Universitatea din Paris. În 1823 apare o altă operă a sa, *Leçons de médecine légale* (Lecții de medicină legală). Încă de atunci el a fost considerat — cu toate că s-a ocupat în același timp și de medicina judiciară, fiind unul din cei mai mari pionieri ai ei — drept primul expert toxicolog din Europa. Faima și ambiția sa nețărîmîră l-au făcut să ajungă în fruntea facultății medicale pariziene, fiind numit în 1831 decanul ei.

În pas cu epoca, marea majoritate a lucrărilor lui Orfila au fost consacrate arsenicului. El a strîns și verificat toate cunoștințele existente pe această linie în Franța și în alte țări. Cu ajutorul unor cîini otrăviți a demonstrat că arsenicul pătrunde din stomac și intestine în ficat, splină, rinichi și chiar în nervi. Dacă în stomac nu mai putea fi descoperit nici un rest de otrăvă, atunci ficatul, splina și alte organe din corpul omului îi trădau existența. Orfila a îmbunătățit metoda lui Valentin Rose. El trata țesuturile umane sau animale cu salpetru pînă cînd acestea se carbonizau complet. Cu cît mai completă era distrugerea „materiei cărnose” care conținea arsenic, cu atît mai ușor și mai perfect se putea face dovada existenței

lui. Acest lucru era valabil și pentru cercetarea conținutului stomacului și intestinelor, care avea câteodată atâtea grăsimi și albumine încât nu voia să „cedeze și să elibereze” arsenicul. Metoda lui Hahnemann nu dăduse rezultate în asemenea cazuri, întrucît hidrogenul sulfurat nu lăsa arsenicul să se depună sub formă de reziduu galben; în plus, existau componente ai fierei care sub influența hidrogenului sulfurat produceau un reziduu galben, solubil în amoniac, ce dădea impresia de arsenic, cu toate că nu era vorba de această substanță.

Erorile — și posibilitățile ca acestea să apară — care au însoțit evoluția toxicologiei (la fel ca și evoluția medicinei judiciare) și-au făcut simțit efectul. Orfila a pretins că pentru demonstrarea prezenței arsenicului, orice reziduu galben, chiar dacă s-a dizolvat în amoniac, să fie verificat din nou. Pentru el arsenicul exista numai atunci cînd reziduu galben producea în tubul incandescent o oglindă metalică și dacă, cu ajutorul reactivilor, se putea dovedi că această oglindă metalică este compusă într-adevăr din arsenic.

Rezultatele obținute, deși importante, nu erau pe deplin mulțumitoare. Orfila s-a lovit mereu de granițe pe care nu le-a putut trece, a dat de enigme pe care nu le-a putut rezolva. La unele animale pe care le-a otrăvit în fața ochilor elevilor săi, cu toate eforturile depuse, nu a putut regăsi ulterior otrava. De ce? Care era cauza? S-a transformat oare otrava în corp? Sau datorită vomei și diareei produse înainte de moarte otrava a fost eliminată din corp, lăsînd urme reduse care cu ajutorul metodelor folosite pînă atunci nu puteau fi demonstrate? Trebuiau deci căutate alte metode, în măsură să descopere și cea mai minusculă urmă de arsenic. Dar nu Orfila, ci un alt om a trebuit să facă această descoperire: este vorba de chimistul englez James Marsh, care pe vremea aceea era angajat la arsenalul regal britanic din Woolwich, lângă Londra.

James Marsh avea 42 de ani cînd a luat contact, în 1832, cu un omor comis cu otravă. Nu departe de Woolwich, la Plumstead, a decedat în împrejurări misterioase un fermier bogat, George Bodle. Vome, crampe, diaree și slăbiciuni în membre au precedat moartea sa. Primele simptome ale bolii s-au ivit după ce și-a băut cafeaua matinală. Soția, fiica sa, nepoțica lui surdo-mută și servitoarea, Sophia Taylor, au fost de asemenea cuprinse de dureri trecătoare.

Judecătorul de pace Slace și polițistul Morris au avut imediat bănuiele. Ei cunoșteau atmosfera de la ferma Bodle. Fermierul, în vîrstă de 80 de ani, exercitase o domnie tiranică

asupra membrilor familiei. Fiul său, John Bodle (numit „John mijlociul”), care împreună cu întreaga sa familie ducea o existență mizerabilă, trăind mai rău ca un argat, aștepta nerăbdător și amărit decesul tatălui. În schimb nepotul mortului, „John cel tînăr”, trăia ca un parazit și era mereu în criză de bani.

Bănuielele judecătorului s-au întărit atunci cînd a fost informat despre o conversație purtată între „John cel tînăr” și mama sa, în cursul căreia au fost auzite cuvintele: „Aș dori ca bătrînul să moară odată, atunci am avea cîteva mii de lire sterline anual”. Scurt timp după aceasta s-a aflat că un farmacist îi vinduse lui „John cel tînăr”, în cursul săptămînii precedente, de două ori, arsenic, pentru a fi folosit ca otravă contra șobolanilor.

Slace, care făcea parte din rîndul celor mai progresiști judecători de pace din zilele sale, a dat ordin ca vasul pentru fiert cafea să fie sigilat iar chirurgul Butler să execute autopsia cadavrului. Cafeaua și intestinele bătrînului Bodle au fost predate lui James Marsh, care pe vremea aceea era foarte ocupat cu munca la arsenal. Altă soluție nu exista însă, întrucît judecătorul nu avea la dispoziție un alt chimist competent. Marsh și-a întrerupt indispus munca. El a studiat metodele de evidențiere a prezenței arsenicului, care fuseseră elaborate în Germania, și, folosindu-le, a descoperit, atît în cafea cît și în conținutul stomacal, urme de arsenic. A reușit, de asemenea, să-l convingă pe Slace că este vorba de un omor, astfel că „John cel tînăr” a fost învinuit. Însă la procesul care a avut loc la 12 decembrie 1832, cunoscuta aversiune a publicului britanic față de poliție și de „probele științifice” a ieșit victorioasă.

Pentru jurați, „precipitat galben”, „hidrogen sulfurat” și „amoniac” au fost lucruri de neînțeles, care aduceau a ceva magic. Ei au vrut „să vadă” arsenicul și, neputîndu-l vedea, l-au declarat nevinovat pe „John cel tînăr”. Abia după 10 ani, cu prilejul unui alt proces în care a fost condamnat pentru șantaj la 7 ani închisoare urmată de deportare în colonii, acesta a recunoscut că și-a ucis bunicul.

Achitarea criminalului a jignit mindria de chimist a lui James Marsh, dar l-a și îndirjit, determinîndu-l să caute o metodă cu ajutorul căreia arsenicul să poată fi făcut vizibil în mod incontestabil; atît de vizibil, încît să fie văzut chiar și de jurați nerozi.

Marsh a găsit în biblioteca arsenalului lucrările lui Carl

Wilhelm Scheele, care scrisese despre dezvoltarea gazului de hidrogen arseniat. Deducțiile desprinse de Marsh din aceste lucrări au fost atât de simple, încât Orfila nu și-a putut ierta niciodată că nu le-a înțeles. Dacă adăugăm la un lichid ce conține arsenic puțin acid sulfuric sau acid clorhidric și zinc, atunci se dezvoltă, din reacția chimică a zincului cu acidul, hidrogenul. Acesta se combină cu arsenicul și formează hidrogen arseniat, care iese din eprubetă sub formă de gaz. Când gazul este condus printr-un tub încălzit, se descompune din nou în hidrogen și arsenic, iar arsenicul metalic poate fi captat și strâns.

Marsh a dat dispoziții să i se confecționeze un tub de sticlă sub formă de U, care să aibă un capăt deschis, iar celălalt să comunice cu o duză în formă ascuțită. La capătul tubului care se termina în duză, Marsh a atârnat o bucată de zinc, iar prin capătul deschis al tubului a introdus lichidul ce trebuia cercetat (adică soluția incriminată sau un extras dintr-un conținut stomacal), la care a adăugat acid. În momentul în care lichidul a atins zincul, s-a dezvoltat hidrogen arseniat; chiar și cele mai minuscule urme de arsenic au fost suficiente pentru a dezvolta hidrogen arseniat, care trecea prin duză. Aprinzând gazul ce ieșea din duză și ținând în flacără o ceașcă de porțelan rece, arsenicul metalic s-a precipitat sub formă de pete negre pe fundul ceștii de porțelan. Acest proces putea fi continuat pînă cînd și ultima urmă de arsenic era eliberată din lichidul cercetat și se depunea pe fundul ceștii de porțelan. Procedul s-a dovedit atât de sensibil, încît chiar și cantitatea minusculă de o miime de miligram de arsenic, adăugată soluției de încercare, a putut fi relevată sub formă de oglindă de arsenic.

În octombrie 1836, cînd James Marsh și-a publicat în formă inițială descoperirea în *Edinburgh Philosophical Journal*, nu a putut bănui că a descoperit un procedeu care va cuceri întreaga toxicologie și va dobîndi notorietate ca metodă de demonstrare a prezenței arsenicului. Orfila a fost (cu toată înclinația sa spre cochetărie, îngîmfare și tiranie) destul de clarvăzător și mărinimos ca să recunoască primul însemnătatea aparatului lui Marsh. La Paris, specialiștii s-au luat la întrecere pentru a smulge arsenicului, cu ajutorul acestui aparat, alte secrete. Medici și chimiști ca Devergie, Olivier, Barruel și Raspail s-au luat la întrecere cu Orfila, cel ce a înlăturat primul dificultățile ivite la aplicarea metodei lui Marsh pentru verificarea unor porțiuni de organe: stomac, ficat, splină etc.

(care trebuiau curățate de albumină, grăsimi și „alte materii”, întrucît ele făceau spumă, îngreunînd din această cauză dezvoltarea gazelor). Orfila a descoperit metoda sa de carbonizare prin întrebuintarea acidului azotic, care distrugea „materile animale” chiar și cele mai rezistente și punea la dispoziție material de cercetare de puritate maximă.

O agitație generală i-a cuprins pe chimiștii din Paris cînd au constatat în 1838 că la experimentări cu soluții de probă care nu conțineau arsenic, aparatul lui Marsh producea totuși oglinzi de arsenic. Raspail și Orfila au găsit repede, spre ușurarea chimiștilor, explicația acestui fenomen. Ei au descoperit că atât zincul cît și acidul sulfuric, elemente folosite la aceste experiențe, conțin arsenic. Răspîndirea uriașă a arsenicului în întreaga natură, care va preocupa pe toxicologi mai mult de un veac și va ridica multe probleme, s-a făcut simțită și a dat un avertisment încă de pe atunci. Chimiștii și-au dat seama că este necesar ca înainte de a proceda la analize pentru a stabili prezența otrăvii, toți reactivii chimici folosiți trebuie cercetați spre a se vedea dacă nu cumva conțin arsenic, astfel încît să se evite unele concluzii eronate. Ei au trecut din nou prin multe momente dramatice cînd au văzut că se descoperă tot mai des arsenic chiar și în cazurile în care nimeni nu se aștepta la existența acestuia. Astfel, chimistul Couerbe, cercetînd oasele morților despre care știa cu toată certitudinea că nu au murit otrăviți, a găsit totuși în ele arsenic. El a făcut afirmația alarmantă că arsenicul, atât de mult răspîndit, este un component natural al corpului uman. Orfila a trebuit mai întîi să confirme declarația lui Couerbe, dar apoi a precizat că urme de arsenic „natural” puteau fi găsite numai în oase, așa încît nu era afectată posibilitatea demonstrării prezenței otrăvii în alte organe. Trebuia stabilit dacă urmele de arsenic constituie într-adevăr componente naturale ai corpului sau se dezvoltă datorită unor procese chimice ce au loc după moarte.

O nouă agitație s-a produs în rîndul chimiștilor cînd aparatul lui Marsh a arătat că pămîntul conține în multe locuri arsenic, mai ales în unele cimitire din Paris. Or, dacă pămîntul din cimitire conține arsenic care în anumite condiții este posibil să pătrundă și în corpul morților, cînd aceștia sînt exhumati și autopsiați se pot trage concluzii greșite. Deci, aparatul lui Marsh, inventat pentru a demasca criminalii care și-au ucis victimele cu arsenic, a produs confuzii după confuzii, a ridicat probleme după probleme. Se părea că acest aparat nu are alt scop decît ușurarea situației învinuiților și a

apărătorilor lor, dindu-le posibilitatea să ridice fel de fel de pretexte cu care să înlăture bănuielile că în corpul victimelor se află arsenic.

Hotărît să lămurească incertitudinile, Orfila s-a apucat cu elan și ambiție de lucru. De la spital și de la morgă elevii săi au adus oase. Orfila le-a studiat și a confirmat din nou cele declarate de Couerbe: da, există arsenic „natural”. Însă Orfila nu era mulțumit cu acest rezultat. Poate, s-a gândit el, este vorba de arsenicul cu care bolnavii au fost tratați contra cancerului și a bolilor venerice? Poate este vorba de arsenic din medicamente? Poate bolnavii au mâncat pâine făcută din boabe de grâu crescut din semințe tratate cu arsenic? Poate nu este vorba de componenți naturali ai corpului, ci de arsenic primit de om din natură și depozitat în organism?

Orfila și-a procurat oase din departamentul Somme, unde se obișnuia tratarea semințelor de grâu cu chimicale, și a început din nou o serie de experiențe. Îndeosebi și-a îndreptat atenția asupra cercetării pământului din cimitire. A găsit arsenic în pământul cimitirului Montparnasse și pe ogoarele care au fost însămintate cu grâu tratat cu arsenic. Întrucît arsenicul se transforma întotdeauna într-un compus insolubil în apă, era greu de explicat că datorită umezelii pământului arsenicul pătrunsese în cadavre. Deci, credea Orfila, arsenicul din pământul cimitirelor nu putea pătrunde în cadavre, mai ales în cazurile în care sioriile rămăneau intacte. El n-a putut bănui că această problemă nu va fi rezolvată definitiv nici după trecerea unui veac, dar a stabilit un principiu provizoriu, un învățămînt care a confirmat vederea lui clară în domeniul cercetării arsenicului. „În fața acestei enigme a naturii, de care ne lovim zi de zi — explica el — este necesar ca în fiecare caz în parte să se cerceteze pământul din jurul mormîntului respectiv pentru a se constata în ce măsură conține sau nu arsenic. În cazul existenței arsenicului, trebuie să stabilim dacă el a pătruns în cadavru, iar această problemă depinde atît de starea sicriului cît și de posibilitatea contactului cadavrului cu pământul cimitirului; depinde, de asemenea, de mărimea oglinzii de arsenic care se ivește la cercetarea pe de o parte a pământului, iar pe de altă parte a organelor mortului. Dacă oglinda arsenicului din pământ este mare iar cea a arsenicului din cadavru este mică, nu putem exclude posibilitatea pătrunderii arsenicului din pământ în cadavru. Totul depinde de împrejurări. Un rezultat chimic nu dovedește totul”.

Acesta era stadiul cercetărilor toxicologice în ziua de 16.

ianuarie 1840, cînd judecătorul Moran din Le Glandier a cerut medicilor să caute prezența arsenicului cu care a fost otrăvit Charles Lafarge.

★

Cronicile nu transmit prea multe știri în legătură cu împrejurările în care medicii d'Albay, Massénat, Bardou, Lafosse și Lespinasse au pornit la lucru pentru descoperirea otrăvii, însă raportul pe care l-au predat judecătorului la 22 ianuarie 1840 este semnificativ.

Din raport rezultă că ei s-au mulțumit să rețină pentru cercetări doar stomacul victimei, celelalte rămășițe pămîntești ale lui Lafarge fiind înmormintate. De asemenea, medicii au mai cercetat și toate substanțele care au fost confiscate de judecătorul Moran în casa de la Le Glandier.

Cu toate că din 1836 trecuseră patru ani, știrea despre invenția lui James Marsh nu pătrunsese în Le Glandier. Tot ce au găsit doctorii în cărțile vechi de specialitate pe care și le-au procurat pentru a se informa în legătură cu modul de demonstrare a prezenței arsenicului se limita la unele descrieri ale metodelor elaborate de Hahnemann și Rose cu multe decenii în urmă.

În laptele cu ouă, în supă și în apa îndulcită a apărut un „precipitat intens galben” în momentul în care s-a adăugat hidrogen sulfurat. Acest precipitat „s-a dizolvat în amoniac”. Deci, ei au constatat prezența arsenicului în cantități considerabile. În vomismențele bolnavului nu a apărut decît un colorit gălbui, deducîndu-se că, în acest caz, cantitatea de arsenic a fost prea mică pentru ca să poată fi dovedită. Massénat și Lespinasse au tratat cu acid nitric o parte din conținutul stomacal și o bucată din stomacul tăiat; au adăugat apoi hidrogen sulfurat și au obținut din nou faimosul sediment. Au introdus sedimentul într-o eprubetă în care au pus și cărbune și au încălzit eprubeta pînă la incandescență. Comunicarea lor în legătură cu această experiență se termina cu cuvintele: „...a avut loc o explozie, deoarece din imprudență eprubeta a fost închisă ermetic, astfel încît n-am putut obține vreun rezultat”. Ei au declarat totuși că lichidele găsite în stomacul mortului și stomacul însuși „au prezentat acid arsenic” și „moartea lui Charles Lafarge este rezultatul unei otrăviri cu acid arsenic”. Cercetarea pastei cu otravă contra șobolanilor și a arsenicului pe care l-a îngropat grădinarul Alfred în grădină s-a soldat cu o surpriză: în ambele cazuri nu era vorba de arsenic, ci de un praf alb, nevătămător (natriu).

Judecătorul de instrucție, care avea suficiente motive de bănuială împotriva Mariei Lafarge, era acum, în baza rapoartelor medicale, deplin convins de vina ei. L-a preocupat în special faptul că „pasta de otravă” contra șobolanilor nu conținea nici un fel de arsenic. Nu trebuia să se impună deducția că Marie Lafarge a întrebuițat adevăratul arsenic pentru uciderea soțului și a predat grădinarului nebănuitor, în vederea mascării faptei ei, un amestec de făină și natriu? ! Dacă cumva Moran a mai avut o urmă de îndoială, aceasta a dispărut cu desăvârșire în ziua de 24 ianuarie. În această zi cutia de mahit în care Marie Lafarge păstra pretinsul praf nevătămător de gumă arabică a căzut în mâinile judecătorului. Verișoara lui Lafarge, Emma, după câteva zile de frământări sufletești, s-a decis să predea jandarmilor această cutiuță ce și-o însușise pentru a o apăra pe Marie, pe care o admira. Lespinasse a încălzit o parte din conținutul cutiutei pe cărbuni incandescenti. Imediat s-a dezvoltat un puternic miros de usturci, ceea ce l-a convins pe medic că în ea se afla arsenic.

În ziua de 25 ianuarie, jandarmii și-au făcut apariția în Le Glandier, au arestat-o pe Marie și au dus-o, împreună cu slujnica ei Clémentine, la închisoarea din Brives. În ziua următoare toate ziarele franceze au publicat primele mari reportaje în legătură cu crima. Îngroziți, părinții adoptivi ai Mariei, pentru care această învinuire era de neconceput, au angajat pe cel mai strălucit avocat al vremii, maestrul Paillet, rugându-l s-o apere pe acuzată cu toate mijloacele care-i stăteau la dispoziție.

Înainte ca acest faimos avocat parizian să pornească, împreună cu asistentul său, avocatul Bac, la studierea dosarului, s-a produs o nouă surpriză. Viconte de Léautaud și-a reamintit, datorită reportajelor din presă, de furtul bijuteriilor de familie de la castelul său. Bănuiala pe care a avut-o atunci șeful Sûreté-ului, Allard, contra Mariei, nu i s-a mai părut acum absurdă. El a cerut efectuarea unei percheziții domiciliare la Le Glandier. N-a fost nevoie de eforturi prea mari pentru a se da peste bijuteriile furate. Marie Lafarge — pusă în fața acestui fapt concret — a recunoscut cu condescendență distinsă că posedă ceva bijuterii. Ea a afirmat însă că contesa de Léautaud i le-a încredințat cu rugămintea de a le transforma în bani. Contesa ar fi avut un amant cu numele Clavé, care a șantajat-o cerându-i bani. Povestea Mariei Lafarge s-a dovedit a fi una din acele minciuni care de mult făceau parte din cea de-a doua natură a acestei femei. La începutul lunii iulie,

Marie a fost deferită justiției pentru furtul de bijuterii. În timpul procesului ea a jucat atât de perfect rolul femeii nevinovate, urmărită pe nedrept, încît mai multe ziare i-au luat apă-rarea, susținind că contesa de Léautaud este adevărata vinovată. Tribunalul nu s-a lăsat însă influențat și a condamnat-o pe Marie, pentru comiterea furtului, la două luni închisoare. Acest eveniment — care, de fapt, nu a fost decît un preludiu al „marelui proces” — a contribuit la cunoașterea cazului Marie Lafarge dincolo de granițele Franței. Cu mult timp înainte de începerea procesului privind acuzația de omor, proces care nu a avut loc la Brives, ci la Tulle, toate camerele hotelului din această localitate și ale celor din împrejurimi au fost închiriate. Din întreaga Europă au sosit ziaristi și curioși pentru a o vedea pe Marie Lafarge apărind în fața tribunalului.

La 3 septembrie 1840, zi de caniculă, o companie de soldați a înconjurat clădirea tribunalului pentru a tempera mulțimea. Cei care au reușit să pătrundă în sala de judecată se uita curioși spre acuzata care, cu toată căldura, era îmbrăcată de sus pînă jos în negru. Din prima clipă ea a oferit tuturor celor prezenți un aspect atât de emoționant, de completă nevinovăție și gingășie, încît aceștia s-au împărțit pe loc în două tabere: cei ce erau convinși de nevinovăția ei încă înainte de începerea procesului și cei care nu se puteau pronunța.

Pledoaria acuzatorului, Decous, a deschis procesul. El a susținut că motivele care au determinat-o pe Marie Lafarge să-și ucidă soțul erau clare pentru toată lumea. Acest om primitiv, care i-a fost antipatic tinerei fete încă de la Paris, a devenit o povară insuportabilă pentru ea în momentul cînd a cunoscut situația reală din Le Glandier. Dacă nu voia să-și petreacă toată viața plictisindu-se în această localitate obscură, dacă nu voia să renunțe la împlinirea viselor ei de mărire, trebuia să scape de soț. La câteva zile după sosirea în casa soțului, ea a și început să pregătească moartea acestuia. A jucat în fața lui Lafarge și a celor din jur scena în care o tinără soție este cuprinsă încet, încet de o dragoste fierbinte pentru soțul ei. A întrebuițat acest tertip pentru a para mai tîrziu bănuiele. Testamentul reciproc a fost o manevră în scopul de a acapara Le Glandier, pe care urma să-l transforme într-un conac demn de rangul ce pretindea că-l are și pentru a atrage pe urmă în mrejele ei ca soț vreun nobil.

Călătoria lui Charles la Paris i-a oferit primul prilej să-și pună în aplicare planul. Cozonacul de crăciun pe care l-a copt soacra a fost înlocuit cu un altul otrăvit, și pe acesta l-a pri-

mit victima la Paris. Doar Marie și Clémentine, slujitoarea devotată, au făcut și expediat pachetul. Consumul unei singure bucăți de cozonac a fost suficient pentru a-l îmbolnăvi pe Lafarge. Boala lui a prezentat toate simptomele intoxicației cu arsenic. Din păcate însă, resturile cozonacului au fost aruncate.

Tentativa de la Paris a eșuat, deoarece Lafarge a mâncat prea puțin din cozonacul otrăvit. În această situație, învinuita a încercat să-și procure o nouă cantitate de arsenic, dar nu a reușit. Avea însă suficient arsenic pentru a pregăti soțului „masa de bun venit”. Se știe că soțul s-a îmbolnăvit din nou. Acuzata a reușit la 4 ianuarie să-și procure pe bază de rețetă patru grame arsenic. Citeva zile mai târziu a reușit din nou, datorită valetului Denis, să-și procure o cantitate mai mare de arsenic. A simulat că predă otrava grădinarului Alfred și l-a însărcinat să pregătească din ea o pastă pentru șobolani. În realitate ea i-a dat lui Alfred doar praf de natriu, iar arsenicul l-a pus în cutiuța de malahit. Din această cutie, pe care o păstra tot timpul asupra sa, a luat mereu arsenicul cu care a otrăvit băuturile și mâncărurile soțului.

„Din fericire, a încheiat Decous, cercetarea crimelor de omor săvârșite cu otrăvuri a primit în ultimul timp un ajutor substanțial datorită dezvoltării chimiei. Probabil că acuzata n-ar sta în fața acestui tribunal dacă știința n-ar fi creat într-un mod atât de admirabil posibilitatea de a se demonstra prezența otrăvii chiar și în locurile în care pînă acum rămânea ascunsă, adică în cadavre. Au început vremuri noi, a exclamat Decous, există noi metode pentru urmărirea criminalilor. Reprezentanții noului, medicii din Brives, vor apărea în fața domnilor judecători și jurați și vor ajuta ca dreptatea să triumfe”.

Paillet și-a dat seama că există multe motive de bănuială contra clientei sale și că cel mai mare pericol constă într-adevăr în posibilitatea de a se demonstra prezența otrăvii în corpul lui Charles Lafarge. Dacă această demonstrare îi va convinge pe judecători și jurați, ar rămâne prea puține speranțe pentru Marie Lafarge. Dacă însă va reuși să răstoarne argumentele, ea ar putea fi salvată.

În momentul cînd avocatul a intrat în posesia documentelor privitoare la cercetările chimice din Brives, s-a dus la Orfila, față de care nutrea o mare admirație, să-l consulte. Orfila i-a dat „armele” de care avea nevoie. Chimistului nu i-a fost greu să facă acest lucru. Ignoranța și neglijența me-

dicilor din Brives puteau fi ușor deduse din fiecare rînd al expertizei. „Precipitate galbene solubile în amoniac?!” — a exclamat Orfila. L-a dus pe Paillet în laboratorul său și i-a prezentat precipitate galbene în care nu exista nici o urmă de arsenic. I-a dovedit că precipitatul depus sub formă de oglinzi metalice în tuburile incandescente nu înseamnă nimic dacă nu supui aceste pete și altor cercetări din care să rezulte prezența arsenicului. La Brives eprubeta a explodat înainte de a se forma oglinzi din arsenic. Cine a putut îndrăzni să afirme în asemenea împrejurări că a descoperit arsenicul? O astfel de afirmație ar fi fost, chiar înainte de cunoașterea vestitului aparat al lui James Marsh, o erezie, însă acum, în anul 1840, a nu cunoaște nici măcar aparatul lui Marsh și a pretinde că ai descoperit arsenic este o adevărată infamie. Orfila a formulat în scris critica sa împotriva medicilor din Brives și a pus la dispoziția lui Paillet această opinie.

Deci, Paillet era bine pregătit cînd, în după-amiaza zilei de 3 septembrie 1840, medicii d'Albay și Massénat și-au făcut apariția în sala tribunalului pentru a prezenta rezultatul cercetărilor. Coincidența a făcut ca avocatul să descopere în ultimul moment un martor ce urmărise neglijența cu care au fost tratate „materialele de cercetare” din corpul lui Lafarge. Nimeni nu a considerat important a păstra cel puțin stomacul lui Lafarge într-un vas închis. Grefierul judecătorului de instrucție a ținut acest stomac — fără să se simtă deranjat de mirosul de putrefacție — în sertarul biroului său.

D'Albay și Massénat nu s-au bucurat prea mult de simpatia publicului care a aflat pentru prima dată, nu fără fiori, că stomacul unui om a fost tăiat după moarte și că din el a fost „topită otrava”.

Paillet „savura” fiecare cuvînt al lor. Abia și-au terminat medicii comunicarea, că el s-a și sculat în picioare, copleșindu-i cu întrebări: „Au auzit vreodată de Orfila?”. „Desigur”, au răspuns ei. „Au citit din operele lui Orfila?”. „Da!”. „Atunci, a întrebat Paillet, care opere? Probabil opere care au apărut în urmă cu 20 de ani? Oare domnii medici au scăpat din vedere că între timp s-a produs o revoluție în chimie? Oare domnii medici au auzit vreodată de James Marsh, de vestitul James Marsh și de aparatul său pentru demonstrarea prezenței arsenicului?”.

Judecătorii, jurații și publicul s-au uitat mirați la Massénat care, nemișcat, cu fața palidă, a trebuit să recunoască că numele lui Marsh îi este necunoscut.

„Bine, dacă așa stau lucrurile, vă voi face cunoscut ceva“, a spus Paillet și a citit, accentuând fiecare cuvânt, comunicarea lui Orfila, prin care medicii din Brives erau acuzați de ignoranță și neglijență. El a cerut, de asemenea, ca Orfila să fie chemat la Tulle.

Cîteva clipe a domnit în sala tribunalului o liniște apăsătoare, după care au izbucnit aplauze furtunoase. Președintele Curții, de Barny, a reușit cu greu să restabilească ordinea.

Problema demonstrării științifice a prezenței otrăvii a devenit centrul procesului, dar altfel decît prevăzuse Decous. Cu fața devenită palidă, el a cerut o întrerupere a ședinței. Cînd ea a fost reluată, acesta își revenise din surpriză. El a declarat că acuzarea are atît de puține îndoieli în privința vinei Mariei Lafarge, încît este pe deplin de acord cu analize chimice noi efectuate de domnii Orfila și Marsh. Nu consideră însă necesar a cere deplasarea savantului din Paris. De altfel, acuzarea a invitat doi vestiți farmaciști, Dubois (tatăl și fiul), precum și pe chimistul Dupuytren din Limoges, și aceștia s-au declarat gata să efectueze fără întârziere o nouă expertiză.

Paillet a protestat zadarnic. El a cerut din nou audierea lui Orfila, declarînd că medicii provinciali și-au demonstrat în suficientă măsură incapacitatea. Tribunalul a dat curs cererii acuzatorului. Cei doi Dubois și Dupuytren au fost aduși și însărcinați cu efectuarea unei noi expertize. „Bine, a exclamat Paillet furios, sînt curios să aflu dacă domnii d'Albay și Massénat au păstrat cel puțin rămășițe din materialul de cercetare, așa cum recomandă domnul Orfila în toate cazurile cînd este vorba de otravă, pentru a se putea continua analizele. Dar probabil că medicii respectivi au consumat întregul material“.

Massénat, tremurînd de enervare după înfrîngerea suferită, s-a sculat în picioare și a respins indignat afronturile lui Paillet. El a cerut să fie adusă în sala tribunalului lada în care a păstrat intenționat toate substanțele referitoare la caz. Cînd lada a fost adusă, spre satisfacția lui Paillet, Massénat a fost nevoit să recunoască că nu mai era în măsură să indice vasele în care fuseseră păstrate părțile din conținutul stomacal ce urmau a fi examinate. Dezorientat, el a fost nevoit să-i cheme în ajutor pe Bardou și Lespinnasse. Abia după o lungă discuție, aceștia au reușit să predea celor doi Dubois și lui Dupuytren vasele respective.

Deși procesul a continuat, era clar că toată atenția va fi concentrată pe viitor asupra evoluției cercetărilor chimice.

În sfîrșit, la 5 februarie și-au făcut apariția în sala tri-

bunalului domnii Dubois și Dupuytren. Nimeni nu bănuia în momentul în care aceștia au intrat în sală că „aduc ceva senzational cu ei“ — cum suna un reportaj dintr-o gazetă. Bătrînul Dubois învățase ceva din eșecul colegilor săi din Brives. El a încredințat, înainte de toate, tribunalului jumătate din materialul de cercetare, „pentru cazul că vor fi necesare și alte experiențe“. Apoi a prezentat raportul. „Ne-am ocupat la Limoges, spunea el, de cercetarea stomacului și a conținutului său“. Dubois a ținut în continuare o conferință lungă despre aparatul lui Marsh, lăudîndu-i sensibilitatea deosebită (el a trecut însă sub tăcere faptul că înainte n-a știut nimic de acest aparat și că împreună cu colegul său a construit pentru prima dată un asemenea dispozitiv pe care l-a folosit fără a avea nici o experiență prealabilă).

Atmosfera fiind creată, Dubois s-a adresat, cu un gest teatral și cu o mină prevestitoare, juraților: „Noi am folosit diferite procedee, în primul rînd cele care sînt expuse în lucrările domnului Orfila“. A descris apoi modul cum au carbonizat materialele de cercetare, obținînd, exact după prescripțiile lui Orfila, extracte pe care le-au pus în aparatul lui Marsh. Pe urmă a continuat cu vocea ridicată: „Cu toate că atenția noastră a fost foarte mare, cu toate că am respectat în cercetări chiar și cele mai mici amănunte, rezultatul a fost că materialul care ne-a fost prezentat nu conține nici o urmă de arsenic...!“.

Procesul-verbal încheiat în ședință nota următoarele despre această clipă: „Ultimele concluzii au produs în sală o emoție de nedescris... Madame Lafarge a ridicat ochii spre cer, împreunîndu-și miinile“. Ștafetele s-au grăbit cu vestea la cel mai apropiat oficiu telegrafic. Toxicologia a devenit contestabil obiectul principal al reportajelor din ziare. Paillet „avea lacrimi de bucurie și de triumf“.

El a triumfat însă prea devreme căci, deși luat oarecum pe nepregătite, Decous nu înțelegea să abandoneze lupta. În ultimele zile el studiasse întreaga literatură de specialitate, mai ales lucrările lui Orfila și Devergie. Era informat că, în multe cazuri de otrăviri cu arsenic, cînd nu se poate demonstra prezența otrăvii în stomac, acest lucru este posibil în cazul ficatului și al altor organe. Înainte ca Paillet, în buna dispoziție care l-a cuprins după victorie, să fi înțeles ce se petrece, Decous l-a angajat pe bătrînul Dubois și pe experții din Brives, care se simțiseră loviți în mîndria lor profesională, într-o discuție vehementă. Ei au început să se certe. Unele obser-

vații făcute de Dubois au fost suficiente pentru a-l irita pe Massénat, și invers. Cearta iscată l-a făcut pe acuzator să exclame: „Noi căutăm aici adevărul și nu satisfacerea ambițiilor și a amorului propriu. Vrem ca știința să slujească exclusiv dreptății...”. Apoi i-a întrebat pe experți dacă cunosc că la Paris, în cazurile când cercetarea stomacului și a conținutului stomacal nu dă nici un rezultat, se cercetează ficatul și alte organe pentru a constata dacă ele conțin sau nu otravă. Nici unul nu a vrut să-și recunoască neștiința. Ei s-au declarat imediat de acord atunci când Decous, cu măiestrie psihologică, a propus ambelor părți, adică atât experților din Brives cât și celor din Limoges, să colaboreze și să cerceteze și alte organe ale lui Lafarge, făcând astfel a treia încercare de a afla adevărul. Pentru acest lucru trebuia dezgropat cadavrul lui Lafarge spre a se scoate din el organele încă necercetate.

Paillet a încercat, prea tirziu însă, să împiedice o nouă expertiză, căutând să demonstreze că rezultatele primei și celei de-a doua expertize s-ar contrazice numai aparent. „Dacă medicii din Brives nu ar fi avut ghinionul să le explodeze eprubeta, ar fi stabilit și ei, fără îndoială, că nu există nici un fel de arsenic, la fel cum au stabilit acest lucru și domnii din Limoges”. Argumentele lui Paillet au fost însă atât de străvezii, încât președintele tribunalului s-a decis să-i dea dreptate lui Decous.

„Avalanșa noii științe, așa cum scria un reporter din Paris în aceeași zi, a început să se rostogolească. Ea nu va mai putea fi oprită decât în clipa în care adevărul va ieși la iveală...”

În timp ce experții s-au deplasat la Le Glandier, procesul s-a târâgănat în adevăratul înțeles al cuvântului. Tribunalul a încercat să lămurească problema cum de a ajuns cozonacul otrăvit la Paris și de ce s-a găsit arsenic în cutiuța de malahit a acuzatei. Marie Lafarge a declarat tot timpul că este nevinovată și nu-și poate explica cum au ajuns cozonacul otrăvit la Paris și arsenicul în cutiuța ei de malahit. A recoltat ropote de aplauze când, cu voce de martiră, a declarat că și ea are în această privință multe bănuieli, însă nu vrea să facă nimănui rău, nu vrea să producă nimănui suferințele pe care ea este silită să le îndure, fiind acuzată pe nedrept.

Toată lumea aștepta cu nerăbdare rezultatul celei de-a treia expertize.

Medicii din Brives au învățat și ei de această dată din experiențele precedente. Fiecare organ scos din cadavrul lui Charles Lafarge a fost pus cu multă grijă în vase curate. În

mare grabă au studiat lucrările cele mai recente ale lui Orfila. N-au uitat nici să ia probe din pământul cimitirului și să descrie starea sicriului. Întorcându-se în ziua de 8 septembrie la Tulle, ei au cerut să li se transporte în sala de judecată două lăzi legate cu sfoară, pentru ca tribunalul să se convingă de starea materialelor conservate și cercetate conform prescripțiilor.

Au mai trecut o zi și o noapte. În sfârșit, în dimineața zilei de 9 septembrie și-au făcut apariția medicii și farmaciștii, conduși de Dupuytren, care a prezentat raportul. El a insistat mult timp asupra descrierii fiecărei experiențe în parte. În final s-au făcut auzite cuvintele: „Noi am analizat materialul supus cercetării cu ajutorul aparatului lui Marsh și nu am obținut nici o urmă de arsenic”.

Dupuytren și colegii săi analizaseră părți din ficat, splină, plămâni, inimă, intestine și creier cu ajutorul aparatului lui Marsh. Dupuytren a repetat: „Noi nu am găsit nici o urmă de arsenic”. Massénat a adăugat: „Eu am manipulat astăzi după un procedeu nou aparatul lui Marsh și am ajuns, la fel ca și colegii mei, la convingerea deplină că nu există nici un fel de otravă...”. În fața acestor rezultate, experții au renunțat să mai cerceteze probele de sol ca să vadă dacă conțineau arsenic.

Paillet a exclamat cu o satisfacție de nedescris că „întregul mort, din cap până în picioare, a fost supus analizei și nu a fost găsit nici măcar un atom de arsenic. La acest rezultat s-ar fi putut ajunge încă în urmă cu câteva luni și n-ar fi fost nevoie de procesul Lafarge”.

Noutățile au fost răspândite cu rapiditate pe străzile orașului. Ștafete noi au plecat la drum. Toată lumea era atât de influențată de rezultatul noii expertize, încât se uitase de otrava găsită în băuturile pe care Marie Lafarge le-a pregătit soțului ei. Acuzatorul însă nu uitase. În ultima clipă, în clipa în care înfringerea sa părea inevitabilă, a revenit asupra acestei probleme și a cerut ca băuturile respective, precum și conținutul cutiutei de malahit a Mariei Lafarge să fie supuse de asemenea analizelor cu ajutorul aparatului lui Marsh. Paillet s-a declarat de acord fără grijă. Triumful îl însuflețise atât de mult, încât și-a închipuit că acuzatorul plutește spre un loc unde „se va îneca definitiv”. Pentru el era clar că experții din Brives, care, în fine, și-au recunoscut greșelile anterioare, au comis erori și atunci când au făcut analiza băuturilor și a conținutului cutiutei de malahit, găsind arsenic acolo unde nu exista. Întrucât pentru noile analize nu era nevoie de pregă-

tiri complicate, ca în cazul analizei organelor, ele puteau începe în decurs de numai câteva ore. Cei doi Dubois au pornit la lucru. Dezbaterile au fost întrerupte.

Tensiunea a pus din nou stăpînire pe mulțime, dar intensitatea ei nu s-a mai ridicat la nivelul celei din zilele precedente. Un fel de beție i-a cuprins pe „lafargiști”. După-amiază, membrii tribunalului s-au intrunit din nou pentru a-i asculta pe experți. Fetele acestora păreau extrem de grave în clipa în care și-au făcut apariția în sală. Dubois bătrînul a ezitat o clipă înainte de a-și prezenta concluziile. Pe urmă a început să vorbească cu voce nesigură, iar tot ce a avut de comunicat a făcut ca nesiguranța lui să pară de înțeles: peste tot au găsit, el și colegii săi, arsenic. Laptele cu ouă conținea o cantitate atît de mare de arsenic încît „era suficientă pentru a otrăvi cel puțin 10 persoane”.

Acuzatorul a făcut un gest violent și s-a sculat. „Acest rezultat, a exclamat el, confirmă că insistența a fost îndreptățită”. Primii „lafargiști” care și-au recăpătat cumpătul l-au apostrofat cu strigăte ostile. Decous nu s-a lăsat însă întîmîdat. El a simțit din nou pămîntul sub picioarele sale și a continuat: „Eu rămîn cu convingerea mea fermă că această femeie și-a ucis soțul. Deoarece drumul științei a dus din nou la o contradicție, este de datoria tribunalului să epuizeze acum și mijloacele extreme”. A cerut apoi ca Orfila să fie adus din Paris pentru a face expertizele necesare luării hotărîrii definitive. Însăși apărarea a cerut de altfel vehement ca Orfila să fie adus la proces. În consecință, nimeni nu s-a mai opus chemării lui Orfila.

Paillet s-a declarat de acord, fiind convins că Orfila, ale cărui metode au fost folosite de experții din Brives și Limoges fără ca să găsească vreo urmă de arsenic în cadavru, va ajunge, de asemenea, la rezultate negative. În plus, avocatul nutrea speranța că Orfila va corecta rezultatele inexplicabile privind conținutul de arsenic din băuturi.

În dimineața zilei de 13 septembrie, Orfila a sosit cu diligența expresă de Paris. El a cerut ca toți experții care au colaborat pînă atunci în cazul Lafarge să participe în calitate de martori la analizele ce le va executa. A preluat, de asemenea, întregul material de cercetare și reactivii experților, ca nu cumva cineva să-l suspecteze că ar fi adus din Paris reactivi ce conțineau arsenic.

În timpul analizelor executate în sala palatului de justiție, toate ușile au fost încuiate și supravegheate. În sfîrșit, tirziu,

în după-amiaza zilei de 14 septembrie, Orfila și-a făcut apariția în sala tribunalului. Cei doi Dubois, Dupuytren și medicii din Brives îl urmau cu capetele plecate.

„Noi venim, a declarat Orfila, pentru a da tribunalului socoteală”. După aceasta au urmat cîteva fraze care au făcut ca toată lumea să încremenească: „Eu voi dovedi, în primul rînd, că în corpul lui Lafarge se găsește arsenic; în al doilea rînd, că acest arsenic nu provine nici de la reactivii cu care s-a lucrat, nici de la pămîntul în care a fost îngropat sîcriul; și, în al treilea rînd, că arsenicul găsit în corpul victimei nu corespunde componentului de arsenic ce în mod normal se găsește în fiecare corp uman...”.

Paillet și-a sprijinit capul în ambele mîini, incapabil să conceapă că tocmai din partea lui Orfila îi vine această lovitură mortală. Numai cu un efort supraomenesc a reușit să înregistreze în continuare ceea ce comunica Orfila. Acesta transformase tot ce mai exista din stomac și din conținutul stomacal într-un extract pe care l-a pus în aparatul lui Marsh. După scurt timp, oglinda de arsenic a devenit clar vizibilă. O reacție cu azotat de argint a dovedit că este vorba într-adevăr de arsenic. După aceasta, a preparat un alt extract, compus din toate celelalte organe, începînd de la ficat și pînă la creier. Aparatul lui Marsh a arătat din nou aceeași oglindă de arsenic doveditoare. În cele din urmă, Orfila a carbonizat cu ajutorul salpetrului reziduurile de extracte rămase în filtre. Din nou a reușit să obțină de 12 ori mai mult arsenic decît în experiențele precedente.

Cînd Orfila a făcut analiza probelor de sol, nu a găsit nici o urmă de arsenic. Arsenicul nu a pătruns deci din pămîntul cîmîtirului în cadavru.

„Întrucît arsenicul natural al corpului uman, după cum a declarat Orfila, se află numai în oase, nu și în organe, în cazul lui Lafarge nu prezintă nici o însemnătate”.

În încheiere, el a făcut aprecieri asupra rezultatelor analizelor efectuate de medicii și farmaciștii din Brives și Limoges. „Primele analize, cele din Brives, s-au executat cu metode vechi. Aparatul lui Marsh însă, care a fost folosit mai tîrziu, este atît de sensibil, încît oamenii neexperimentați ajung la început numai la rezultate negative dacă, așa cum au făcut experții precedenți, flacăra de sub eprubetă este lăsată să ardă prea puternic. În această situație arsenicul este transformat în gaz, fiind astfel gonit din aparat, în loc să i se creeze condiții de precipitare”.

Președintele tribunalului a pus o singură întrebare : dacă Orfila socotește că mărimea oglinzii de arsenic este suficient de mare pentru a se trage concluzia în baza ei că e vorba de o otrăvire. Orfila a răspuns că o concluzie definitivă se poate trage numai avându-se în vedere și celelalte circumstanțe, ca simptomele bolii, cumpărarea otrăvii și existența băuturilor otrăvite. În speță, se poate răspunde cu toată certitudinea afirmativ la această întrebare.

Paillet a considerat că este lipsit de sens să apeleze la un alt expert pentru a trezi îndoiele în legătură cu expertizele lui Orfila, pe care l-a lăudat mereu ca fiind cea mai mare autoritate în domeniul medicinei judiciare. În cadrul unei pledoarii desperate, el a încercat să dovedească că Marie Lafarge are un caracter „nobil“, un suflet „distins“, nefiind capabilă să nutrească gânduri criminale.

Jurații s-au retras în seara zilei de 19 septembrie pentru deliberări. O oră mai târziu, ei au declarat-o pe Marie Lafarge vinovată. Sentința pronunțată a fost : „muncă silnică pe viață“. Ulterior, pedeapsa i-a fost comutată în „închisoare pe viață“.

În octombrie 1841, Marie Lafarge a fost transferată la închisoarea Montpellier, unde în cei 10 ani cât a stat închisă și-a scris memoriile. Fiind grav bolnavă de plămâni, după 10 ani a fost eliberată, dar câteva luni după eliberare a murit, declarând până în ultima clipă că este nevinovată.

În primul an de după proces lumea încă nu știa care este adevărul. Lupta dintre „lafargiști“ și „antilafargiști“ a continuat. Numeroasele broșuri și cărți publicate în Franța și în alte țări din Europa reflectau înverșunatele dispute. Titluri ca „hoța șireată de diamante“ și „ucigașa îngrozitoare care a amestecat otrăvuri“ alternau cu cele de genul „Marie Lafarge — nevinovată“.

Problema demonstrării prezenței otrăvii și tinăra știință a toxicologiei, care au stat în centrul procesului, au constituit și mai departe obiectul luptelor ce au urmat, chiar dacă acest proces nu a făcut lumină totală ; disputele vehemente care s-au succedat au atras atenția opiniei publice asupra toxicologiei. În acele zile de mari căutări și discuții aprinse, privirile multor medici, chimiști și farmaciști au fost atrinse spre domeniul misterios al științei despre otrăvuri. Mulți chimiști tineri s-au dus la Paris pentru a deveni elevii lui Orfila și ai altor toxicologi francezi.

Zorile toxicologiei științifice judiciare mijeau.

OTRAVA RĂSPUNDE : PREZENT !

Încă din perioada cînd toxicologia păsea pe calea consacării, cercetătorii au intuit greutățile cu care se vor întîlni. Ei și-au dat seama că orice mare succes poate fi însoțit de numeroase încurcături.

Într-adevăr, știința, care a oferit explicații convingătoare despre multe otrăvuri vegetale, concomitent a descoperit în natură sau a creat în laboratoare altele pe care de multe ori nu a putut să le depisteze în corpul victimelor.

În primele trei decenii ale secolului XIX, chimiștii au extras morfină din opiu, cofeină din cafea, nicotină din tutun, atropină din mătăgună etc.

Aceste otrăvuri au fost denumite alcaloizi.

Din laboratoare, otrăvurile au ajuns la medici și de la aceștia la mulțime, iar consecința a fost numărul crescînd de crime și sinucideri. Fiecare crimă, fiecare sinucidere dovedeau că aceste otrăvuri vegetale ucid fără să lase urme pe care știința să le poată dovedi.

Că medicina și chimia erau incapabile să stabilească prezența otrăvurilor vegetale în corpul victimelor despre care se presupunea că fuseseră otrăvite, s-a reliefat pregnant în 1823, cu ocazia procesului pornit împotriva unui tînăr medic din Paris, acuzat că și-a otrăvit doi prieteni și, în același timp, pacienți.

Medicii și chimiștii solicitați ca experți n-au reușit să demonstreze existența urmelor de otrăvă în corpul celor două victime și numai celelalte probe materiale convingătoare au determinat instanța să-l condamne pe inculpat. Pericolul în care se găsea omenirea în acele zile, datorită neputinței științei

de a o apăra de otrăvitori, este foarte bine ilustrat de cuvintele pline de indignare rostite de acuzatorul Broe cu ocazia acestui proces.

„Dacă legea vrea să considere demonstrarea tehnică a otrăvii într-un caz de crimă ca ceva neapărat necesar pentru procedura probatorie, ar trebui să adăugăm legii un paragraf nou, care să fie formulat în felul următor: întrucât otrăvurile nou, care să fie formulate în felul următor: întrucât otrăvurile vegetale nu lasă urme, crima comisă cu acestea rămâne nepedepsită. Putem deci să asigurăm pe criminal: Voi, criminalilor, nu folosiți arsenic și otrăvuri metalice; ele lasă urme. Folosiți otrăvuri vegetale! Otrăviți pe tații voștri, otrăviți pe mamele voastre, otrăviți-vă familia și toată moștenirea va fi a voastră, nu vă temeți de nimic! Fapta voastră va rămâne nerăzbunată. Nu există corp delict, pentru că nu-l putem găsi”.

Insuccesul științei în procesul amintit a făcut înconjurul pământului și mulți viitori ucigași, învățând din pățania doctorului parizian, au avut grijă să nu ofere probe materiale despre fărâdelegile lor, așa încît au scăpat de pedeapsa legii.

Pînă în 1850 cercetările despre otrăvuri s-au soldat cu rezultate contradictorii și inexacte.

Cercetătorii reușiseră să descopere cîtiva reactivi chimici care în contact cu otrăvurile vegetale în stare pură reacționau în mod specific, însă dacă ținem seama de faptul că în cadavre otrăvurile nu se găsesc niciodată în stare pură, avem imaginea reală a stadiului în care se găsea toxicologia acelor timpuri.

Nimeni nu bănuia în acele zile de nesiguranță și nepuțință că în foarte scurt timp se va face o descoperire care va revoluționa toxicologia mai mult decît a făcut-o aparatul lui Marsh.

★

În seara zilei de 21 noiembrie 1850, în fața preotului comunei Bury, localitate situată între orașele belgiene Mons și Tournai, stăteau neliniștite trei fete și un bărbat tînăr. Preotul i-a recunoscut imediat pe birjarul Gilles, camerista Emmerance Bricourt și îngrijitoarele Justina Thibaut și Virginie Chevalier, toți făcînd parte din personalul de serviciu al castelului Bitremont, situat în apropiere. Aceștia veniseră la preot să ceară un sfat. Cu o zi în urmă, la 20 noiembrie, s-au petrecut în vechiul castel, înconjurat de ziduri înalte și șanțuri de cetate, unele lucruri care le-au inspirat teamă.

Ceea ce spunea Emmerance Bricourt, purtătoarea de cuvînt a grupului, era într-adevăr ciudat; ciudat chiar și pentru

castelul Bitremont, cunoscut în împrejurimi ca scenă a unei vieți desfrinate. Oamenii considerau verosimile poveștile despre castelanul care nici nu împlinise 30 de ani, contele Hippolyte Visard de Bocarmé. Se spunea că acesta ar fi fost alăptat în copilărie de o leoaică și că ar fi moștenit de la această originală doică toate instinctele de fiară.

Bocarmé era fiul unui guvernator olandez din Java, căsătorit cu o belgiancă. Ulterior familia s-a mutat în Statele Unite ale Americii. Aici tatăl, ocupat cu negoțul de tutun și cu vînătoarea, și-a lăsat fiul să se sălbăticească. După întoarcerea în Europa, acesta a putut fi determinat cu greu să învețe. În cele din urmă a manifestat interes pentru științele naturale și agronomie și a preluat administrarea castelului Bitremont.

Pentru a-și îmbunătăți situația financiară, Bocarmé s-a căsătorit în 1843 cu o burgheză, Lydie Fougnyes, despre care credea că era bogată. După căsătorie, Bocarmé a constatat că averea soției era cu mult mai mică decît crezuse, proaspăta contesă primind doar o pensie anuală de 2 000 de franci, sumă insuficientă pentru a satisface pretențiile extravagante ale tinerei perechi.

Castelul Bitremont s-a transformat într-un lăcaș al desfriului dezlănțuit. Scenele de bătaie dintre conte și contesă alternau cu izbucniri de dragoste reciprocă. După moartea bătrînului Fougnyes, pensia anuală a contesei a crescut la 5 000 de franci, însă și această sumă nu era decît „o picătură de apă pe o piatră înfierbîntată”. Vînzarea pământului era singura soluție pentru acoperirea datoriilor mai urgente, dar în 1849 și această posibilitate a fost epuizată. Situația era atît de desperată, încît Bocarmé a trebuit să se împrumute la servitori, luîndu-le economiile lor modeste. Ultima speranță era moartea fratelui Lydiei, Gustav, moștenitorul principal, care, dacă ar fi murit, lucru foarte posibil întrucît era infirm și suferind, contesa ar fi moștenit întreaga avere.

Dar iată că și această speranță a fost spulberată în primăvara anului 1850, cînd Gustav a anunțat că vrea să se însoare cu o tînără aristocrată săracă. În noiembrie 1850 se știa cu certitudine că cei doi se vor căsători în curînd.

În seara de 21 noiembrie, cînd preotul din Bury asculta povestea Emmerancei Bricourt, Gustav Fougnyes nu mai era însă între cei vii de 24 ore.

Povestea Emmerancei începea astfel: în dimineața de 20 noiembrie un curier a anunțat familia Bocarmé că Gustav va

veni la prinz la castel pentru a-și anunța apropiata căsătorie. Apoi s-au întâmplat lucruri ciudate. Copiii, care în mod obișnuit luau masa în sufrageria cea mare, au fost trimiși să mănânce în bucătărie, contesa servindu-i personal. Seara, Emmerance a auzit mai întâi un zgomot surd venind din sufragerie, ca și cum cineva s-ar fi prăbușit, și imediat vocea pe jumătate sugrumată a lui Gustav: „Ah, ah, iartă-mă, Hippolyte...”. Emmerance a fugit repede spre sufragerie, însă contesa a oprit-o să intre. Citeva clipe mai târziu, contesa i-a chemat în ajutor pe Emmerance și pe birjarul Gilles, spunându-le: „Gustav s-a îmbolnăvit subit. Veniți repede, ajutați-ne, am impresia că a murit. Cred că are un atac de cord”.

Servitorii l-au găsit pe Gustav întins fără viață pe podeaua din sufragerie. Conteșe Bocarmé era foarte agitat. El își spăla mâinile, care îi erau pline de sânge. I-a ordonat lui Gilles să aducă oțet de vin și să-l dezbrace pe mort. A turnat el însuși cu paharul oțet în gura și peste corpul lui Gustav Fougnyes. Contesa a dus hainele fratelui său în spălătorie și le-a aruncat în apă clocotindă. Mai târziu, Gilles a dus cadavrul în camera lui Emmerance.

Noaptea, contesa a spălat dușumelele din locul unde a murit Gustav. După ce a spălat și cîrjele acestuia, le-a aruncat pe foc. În primele ore ale dimineții, contele a răzuit dușumelele cu un cuțit. După-amiază, tinăra pereche, complet epuizată, s-a dus să se culce, iar spre seară servitorii au prins curaj, astfel că au venit la preotul din Bury pentru a-i cere sfatul.

Spre marea sa ușurare, preotul a fost scutit să dea un răspuns, căci tocmai atunci a primit vestea că a doua zi va sosi judecătorul de instrucție Heughebaert, însoțit de trei jandarmi, trei medici și un grefier, pentru a cerceta cazul.

Îndoilele judecătorului în legătură cu zvonurile care circulau erau atât de mari, încît i-a lăsat pe jandarmi la Bury și s-a deplasat numai cu grefierul și medicii la castel. Acolo însă îndoilele sale au lăsat repede locul unor bănuiri întemeiate. Soba din sufragerie era plină cu cenușă în care se puteau vedea resturi de documente arse, iar pe dușumea se afla o mare cantitate de talaș de la rașchetatul podelei. Contesa l-a condus în silă în camera unde se afla cadavrul. Acolo ea a refuzat să tragă perdelele de la ferestre pentru a face lumină în cameră, așa încît judecătorul a fost nevoit să aducă el însuși o lumină. Privirea i-a căzut direct pe rănile de pe obrajii lui Gustav. El le-a cerut medicilor să examineze cadavrul la fața lo-

cului, pentru a constata cauzele morții. Două ore mai târziu, aceștia comunicau rezultatul cercetărilor: creierul era perfect sănătos, iar de un atac de apoplexie nu putea fi vorba; gura, limba, gîtul și stomacul mortului prezentau în schimb cauterizări atât de mari, încît ei au tras concluzia că Gustav Fougnyes a fost, mai mult ca sigur, otrăvit cu acid sulfuric.

Judecătorul a ordonat să fie scoase, în prezența sa, din corpul mortului, toate organele ce puteau fi de folos pentru identificarea acidului folosit. Medicii au pus limba, laringele, stomacul, intestinele împreună cu conținutul lor, ficatul și plămîinii în niște vase pe care, după ce le-au umplut cu alcool curat, le-au sigilat. Grefierul și un jandarm au fost însărcinați să ducă vasele neîntîrziat la Tournai. Conteșe și contesa Bocarmé au fost arestați.

Imediat ce a ajuns la Tournai, judecătorul a închiriat o trăsură, a luat cu el organele interne ale victimei, care trebuiau cercetate, și a plecat la Bruxelles, la Școala militară, unde lucra din 1840 un profesor de chimie, Jean Servais Stas.

Cînd Stas a preluat materialele de cercetare de la castelul Bitremont, nimeni nu nutrea nici cea mai mică bănuială că Gustav Fougnyes ar fi fost otrăvit cu ajutorul unui alcaloid vegetal, mai ales că judecătorul împărtășea părerea medicilor, conform căreia victima a fost otrăvită cu acid sulfuric.

Intrucît în perioada respectivă otrăvurile corosive erau suficient cercetate și cunoscute, Stas a putut constata cu ușurință că nu putea fi vorba de o otrăvire cu acid sulfuric. Cînd judecătorul i-a făcut cunoscut că mortul a fost spălat din belșug cu oțet, lui Stas i-a venit ideea că aceasta s-a făcut probabil pentru a se camufla folosirea altor otrăvuri. El și-a propus pentru început să verifice dacă în gura și în organele digestive ale mortului se afla acid acetic. Bănuiala născută l-a determinat să procedeze cu o precauțiune deosebită. Intrucît constatare frecvent, în baza propriilor sale experiențe, că otrăvurile se descompun foarte ușor sub influența căldurii și a aerului, înainte de a putea fi sesizate, pentru a nu risipi nimic și a nu pierde sau distruge ireparabil substanțele ce le avea la dispoziție, Stas a executat majoritatea reacțiilor în aparate complicate și bine închise.

Conținutul stomacului, intestinului și al vezicii urinare, amestecat cu alcool, avea aspectul unui „terci” negru-cenușiu, mirosind a acid. Stas a păstrat jumătate din acest „terci” pentru eventuale experiențe ulterioare. Cealaltă jumătate a

amestecat-o cu apă. A filtrat această soluție de mai multe ori, a încălzit-o și a distilat-o, obținând astfel o substanță de culoare roșiatică-brună. A luat din această soluție mai multe eșantioane de probă și a lăsat unul să se evapore pînă cînd a căpătat consistența unui sirop, care mirosea puternic a oțet. Cînd a tratat alte două probe cu sodă caustică, a obținut soluții ce dezvoltau un miros asemănător cu cel al urinei de șoarece. Știind că predecesorii săi se întîlniseră des cu acest miros cînd cercetaserăconiina, un alcaloid otrăvitor al cucutei, bănuiala lui Stas că acidul acetic a fost folosit doar pentru ascunderea unei otrăvi misterioase s-a întărit.

Oare Gustav Fougnes a fost otrăvit cu ajutorul unei otrăvi vegetale? Se ascundea oare în corpul acestui mort una din acele otrăvuri a cărei prezență nu a putut fi încă demonstrată în „material biologic”? Oare coincidența îl va ajuta să descopere în acest caz urma unui alcaloid?

Din această clipă Stas și-a petrecut multe zile și nopți în laboratorul său, printre borcane, tipsii, creuzete, reactivi și eprubete.

El a combinat o altă parte din eșantioanele de probă cu cantități mai mari de alcool proaspăt. A filtrat, a decantat, a adăugat apă, a filtrat din nou și a lăsat amestecul să se evapore, pînă cînd a obținut o soluție lipicioasă. Cînd a combinat această soluție cu cea de potasiu, s-a dezvoltat din nou acel miros ciudat, izbitor, însă repede trecător. De această dată mirosul era mai puternic și aducea a tutun. În acea perioadă nu erau cunoscuți decît doi alcaloizi care-și trădau prezența ocazional datorită mirosului lor specific: coniina și nicotina, aceasta din urmă fiind componentul îngrozitor de toxic al tutunului, din care doar 50 de miligrame sînt suficiente pentru a omorî un om în cîteva minute. Mirosul volatil și agasant, pe care l-a simțit Stas, era cu siguranță al nicotinei.

Posibilitatea ivită era atît de îndrăzneată, încît părea un vis. Stas trebuia să stabilească dacă Gustav Fougnes a fost otrăvit cu nicotină. Pentru aceasta el a introdus o parte din extractul de probă într-o sticlă în care a pus și eter pur. A agitat sticla și a lăsat emulsia obținută să se limpezească, pînă cînd eterul s-a separat. După aceea a luat jumătate din eter, l-a pus într-o ceșcuță și a așteptat să se evapore. La sfîrșit a rămas în vas un inel subțire, brun, cu un miros înțepător, mirosul tutunului. Cînd Stas a gustat o cantitate foarte mică, a simțit imediat un gust arzător de tutun, care s-a răspîndit imediat în întreaga gură, persistînd mai multe ore. După ce, agi-

tînd în sticlă și alte părți din substanța de probă combinată cu eter, a obținut mereu același rezultat, a amestecat cu sodă caustică și „terciul” obținut din conținutul stomacului, al intestinelor și al vezicii urinare. La această soluție devenită alcalină a adăugat o cantitate egală de eter. De astă dată a așteptat însă zadarnic ca eterul să se separe. Abia cînd și-a dat seama că în soluție se mai aflau resturi de „material biologic” și după ce le-a eliminat prin spălări și filtrări cu apă și alcool, a reușit să obțină separarea eterului. A repetat experiența cu eter și de fiecare dată a obținut prin evaporare o substanță uleioasă care avea toate proprietățile nicotinei.

Pentru a fi absolut sigur că a obținut într-adevăr nicotină, Stas a tratat substanța uleioasă cu toți reactivii chimici cunoscuți și utilizați în acea vreme la verificarea substanței pure a alcaloidului. Nu s-a mulțumit însă numai cu reactivi cunoscuți. El a combinat nicotină pură cu cele mai diferite chimicale, iar rezultatele le-a comparat cu efectul produs de aceleași chimicale în contact cu substanța uleioasă obținută din organele victimei. Reacțiile au fost aceleași în fiecare caz.

Abia în această clipă (între timp sosise ziua de 28 noiembrie) Stas a turnat extractul uleios într-o fiolă, a închis-o și i-a aplicat o etichetă pe care a scris: „Nicotină din organele lui Gustav Fougnes”. El a trimis această fiolă judecătorului Heughebaert. Într-o scrisoare alăturată recomanda judecătorului să cerceteze dacă contele și contesa Bocarmé aveau cunoștințe despre nicotină, rugîndu-l totodată să-i comunice rezultatul anchetei.

Judecătorul a primit pachetul la 30 noiembrie. El s-a deplasat imediat cu cîțiva jandarmi la Bitremont, a percheziționat toate încăperile și a interogat din nou servitorii. Cu acest prilej, grădinarul Deblicqui i-a povestit că îi ajutase contelui Bocarmé, în vara și toamna anului 1850, să fabrice „apă de colonie”, și că în acest scop Bocarmé cumpăraseră o mare cantitate de foi de tutun și își instalase un laborator cu multe aparate în spălătoria castelului.

„Tutun pentru fabricarea apei de colonie?”, a întrebat judecătorul mirat. „Da, tutun”, l-a asigurat Deblicqui.

S-a stabilit că contele lucrase în perioada 28 octombrie — 10 noiembrie zi de zi, cîteodată și noaptea, în spălătorie, pentru a extrage „apă de colonie” din soluția de tutun. În ziua de 10 noiembrie a închis „apa de colonie” într-un bufet din sufragerie, iar în ziua următoare a făcut nevăzute toate aparatele.

Întregul castel a fost percheziționat de judecător și de jandarmi, însă n-au găsit nici urmă de aparatură de laborator. În schimb, judecătorul a primit din partea birjarului Gilles un alt indiciu important. În februarie 1850, Bocarmé a făcut o călătorie în localitatea Gent, pentru a vizita acolo un profesor de chimie. Mai mult nu știa.

Judecătorul a plecat imediat la Gent și, după ce a audiat mai mulți chimiști, a dat de profesorul Loppers, care predă chimia la o școală industrială din oraș. Loppers și-a adus aminte că începând din februarie primise de mai multe ori vizita unui domn din Bury, pentru care se potrivea descrierea făcută conțelui Bocarmé. Acest domn se prezentase sub numele de Berant și tot sub acest nume i-a scris mai multe scrisori lui Loppers. Toate scrisorile aveau ca subiect problema extragerii nicotinei din foile de tutun.

Cînd Bocarmé-Berant a făcut în februarie prima sa vizită la Gent, i-a declarat lui Loppers că vine din America, unde rudele sale ar fi tiranizate de atacurile indienilor care își otrăvesc săgețile cu substanțe vegetale. El, Berant, vrea să se informeze despre toate otrăvurile vegetale cunoscute, pentru a-și ajuta rudele. „Este adevărat — a vrut să știe Berant — că otrăvurile vegetale nu lasă urme demonstrabile în corpul unei persoane otrăvite?”. După ce Loppers a răspuns afirmativ la această întrebare, Berant și-a luat imediat rămas bun. Cînd s-a reîntors la Gent, el i-a explicat lui Loppers că indienii folosesc un extract din foi de tutun care produce moartea în câteva minute și că dorește să prepare singur un asemenea extract pentru a-i studia efectul. Profesorul Loppers i-a explicat metoda de obținere a nicotinei și i-a recomandat pe căldărarul Vandenberghe și farmacistul Vanbenkeler, din Bruxelles, care-i puteau oferi vasele și aparatele necesare. Vandenberghe și Vanbenkeler i-au declarat judecătorului că au trimis la Bury, pînă în luna noiembrie, numeroase aparate și vase.

În mai, Bocarmé a venit din nou la Gent pentru a-i arăta lui Loppers prima probă de nicotină pe care a obținut-o. Era vorba de un extract impur, însă în octombrie Bocarmé a adus nicotină pură și i-a mărturisit profesorului că a reușit să otrăvească pisici și rațe.

În timp ce judecătorul făcea aceste cercetări, Stas căuta nicotină și în ficatul, plămîinii, limba și laringele victimei.

Metoda lui Stas, odată descoperită, putea fi ușor explicată. Toate otrăvurile vegetale, care se comportau ca „sub-

stanțe bazice”, erau solubile atît în apă cît și în alcool. Spre deosebire de ele însă, aproape toate substanțele corpului uman, începînd de la albumină și grăsimi și pînă la celuloza conținutului stomacal și intestinal, sînt insolubile fie în apă, fie în alcool sau în ambele. Dacă organele interne sau conținutul acestora, transformate în „terci”, sînt tratate cu cantități mari de alcool, la care se adaugă și un acid, atunci acest alcool acidulat pătrunde în întreaga masă, dizolvă otrăvurile vegetale bazice (alcaloizii) și se amestecă cu ele.

Aceasta a fost situația de la care a pornit Stas, intrucît materialul său de cercetare a fost păstrat un timp în alcool, după ce mortul fusese „scăldat” în acid acetic (oțet). Cînd „terciul” saturat de alcool a fost pus pe un filtru și lăsat să se scurgă, alcoolul a dizolvat și a luat cu el, în afară de zahăr, mucozități etc., și alcaloizii otrăvitori, rămînînd în urma lui toate substanțele din corp insolubile în alcool. Reziduul rezultat a fost amestecat pe filtru de mai multe ori cu alcool proaspăt și filtrarea a fost repetată pînă cînd lichidul scurs a devenit limpede. În acel moment era clar că cea mai mare parte a alcaloizilor, adică a otrăvurilor ce s-au aflat în „terciul” preparat din organe, fusese dizolvată și scursă odată cu alcoolul. În continuare, amestecul rezultat din alcool și substanțele dizolvate de el a fost supus evaporării pînă a devenit viscos. În acest stadiu i s-a adăugat apă și a fost din nou filtrat de mai multe ori, rămînînd ca reziduu majoritatea celorlalte substanțe insolubile. Alcaloizii solubili în apă s-au scurs odată cu ea. Pentru a se obține soluții și mai pure ale otrăvurilor căutate, soluții libere de orice „materii biologice”, a trebuit (de acest lucru Stas s-a lămurit repede) să fie evaporat din nou extractul apos astfel obținut și să fie tratat iar cu alcool și apă. În cele din urmă a rezultat un produs ușor solubil atît în alcool cît și în apă. Această soluție era încă acidă și, datorită acidului, alcaloizii vegetali bazici erau fixați în ea.

În clipa în care Stas și-a combinat soluțiile astfel obținute cu potasiu caustic, a dat pentru prima dată de mirosul alcaloidului volatil și, mai tîrziu, de mirosul puternic, fără echivoc, al nicotinei. Pentru a face ca otrăvurile vegetale „eliberate” să iasă din soluția alcalină ce le conținea, era nevoie de un dizolvant care să se amestece pentru un timp cu apa, formînd o emulsie, iar după aceea să se separe de ea. Norocul lui Stas a fost că el a recurs la eter. Venind din America, eterul cucerise toamă în acel timp sălile de operații ale lumii în calitate sa de mijloc narcotic. Intrucît era mai ușor decît apa,

el se amesteca cu aceasta prin agitare și se separa pe urmă din nou de ea. Dacă eterul era după aceasta distilat cu multă precauție și lăsat într-o ceașcă să se evapore, atunci, în cele din urmă — în cazul că exista într-adevăr un alcaloid toxic — se forma un extract pe fundul ceștii, care nu era altceva decât alcaloidul căutat.

Cînd Heughebaert a intrat la 2 decembrie (cu multe și importante știri) în laboratorul lui Stas, acesta tocmai reușise să evidențieze nicotina în ficatul și limba lui Gustav Fougnyes. Otrava era prezentă în cantități atât de mari, încît ar fi fost suficientă să omoare mai mulți oameni.

Tot ce i-a povestit judecătorul despre prepararea nicotinei de către contele Bocarmé a fost pentru Stas o confirmare a propriului succes. Ceea ce a urmat nu a fost decît o muncă de completare, dar de mare însemnătate, pentru că a pregătît calea pentru colaborarea viitoare dintre știință și cercetările pur criminalistice.

Judecătorul i-a pus la dispoziție lui Stas mai multe haine ale celui ucis și cîteva bucăți de scînduri scoase din podeaua pe care Gustav Fougnyes se prăbușise mort. Cercetarea hainelor a dat rezultate negative, deoarece fuseseră spălate cu multă grijă, dar cea a dușumelei a evidențiat neîndoielnic urme de nicotină. În ziua de 7 decembrie, Stas a examinat și pantalonii pe care îi purtase grădinarul Deblicqui cînd l-a ajutat pe contele Bocarmé să prepare pretinsa apă de colonie. Aceștia erau pătați cu nicotină. La 8 decembrie, Heughebaert și jandarmii săi au descoperit în grădina castelului cadavrele îngropate ale pisicilor și rațelor pe care experimentase Bocarmé acțiunea otrăvitoare a nicotinei. Cercetările întreprinse asupra acestora au dovedit prezența unui „alcaloid volatil cu toate semnele nicotinei“.

La 27 februarie 1851, Stas a executat ultima serie de experiențe. El a omorît un ciine, punîndu-i nicotină în gură. A otrăvit un alt ciine în același mod, însă imediat după moarte acestuia i-a turnat oțet în gură. Primul experiment a arătat că nicotina nu produce cauterizări tipice. Al doilea experiment a demonstrat în schimb că nicotina produce cauterizări de culoare neagră, identice cu cele care au fost găsite la Gustav Fougnyes. S-a tras concluzia că Gustav a fost doborît de conte, iar contesa i-a turnat otravă în gură. Victima apărîndu-se mai puternic decît se așteptau ei, nicotina s-a împrăștiat în toate părțile, ceea ce l-a determinat pe Bocarmé să scoată hainele

de pe mort și să le spele temeinic, dar mai ales să folosească acid acetic pentru a distruge urmele externe ale otrăvii.

La cîteva zile după ultima experiență a lui Stas, jandarmii au găsit în dosul unei draperii din castelul Bitremont aparatura de care se folosisese criminalul pentru prepararea nicotinei.

La 27 mai 1851, la Mons a început procesul celor doi uci-gași. Acuzatorul avea la îndemină probe atât de evidente, încît inculpații, hărțuiți, au ajuns să se acuze reciproc. Contesa a recunoscut că și-a ajutat soțul la pregătirea și comiterea crimei, însă a motivat că a fost constrinsă la aceasta de el. La rîndul său, contele a recunoscut că a preparat otrava, dar a încercat să se salveze spunînd că a strîns nicotina într-o sticlă pentru a o lua cu el în America de Nord. Din cauza unei coincidențe nefericite, soția sa ar fi confundat la masă sticlele și i-a oferit fratelui ei otravă în loc de vin.

Toate încercările de apărare au fost zadarnice. Jurații au avut nevoie doar de o oră ca să dea verdictul. Contesa — spre indignarea populației — a scăpat, deoarece jurații s-au temut să trimită „o doamnă“ la ghilotină. Contele însă a fost condamnat la pedeapsa capitală.

el se amesteca cu aceasta prin agitare și se separa pe urmă din nou de ea. Dacă eterul era după aceasta distilat cu multă precauție și lăsat într-o ceașcă să se evapore, atunci, în cele din urmă — în cazul că exista într-adevăr un alcaloid toxic — se forma un extract pe fundul ceștii, care nu era altceva decât alcaloidul căutat.

Cînd Heughebaert a intrat la 2 decembrie (cu multe și importante știri) în laboratorul lui Stas, acesta tocmai reușise să evidențieze nicotina în ficatul și limba lui Gustav Fougnyes. Otrava era prezentă în cantități atât de mari, încît ar fi fost suficientă să omoare mai mulți oameni.

Tot ce i-a povestit judecătorul despre prepararea nicotinei de către contele Bocarmé a fost pentru Stas o confirmare a propriului succes. Ceea ce a urmat nu a fost decît o muncă de completare, dar de mare însemnătate, pentru că a pregătit calea pentru colaborarea viitoare dintre știință și cercetările pur criminalistice.

Judecătorul i-a pus la dispoziție lui Stas mai multe haine ale celui ucis și cîteva bucăți de scînduri scoase din podeaua pe care Gustav Fougnyes se prăbușise mort. Cercetarea hainelor a dat rezultate negative, deoarece fuseseră spălate cu multă grijă, dar cea a dușumelei a evidențiat neîndoielnic urme de nicotină. În ziua de 7 decembrie, Stas a examinat și pantalonii pe care îi purtase grădinarul Deblicqui cînd l-a ajutat pe contele Bocarmé să prepare pretinsa apă de colonie. Aceștia erau pătați cu nicotină. La 8 decembrie, Heughebaert și jandarmii săi au descoperit în grădina castelului cadavrele îngropate ale pisicilor și rațelor pe care experimentase Bocarmé acțiunea otrăvitoare a nicotinei. Cercetările întreprinse asupra acestora au dovedit prezența unui „alcaloid volatil cu toate semnele nicotinei“.

La 27 februarie 1851, Stas a executat ultima serie de experiențe. El a omorît un ciine, punîndu-i nicotină în gură. A otrăvit un alt ciine în același mod, însă imediat după moarte acestuia i-a turnat oțet în gură. Primul experiment a arătat că nicotina nu produce cauterizări tipice. Al doilea experiment a demonstrat în schimb că nicotina produce cauterizări de culoare neagră, identice cu cele care au fost găsite la Gustav Fougnyes. S-a tras concluzia că Gustav a fost doborît de contele, iar contesa i-a turnat otravă în gură. Victima apărîndu-se mai puternic decît se așteptau ei, nicotina s-a împrăștiat în toate părțile, ceea ce l-a determinat pe Bocarmé să scoată hainele

de pe mort și să le spele temeinic, dar mai ales să folosească acid acetic pentru a distruge urmele externe ale otrăvii.

La cîteva zile după ultima experiență a lui Stas, jandarmii au găsit în dosul unei draperii din castelul Bitremont aparatura de care se folosisese criminalul pentru prepararea nicotinei.

La 27 mai 1851, la Mons a început procesul celor doi uci-gași. Acuzatorul avea la îndemină probe atât de evidente, încît inculpații, hărțuiți, au ajuns să se acuze reciproc. Contesa a recunoscut că și-a ajutat soțul la pregătirea și comiterea crimei, însă a motivat că a fost constrinsă la aceasta de el. La rîndul său, contele a recunoscut că a preparat otrava, dar a încercat să se salveze spunînd că a strîns nicotina într-o sticlă pentru a o lua cu el în America de Nord. Din cauza unei coincidențe nefericite, soția sa ar fi confundat la masă sticlele și i-a oferit fratelui ei otravă în loc de vin.

Toate încercările de apărare au fost zadarnice. Jurații au avut nevoie doar de o oră ca să dea verdictul. Contesa — spre indignarea populației — a scăpat, deoarece jurații s-au temut să trimită „o doamnă“ la ghilotină. Contele însă a fost condamnat la pedeapsa capitală.

PREZENȚA DIGITALINEI A FOST DOVEDITĂ

Chiar dacă în decursul anilor metoda lui Stas a fost completată și îmbunătățită, ea a rămas până la mijlocul secolului al XX-lea calea cea mai sigură pentru „dibuirea” otrăvurilor vegetale.

Acum, când toxicologia devenise capabilă să dovedească prezența alcaloizilor, sarcina ei era de a găsi noi posibilități cu ajutorul cărora să se poată preciza care din otrăvurile vegetale se află în extractele obținute după metoda lui Stas. Numeroși chimiști din Germania, Franța, Anglia, Suedia și Italia au reluat cercetările pentru găsirea reacțiilor chimice mai mult sau mai puțin tipice pentru fiecare otrăvă vegetală în parte.

În curînd s-a vorbit de „reactivul Meckes”, „reactivul Marquis”, „reactivul Fröhdes” sau „reactivul Mandelin”, după numele descoperitorilor respectivi. Dacă, de exemplu, „reactivul Meckes” era adăugat la un extract ce conținea morfină, obținut după metoda lui Stas, se ivea o culoare oliv-verde, care se transforma într-un violet-albăstrui, iar mai târziu într-un verde-oliv cu margini roșii. Tratarea cu același reactiv a unui extract ce conținea heroină producea o culoare albastră cu marginea verde, care se transforma mai târziu în verde-oliv. „Reactivul Marquis” producea în cazul prezenței morfinei, heroinei și codeinei o culoare violetă, caracterizînd astfel o întreagă grupă de otrăvuri vegetale.

O altă grupă de otrăvuri vegetale și-a trădat prezența prin testul cunoscut în toxicologie sub numele de „Vitali-Test”. Extractul obținut după metoda lui Stas, combinat cu acid sulfuric, a fost evaporat; substanța uscată, astfel rezultată, a fost amestecată cu carbonat de potasiu. Dacă apărea o

culoare albastră-violetă, atunci prezența atropinei, hioscianinei sau hioscinei era neîndoieabilă.

Între timp, numărul reactivilor a crescut. Numai pentru demonstrarea prezenței morfinei se obținuseră la un moment dat o duzină de reactivi. Cea mai însemnată metodă de identificare a morfinei a primit numele inventatorului ei, Pellagri. Folosindu-se testul Pellagri, morfina și-a trădat prezența printr-o culoare roșie strălucitoare în momentul în care substanța de cercetat a fost dizolvată în acid clorhidric, tratată cu cîteva picături de acid sulfuric concentrat și apoi evaporată. Dacă s-au adăugat mai târziu acid clorhidric diluat, carbonat de sodiu și tinctură de iod, roșul strălucitor s-a transformat în verde.

Toate aceste reacții de culoare au fost procese care la început nu puteau fi explicate. Abia după trecerea mai multor decenii, cînd a fost cunoscută structura chimică complicată a unor alcaloizi, s-au putut întui parte dintre explicațiile proceselor colorante. Mii de experiențe și contraexperiențe i-au învățat pe toxicologi să desprindă concluzii cu caracter de generalizare din multitudinea acestor jocuri de culoare.

Numai puțini alcaloizi nu puteau fi identificați în baza reacțiilor lor de culoare. Din aceștia făcea parte aconitina care, în schimb, dacă era gustată cu prudență, producea o senzație înțepătoare-paralizatoare atît de specifică încît nu putea fi confundată cu un alt toxic vegetal. Au existat însă și alcaloizi care nu și-au trădat prezența nici măcar prin astfel de senzații. Lipsa posibilității de a identifica și astfel de alcaloizi i-a silit din nou pe toxicologi să pornească la căutarea unor metode noi.

★

Cu toate succesele obținute, toxicologia nu era capabilă să dovedească prezența în cadavre a tuturor otrăvurilor vegetale atunci cînd, în 1863, Parisul a fost zguduit de o crimă odioasă. Eroii acestei drame erau văduva de Pauw și tînărul medic Couty de la Pommerais — victima și asasinul.

„Nu am decît o criză ușoară de holeră. Doctorul Pommerais mi-a spus că în 24 de ore voi fi din nou sănătoasă”. Acestea au fost ultimele cuvinte ale văduvei de Pauw, în dimineața zilei de 17 noiembrie, ziua morții ei — cel puțin ultimele cuvinte rostite în fața unor martori. A murit în urma unei suferințe scurte dar foarte intense, care a început cu dureri stomacale și vomă, urmate de o îngrozitoare slăbiciune

musculară. Vecinii, care au găsit-o pe bolnavă scaldată în transpirație, i-au chemat pe medicii de cartier Blasces și Gaudinot. Aceștia au fost izbiți în special de activitatea cardiacă a bolnavei: bătăile inimii când erau intense, când aproape că încetau. Gaudinot a crezut că era vorba de o perforație a stomacului. Doamna de Pauw a refuzat însă să fie tratată de acești medici și a cerut să vină Pommerais. Cei doi au părăsit casa, iar la scurt timp după aceea a apărut Pommerais, un tânăr foarte simpatic și elegant, în vîrstă de 28 de ani. El a rămas singur cu bolnava.

Vecinii îl cunoșteau pe Pommerais, intrucît era obișnuitul casei. El fusese inițial medic curant al soțului doamnei de Pauw, iar după moartea lui a devenit amantul văduvei, care era lipsită de mijloace financiare. La puțin timp după aceasta, căsătorindu-se cu o femeie bogată, și-a părăsit amanta, dar după cîteva luni a revenit la ea. Vecinii mai știau că, o seară înainte, medicul a stat mai mult cu văduva și că ea, foarte bine dispusă, l-a condus la plecare pînă la poartă.

În jurul orei 15, Pommerais a ieșit cu capul plecat din casă și a făcut cunoscut că doamna de Pauw a murit de holeră. Tot el a redactat ulterior certificatul de deces și s-a îngrijit de funeralii.

Văduva și medicul nu ar fi ajuns poate niciodată eroii unei „cauze celebre” dacă șeful poliției din Paris, Claude, n-ar fi primit în dimineața zilei de 20 noiembrie o scrisoare anonimă, prin care i se recomanda să cerceteze dacă Pommerais nu a fost cumva interesat din motive financiare ca văduva de Pauw să moară.

Claude a ordonat unui subaltern să obțină informații despre Pommerais. Rezultatul cercetării a fost cit se poate de interesant. Decedata era asigurată pentru o sumă neobișnuit de mare — 550.000 de franci. Pommerais a prezentat societății de asigurare ultima dispoziție a decedatei, în baza căreia suma respectivă urma să fie achitată, în cazul morții ei, tînărului medic, pentru ca acesta să aibă bani cu care să-și crească copiii. S-a mai stabilit că deși Pommerais avea o poziție medicală solidă și un cabinet rentabil, din cauza jocului de cărți era permanent în criză financiară. El era un aventurier, un mincinos, un om dubios și chiar titlatura „de la” dinaintea numelui său nu era reală. Soacra sa a avut atît de puțină încredere în el, încît a ținut sub control sever averea fiicei. La numai două luni după nunta lui Pommerais, soacra s-a îmbolnăvit însă subit, după ce luase cina la ginere, și a murit în

cîteva ore. Numai averea astfel „eliberată” a salvat tînăra familie Pommerais. Cu toate acestea, în prima jumătate a anului 1863 medicul se afla din nou în criză financiară. Tot acum el și-a reluat vizitele la fosta amantă. Puțin mai tîrziu s-a contractat asigurarea pe viață, Pommerais plătind întiile prime de asigurare și însoțind-o pe văduvă la un avocat pentru a-și redacta testamentul.

Înainte de încheierea contractului de asigurare, doamna de Pauw a fost consultată de doi medici vestiți, Nélaton și Velpeau, care au constatat că ea se bucură de o sănătate excelentă.

La scurt timp după încheierea asigurării, vecinii au auzit într-o noapte o căzătură grea pe scară, iar dimineața văduva, întinsă în pat, acuza dureri mari „în interior”. Nélaton și Velpeau, chemați s-o consulte, n-au putut constata ceva deosebit. Cu această ocazie au făcut cunoștință și cu Pommerais. El i-a atras atenția lui Nélaton că a sesizat societatea de asigurări asupra evoluției unei boli interne grave. Nélaton nu a acordat atenție acestui fapt, considerînd că tînărul medic este neexperimentat și vorbește de lucruri ireale. Într-adevăr, doamna de Pauw s-a restabilit foarte repede și n-a mai avut nimic pînă în noaptea spre 17 noiembrie, cînd s-a îmbolnăvit subit și în cîteva ore a decedat.

Pe Claude a început să-l intereseze acest caz ciudat și a hotărît să-l cerceteze personal. Între timp el a primit, la 26 noiembrie, vizita doamnei Ritter, sora decedatei, care i-a comunicat lucruri interesante. Astfel, după ce doamna de Pauw a căzut pe scară, sora ei, cuprinsă de îngrijorare, a vizitat-o de mai multe ori. Spre surprinderea acesteia, doamna de Pauw i-a mărturisit că nu este bolnavă. În legătură cu pretinsa ei căzătură i-a spus că aceasta nu a existat în realitate și că, de fapt, Pommerais a aruncat un sac greu pentru ca vecinii să aibă impresia că cineva a căzut pe scară. Pommerais, a spus ea, este inventatorul unui plan genial care o va scăpa pentru tot restul vieții de griji financiare. El a ajutat-o să încheie un contract de asigurare, iar acum ea trebuie să simuleze o boală grea ce îi amenință viața. În momentul în care societatea de asigurare se va convinge că este vorba de o „boală incurabilă”, doamna de Pauw va propune înlocuirea asigurării pe viață cu plata unei pensii viagere lunare de 500 de franci. Societatea va accepta ușurată această propunere pentru că, după cum se știe, ea preferă să plătească pensii pentru un timp relativ scurt decît să fie nevoită să achite în caz de moarte o despăgubire

uriasă. După ce toate formalitățile privitoare la plata pensiei vor fi încheiate, va redeveni sănătoasă și vioaie, profitând din plin de pensia acordată.

Doamna Ritter a declarat că vorbele surorii sale au îngrijorat-o, mai ales că a aflat și de redactarea testamentului. A încercat s-o convingă că Pommerais nu numai că o va îmbolnăvi, dar o va și omori pentru a moșteni suma pentru care a fost asigurată. Însă doamna de Pauw, complet vrăjită de Pommerais, n-a vrut să creadă nimic.

Deși Claude nu putea bănui că toxicologia va deveni într-o zi un ajutor indispensabil al criminalisticii, în cazul Pommerais a fost un precursor al colaborării viitoare dintre criminaliști și oamenii de știință. În acest sens l-a convins pe judecătorul de instrucție Gonet să dispună dezgroparea cadavrului văduvei pentru a se stabili dacă nu cumva decesul s-a datorat otrăvirii și l-a însărcinat pe profesorul de medicină judiciară Ambroise Tardieu să efectueze analizele necesare.

Tardieu și asistentul său Roussin au început lucrul la 13 zile după moartea văduvei. Ei nu au găsit nici un fel de leziuni interne. Toate organele, în special inima, erau sănătoase. Deci nici holera, nici perforația stomacului n-au putut provoca moartea și, ca atare, Tardieu a pornit în căutarea otrăvii. În timp ce el căuta arsenic, antimoniu sau alte otrăvuri metalice ori minerale, Claude a dat ordin ca Pommerais să fie arestat iar locuința sa percheziționată. Cu acest prilej polițiștii au găsit scrisori de dragoste foarte ciudate, pe care văduva le scrisese medicului, dar, înainte de toate, au descoperit o colecție mare de otrăvuri și medicamente otrăvitoare: cantități apreciabile de arsenic, stricnină, aconitină, atropină, cianură de potasiu, acid cianhidric, foi de digitalis și digitalină.

La 10 decembrie, Claude i-a adus personal lui Tardieu colecția de otrăvuri și scrisorile confiscate. El a așteptat zadarnic 10 zile rezultatul analizelor. Neliniștea crescândă și dorința de a avea certitudini l-au determinat să vină din nou la Tardieu. L-a găsit pe acesta indispus, deoarece, deși aplicase toate metodele de identificare a otrăvurilor metalico-minerale și volatile, nu ajunsese la nici un rezultat. De câteva zile trecuse la aplicarea metodelor specifice pentru alcaloizii vegetali. Tardieu a preparat numeroase extracte după metoda lui Stas și le-a supus pe toate reacțiilor de colorit. Deși rezultatele au fost negative, în sensul că nu au apărut colorațiile specifice cunoscute, faptul că extractele aveau un gust amar, suspect, l-a determinat pe Tardieu să nu renunțe la convingerea că era

vorba de o otrăvă vegetală, respectiv de una pentru care nu a fost încă descoperită reacția de culoare. El i-a spus supărat lui Claude că ar fi bine ca, în loc să aștepte totul de la toxicologie, poliția să cerceteze cu mai multă atenție fiecare loc al faptei pentru a găsi urme ce ar putea fi de folos. De exemplu, a spus Tardieu, munca lui ar fi fost de o mie de ori mai ușoară dacă i s-ar fi adus vomismențele moartei.

Cînd Claude și-a luat rămas bun, Tardieu era în impas total, deoarece nici prima cercetare a colecției de otrăvuri nu l-a ajutat cu nimic. Această colecție conținea o cantitate atât de mare de otrăvuri, încît lăsa deschise toate posibilitățile. Tardieu nu a acordat atenție scrisorilor amoroase anexate, considerîndu-le fără importanță pentru lucrările sale, iar Claude a uitat să-i atragă atenția asupra unor pasaje ce l-ar fi putut ajuta.

Două zile mai tîrziu, cînd toate încercările sale eșuaseră, Tardieu s-a hotărît să introducă o cantitate din extractele obținute din organele moartei direct în circuitul sanguin al unui ciine mare și să observe dacă ele au vreun efect toxic. El a constatat că inima ciinelui a bătut normal timp de două ore, dar apoi, cînd animalul a început să vomite și s-a culcat epuizat la pămînt, pulsul a devenit neregulat și cîteodată se oprea. După șase ore și jumătate, numărul bătăilor inimii s-a redus la 45, iar respirația i-a devenit superficială și anevoioasă. Această stare a durat 12 ore, după care ciinele și-a revenit. Deși extractul nu a produs moartea, Tardieu nu se îndoia că acesta conținea o otrăvă care atacă inima. În special concordanța cu simptomele pe care le-a avut văduva în cursul bolii i-a dat de gîndit.

Tardieu a cercetat pentru a doua oară colecția de otrăvuri confiscate. De această dată privirea i-a rămas ațintită asupra digitalinei. Această substanță vegetală folosită în cantități mici vindeca unele boli de inimă. Cine lua însă o doză mai mare suferea la început de o stare de agitație, urmată de paralizarea inimii, după care murea. Era simptomul asemănător cu cel pe care l-a avut victima. Tardieu a devenit și mai bănuitor cînd a aflat că Pommerais a cumpărat la 11 iunie 1863 un gram de digitalină, iar la 19 iunie 2 grame. Din această cantitate s-au mai găsit la percheziție doar 15 centigrame. Bănuiala s-a transformat în certitudine cînd a citit conținutul scrisorilor, cărora la început nu le acordase nici o importanță. Acum a priceput de ce i-a dat Claude scrisorile defunctei. Ele conțineau cîteva fraze în care era vorba de digitalină. În

săptămînile dinaintea morții, văduva de Pauw făcuse cunoscut iubitului ei, între altele, că la sfatul unor „prieteni nemedicali” ar fi înghițit digitalină, pentru „a se excita”. Această afirmație era foarte ciudată, deoarece în alte scrisori nu era vorba de probleme medicale.

După o scurtă chibzuire, Tardieu a injectat restul din digitalina confiscată în sîngele unui alt ciine. Într-o mare tensiune nervoasă a urmărit comportarea animalului. După 12 ore de vomă, neliniște, slăbiciune, de neregularitate și pe urmă paralizare a activității cardiace, ciinele a murit. Tardieu era acum convins că văduva a murit otrăvită cu digitalină și că Pommerais a ales tocmai această otravă vegetală deoarece știa că identificarea ei era considerată imposibilă. În plus, el a bănuțit că Pommerais și-a determinat iubita, folosindu-se de un pretext oarecare, să ia digitalină și apoi i-a cerut să-i scrie o scrisoare din care să rezulte faptul că ea a înghițit fără știrea lui o asemenea substanță. A făcut acest lucru pentru eventualitatea că, contrar așteptărilor, otrava ar fi fost totuși descoperită în corpul victimei. Scrisoarea amintită trebuia să dovedească că doamna de Pauw a luat singură, din ușurință, fără ca el să știe, acest medicament otrăvitor.

Tardieu știa că în instanță convingerile lui personale nu vor putea servi ca probe. De asemenea, bănuia că apărarea, exploatînd faptul că extractele obținute din organele moartei nu au putut omorî ciinele pe care fuseseră experimentate, va obiecta că otrava a fost într-o cantitate prea mică pentru a fi în măsură să producă decesul doamnei de Pauw. În consecință, Tardieu a hotărît să repete experiențele, de data aceasta pe broaște, despre care farmacologii stabiliseră că sînt cele mai indicate pentru ca, pe baza reacțiilor lor la diferite otrăvuri cu efect asupra cordului, să se tragă concluzii valabile și despre activitatea cardiacă a omului, în prezența substanțelor respective.

Încă înainte de a începe noile experiențe, Tardieu a primit, din ordinul lui Claude, scînduri și părți răzuite din dușumeaua pe care vomase doamna de Pauw.

Imediat Tardieu a pornit la cercetarea noilor probe, sperînd că resturile uscate ale vomismentelor vor conține mai multă otravă decît extractele din organele moartei. Pornind de la părerea că substanțele ce cad pe dușumele se string în special în golurile dintre scînduri, Tardieu și ajutoarele sale au răzuit cu multă grijă în special muchiile lor, adăugînd la această masă și porțiunile răzuite primite de la Claude. După

adăugarea alcoolului pur, după filtrare, spălare și evaporare, Tardieu a obținut un extract fluid. Apoi, prin tăieturi făcute în piepturile a trei broaște, le-a eliberat inimile pe care le-a ținut umede. Neinjectate, toate inimile băteau normal: 40—42 bătăi pe minut. De prima inimă nu s-a atins, celei de-a doua i-a injectat 6 picături dintr-o soluție compusă din 1 centigram digitalină și 3 grame apă, iar celei de-a treia — 3 grame de extract obținut din vomismentele moartei.

Tot ce s-a întîmplat în continuare l-a convins pe Tardieu că victima a fost otrăvită cu digitalină. În timp ce inima broaștei netratată a continuat să bată regulat timp de o jumătate de oră, inimile celorlalte broaște s-au comportat astfel: după 6 minute bătăile s-au redus la 20—30, după 10 minute au început să bată neregulat, iar după 31 de minute au încetat să mai bată.

Pentru a fi absolut sigur, Tardieu și-a repetat experiențele. El a muncit în continuare două săptămîni. La 29 decembrie 1863 i-a cerut lui Claude să-i procure de la locul faptei scînduri din dușumeaua aceleiași camere, dar pe care nu existaseră vomismente. A primit scîndurile de sub pat. Cu părți din ele a pregătit un extract care nu a avut nici un efect asupra broaștelor, înlăturînd astfel posibilitatea de a se ridica obiecția că moartea broaștelor nu s-ar datora digitalinei, ci otrăvii ce se afla în vopseaua dușumelei. Sigur pe el, i-a prezentat judecătorului expertiza prin care demonstra că văduva de Pauw a murit cu certitudine din cauza otrăvirii cu digitalină.

Tardieu bănuia că expertiza sa îl va determina pe apărătorul lui Pommerais, talentatul avocat Lachaud, să conteste vehement valabilitatea experiențelor făcute pe broaște.

Într-adevăr, Lachaud a atacat metodele lui Tardieu cu toată pasiunea de care era capabil. „Unde este otrava care, după cum se pretinde, a omorît-o pe doamna de Pauw? Unde este numai un miligram din această otravă? Unde poate fi văzută? Unde poate fi pipăită? Unde există măcar una din acele reacții de culoare despre care toxicologii spun că trădează prezența otrăvurilor vegetale? Nimic nu se poate vedea! Domnul Tardieu știe foarte bine, declară Lachaud, că nu este și nu va fi niciodată în măsură să demonstreze în fața instanței măcar una din aceste reacții de culoare, însă ambiția sa nu l-a lăsat în pace. El a pășit pe un teren care, în ceea ce privește vinovăția sau nevinovăția, viața sau moartea, este atît de înșelător încît te apucă amețeala. Ce infamie să tragi concluzii cu ajutorul broaștelor, în ce privește ființele omenești! Ce

lipsă de respect față de diversitatea naturii ! Chiar dacă domnul Tardieu va tăia fără milă nenumărate animale nevinovate, lăsând mormane de cadavre în urma lui, nu va reuși să convingă un om ce gîndește logic că inima unei broaște este egală cu inima unui om. Poate să injecteze cit vrea extractele sale în broaște, că tot nu va reuși să-i convingă pe judecător și jurați”.

Cu voce ridicată, Lachaud și-a expus ultimul argument : „Știința formulează părerea că otrăvurile vegetale își datorează existența descompunerii albuminei vegetale. Domnul Tardieu nu s-a gîndit nici măcar o secundă la faptul că și în oamenii morți se produc procese de descompunere a albuminei și datorită putregaiului se pot ivi otrăvuri care însă n-au nimic comun cu digitalina sa, decît că-i omoară broaștele. Cum domnul Tardieu n-a avut timp să se gîndească la așa ceva, în locul său vor trebui să facă acest lucru jurații și judecătorul”.

Pledoaria lui Lachaud nu l-a salvat pe Pommerais, deoarece teoria că în cadavre se produc otrăvuri naturale a părut atît de neinteresantă încît nimeni nu și-a însușit-o, fiind considerată produsul fanteziei unui creier de avocat care caută desperat o posibilitate de salvare pentru clientul său. În realitate însă ideea nu era atît de fantastică. Teoria nu era aplicabilă în acest proces, dar exprima totuși o realitate, care va produce o criză acută a toxicologiei.

TOXICOLOGIA ÎN IMPAS

La 13 martie 1882, către prînz, avocatul Montagu Williams ținea la Old Bailey din Londra una din cele mai strălucite pledoarii pentru apărarea unui inculpat. Toate privirile erau ațintite spre acest bărbat voinic și înalt. Spre el se uita și un om care stătea în boxa acuzaților și a cărui față suptă, încadrată de păr întunecat, era de o paloare ireală. Era doctorul George Henry Lamson — învinuit că l-a otrăvit cu aconitină pe cumnatul său paralizat, în vîrstă de 18 ani, Percy John. Vorbele și gesturile avocatului erau urmărite și de cei doi experți toxicologi, doctorii Thomas Stevenson și August Dupré, care susțineau că au dat, cu prilejul cercetării mortului, de un alcaloid ce avea toate caracteristicile aconitinei.

Inculpatul, fiul unui preot englez, participase, în 1876, în calitate de chirurg, la războiul turco-sîrb și acolo, în Balcani, devenise morfinoman. În 1878 s-a căsătorit cu o orfană, căreia părinții îi lăsaseră o mică avere. El a investit averea soției într-un cabinet medical, dar a eșuat în încercarea de a-l face rentabil. A urmat apoi prăbușirea financiară definitivă, în urma căreia Lamson a fugit în America.

Erau cunoscute povestea întoarcerii sale, goana lui permanentă după morfină, încercările de a imprumuta bani de la surorile mai mari ale soției, ca și a doua călătorie în America și reîntoarcerea. Se mai știa că de această dată s-a instalat la un hotel din Londra, unde a falsificat cîteva cekuri pentru a-și plăti camera. Așa s-a scurs viața lui Lamson pînă la 3 decembrie 1881, cînd a murit Percy, fratele mai mic al soției sale.

Nu se putea contesta faptul că situația financiară desperată a doctorului putea fi pentru el un motiv de a-și ucide

cumnatul, intrucît prin moartea acestuia o parte din averea pe care o avea i-ar fi revenit soției sale.

Cert este că în seara zilei de 3 decembrie Lamson și-a făcut apariția la o școală din Wimbledon, unde se afla internat cumnatul său. Domnul Bedbrook, șeful școlii, care l-a condus la Percy, a fost martorul întrevederii. El l-a servit pe Lamson cu o băutură, iar acesta, la rîndul său, a pus pe masă un cozonac și i-a invitat să servească. În timp ce mincau, Lamson le-a vorbit despre călătoria sa în America. Apoi a scos din buzunar cîteva capsule pe care le-a prezentat ca o invenție americană pentru ușurarea înghițirii medicamentelor și i-a dat lui Bedbrook cîteva dintre ele, sfătuindu-l să le folosească atunci cînd elevii săi vor refuza să înghiță medicamente cu gust amar.

Lamson a deschis o capsulă, a umplut-o cu zahăr dintr-o zaharniță ce stătea pe masă, a închis-o din nou și i-a dat-o lui Percy, spunîndu-i să-i arate lui Bedbrook cît de ușor poate fi înghițită. Percy, plin de voie bună, a împlinit dorința cumnatului său. După aceea Lamson și-a luat rămas bun, motivînd că se grăbește pentru a nu scăpa trenul de Londra. N-au trecut însă nici 10 minute de la plecarea lui și Percy a început să vomeze și să se înăbușe. Au urmat apoi crize de neliniște atît de violente, încît colegii au fost nevoiți să-l țină cu forța în pat. Medicul internatului, doctorul Berry, l-a chemat în ajutor pe doctorul Little. Cei doi medici n-au putut face însă nimic. La ora 21,30 durerile s-au intensificat. Bolnavului a început să-i fie din ce în ce mai frig, după care a apărut senzația îngrozitoare că pielea îi este trasă de pe corp. Suferințele sale au fost atît de mari încît doctorul Little a trebuit să-i injecteze morfină. La ora 23,20 bolnavul a murit.

Autopsia executată de medicii Bond, Berry și Little nu a evidențiat nimic deosebit. În afară de o abundență de sînge într-unul din plămîni nu s-a descoperit nici un indiciu de natură să explice cauza morții, despre care doctorul Bond credea că a putut fi produsă doar de un alcaloid. Logic, bănuiala cădea asupra lui Lamson. Prea repede se îmbolnăvisese Percy după vizita lui și prea suspecte fuseseră manipulările cu capsulele medicale.

La 4 decembrie a fost chemat inspectorul de poliție Fuller. Acesta a controlat camera mortului și a confiscat resturile de cozonac, de băutură și de zahăr. Inspectorul Butcher de la Scotland Yard a emis un ordin de urmărire a lui Lamson, care era plecat în Franța. Bănuiala că medicul este criminalul

s-a transformat în certitudine atunci cînd, după primele comunicări în presă, s-a prezentat la poliție un vinzător de la o farmacie din Londra, care și-a adus aminte că i-a vîndut lui Lamson la 24 noiembrie două grane de atropină. N-a fost nevoie ca Lamson să fie adus forțat de la Paris, intrucît el s-a întors la Londra și, spre marea mirare a lui Butcher, a făcut o vizită la Scotland Yard, unde a declarat că a aflat despre învinuirile ce i se aduc și, tocmai de aceea, s-a întors din Franța pentru a dovedi că n-are nimic de-a face cu acest deces. El vorbea evident sub influența morfinei. A fost arestat și percheziționat. Inspectorul Butcher a găsit în bagajul său o carte în care erau descrise efectele otrăvurilor vegetale.

Pentru clarificarea acestui caz s-a cerut și sprijinul a doi cunoscuți cercetători, doctorii Stevenson și Dupré.

La 8 decembrie, aceștia au primit, în afară de resturile băuturii, cozonacului și zahărului, și cîteva borcane în care se aflau conținutul stomacal, ficatul, splina, rinichii și vezica urinară ale victimei.

Cercetările au evidențiat într-adevăr prezența unei substanțe otrăvitoare, și anume a aconitinei. Or, după cum se știa din declarațiile farmacistului, Lamson cumpărase de la el atropină. Verificarea registrelor farmaciei a clarificat însă și acest aspect: acuzatului i se vinduse aconitină. Neconcordanța apărută se datora, după cum s-a stabilit, unei confuzii făcute de farmacist în momentul cînd dăduse declarația. Ca atare, el a făcut rectificarea necesară.

Fără a cunoaște aceste aspecte, Stevenson, pentru a fi sigur că victima a fost otrăvită cu aconitină, a injectat unor cobai diferite cantități din această substanță, pe care o serie de medici o foloseau ca frecție externă pentru calmarea anumitor dureri. Cobaii au murit în 30 de minute, avînd simptome foarte asemănătoare cu cele ale lui Percy. Cea mai izbitoră era neliniștea lor îngrozitoare.

În această fază a experiențelor, Stevenson a aflat și de noile depoziții ale vinzătorului de la farmacie. Totodată el a executat și experimente care demonstrau că este foarte ușor să iei cîteva miligrame de aconitină, să le pui într-o capsulă goală și să adaugi ulterior puțin zahăr, fără a observa cineva manevra.

După începerea procesului, în cea de-a patra zi, Stevenson și Dupré și-au prezentat rezultatele cercetărilor.

Afluența publicului în sala tribunalului a fost atît de mare,

încît uşile au fost sparte. Toată lumea era curioasă să afle ce va face Montagu Williams, apărătorul lui Lamson, cu prilejul audierii lui Stevenson, pentru a înlătura indiciile tot mai compromiţătoare pentru clientul său.

Strălucitul avocat nu şi-a dezamăgit auditoriul. La început, cei prezenţi în sală nu au înţeles unde vrea să ajungă avocatul atunci cînd, după audierea îndelungată a lui Stevenson, a întrebat: „Stevenson este deci ferm convins că a descoperit în corpul lui Percy John un alcaloid vegetal otrăvitor şi că Percy a murit otrăvit cu aconitină?”. La confirmarea acestuia, el a continuat: „Stevenson este fără îndoială familiarizat cu cele mai noi cuceriri ştiinţifice. El cunoaşte, desigur, şi descoperirile recente care au fost publicate de toxicologii italieni. Aceste descoperiri au un răsunset atît de mare încît nici un toxicolog nu le poate trece cu vederea. Deci nici Stevenson, în afară de cazul cînd nu le-a acordat atenţia cuvenită. Se poate ca el să nu cunoască cele publicate de toxicologii italieni în ultimul timp. Ei arată că în morţii care nu au venit niciodată în contact cu alcaloizi vegetali se produc, datorită putrefacţiei, substanţe alcaline, se formează deci alcaloizi care reacţionează la fel ca şi cei vegetali. Oare Stevenson nu cunoaşte faptul că în Italia au existat cazuri în care toxicologii au considerat că diferiţi alcaloizi au fost folosiţi pentru săvîrşirea unor crime, deşi în realitate nu fusese vorba despre asemenea fapte?”.

După fiecare frază devenea clar unde vrea să ajungă avocatul. El avea deci o armă, o armă nouă la care nimeni nu se aşteptase.

Faţă de materialul compromiţător tot mai abundent adunat împotriva clientului său, Williams a căutat posibilitatea de a combate exactitatea demonstrărilor făcute de Stevenson. În acest scop el s-a adresat profesorului Tildy, un toxicolog londonez care îi informase adesea pe apărătorii diferitelor procese despre cuceririle ştiinţifice ce nu erau suficient studiate de toxicologii solicitaţi ca experţi ai acuzării. Tildy putea să parieze că Stevenson nu era suficient de lămurit asupra alcaloizilor din cadavre şi că un atac prin surprindere pe această temă îi va produce nesiguranţă şi şovăială, iar juraţilor le va trezi bănuieli. De altfel, el era convins că noul fenomen descoperit în Italia va zgudui din temelii cercetările din domeniul toxicologiei.

Tocmai această situaţie a fost exploatată de avocatul Montagu Williams, la 13 martie 1882, cînd a adresat acele întrebări

semnificative. După cîteva întrebări şi răspunsuri, a devenit clar că Stevenson nu are decît cunoştinţe superficiale despre lucrările privitoare la „alcaloizii cadaverici”. Prins la strîmtoare, el s-a retras, făcînd remarca că, deşi a cercetat în cursul activităţii sale mulţi morţi, nu a dat niciodată de un „alcaloid cadaveric” toxic şi n-a gustat nicăieri şi niciodată vreo altă substanţă al cărei gust să poată fi confundat cu cel al aconitinei. A terminat spunînd că nu vrea să conteste demonstraţiile făcute în alte ţări din Europa, deşi este convins că totul e foarte nesigur.

Montagu Williams putea fi mulţumit de succesul reparator. Cu o lovitură dată prin surprindere, el a reuşit să transfere în sala tribunalului din Old Bailey nesiguranţa generală existentă în acele zile în lumea toxicologilor. La sfîrşitul pledoariei şi-a îndreptat faţa îndrăzneată către juraţi şi s-a adresat acestora cu voce implorătoare: „Vă aduc aminte că l-am întrebat pe doctorul Stevenson dacă cunoaşte rezultatele cercetărilor privind problema ivirii alcaloizilor otrăvitori în cadavre. El mi-a răspuns că a urmărit lucrările respective, dar că întreaga problemă ar fi încă nesigură. În timp ce cunoaşterea ştiinţifică şi părerea medicilor nu sînt clare în această problemă, dumneavoastră v-aţi întrunit să decideţi asupra vieţii acuzatului. În asemenea condiţii trebuie să vă rog să fiţi foarte prudenţi, să chibzuiţi cu multă grijă. Întrucît în cadavre se formează alcaloizi toxici, sînt nevoit să vă reamintesc că în cazul pe care-l judecaţi au trecut şase zile pînă cînd au început analizele pentru depistarea otrăvii. Dacă aveţi în vedere acest fapt, mai e posibil oare să puteţi trage concluzia că Percy a murit otrăvit cu aconitină? Trebuie să faceţi deosebirea între ceea ce este sigur şi ceea ce este nesigur. Dacă vreţi să trageţi concluzia că nefericitul a murit otrăvit cu aconitină, trebuie să faceţi acest lucru liberi de orice îndoială, numai atunci cînd otrăvirea va fi dovedită incontestabil. Oare verdictul dumneavoastră nu trebuie formulat, într-un asemenea caz, după tradiţia exprimată în Scoţia prin formula «nu s-a dovedit»?”.

Nimeni nu bănuia în acele clipe cîte speranţe nutrea Williams pentru cauza clientului său. El ştia foarte bine că celelalte probe adunate împotriva lui Lamson erau foarte grave, însă era sigur că a trezit prin pledoaria sa îndoieli întemeiate. Acest lucru a ieşit de altfel în evidenţă şi din cuvîntul rostit în final de procuror: „Dumneavoastră aţi auzit, spunea el adresîndu-se juraţilor, că rezultatele expertizelor medicale şi

științifice au fost considerate pure combinații. Dacă însă împărtășiți un asemenea punct de vedere, oricine va avea garantată libertatea de a nimici viața semenului său. Pentru aceasta el n-are decît să aleagă o otravă mai puțin cunoscută și... este ferit de orice acuzație și pedeapsă". Cuvintele procurorului aminteau de cele rostite cu 60 de ani în urmă de acuzatorul public general, Broe, în procesul lui Castaing.

La 14 martie, după o deliberare de trei sferturi de oră, juriul l-a declarat vinovat pe acuzat, acesta fiind condamnat la moarte. Condamnarea a fost făcută însă nu în baza expertizelor științifice (ele au fost eliminate), ci exclusiv în temeiul celorlalte dovezi și probe. Justețea sentinței a fost confirmată atunci cînd, cu cîteva zile înainte de moarte, Lamson a recunoscut că și-a otrăvit cumnatul.

Pentru toxicologie acest caz a dat naștere la incertitudini care amenințau să distrugă ce s-a realizat printr-o muncă anevoioasă de decenii.

Zece ani mai tîrziu, o altă crimă senzațională comisă în America va arunca o lumină și mai stridentă asupra tuturor acestor incertitudini. Atunci însă eforturile inzecite ale toxicologilor vor risipi în cele din urmă aceste îndoieli.

UN REPORTER DEMASCĂ DOI CRIMINALI

În mai 1892, White, un reporter al ziarului newyorkez *World* și-a surprins cititorii cu o știre senzațională. Era vorba de omorul prin otrăvire comis de doctorul Buchanan asupra soției sale Annie, care a decedat la 23 aprilie 1892.

La începutul lunii mai 1892, White, în goană după noutăți, se găsea în biroul coronerului newyorkez Louis Schultze. Aici a fost martorul unei vizite făcute coronerului de un om mai în vîrstă, cu o înfățișare neîngrijită. Acesta se numea Smith și venea din Newark. El deklara că îl bănuiește pe doctorul Buchanan că și-a omorît soția.

Pînă la sfîrșitul lui 1890 Smith „îngrijise” fetele dintr-un bordel, care aparținea unei femei în vîrstă de 50 ani, foarte corpolentă, cu numele de Annie Sutherland. Doctorul Buchanan, pe care femeile și alcoolul îl interesau mai mult decît cabinetul său medical, devenise din 1889 obișnuitul acestei case de toleranță. La începutul anului 1890, el a început să-i facă curte patroanei stabilimentului, o femeie ofilită și — după cum spunea Smith — foarte „ordinară”. Smith, care-și simțea amenințată „poziția”, și-a procurat informații despre doctorul Buchanan. A aflat că acesta venise împreună cu tinăra sa soție, Helen, în 1887, din Halifax, Noua Scoție, la New York, pentru a deschide un cabinet medical. Tinărului medic i-a mers mai întii foarte bine, însă desfriul și excesele sale l-au dus în scurt timp la ruinare și în cele din urmă la divorț. Helen s-a reintors la Halifax.

Smith era convins că Buchanan intenționează să o ademenească pe Annie Sutherland pentru averea ei, care se cifra la vreo 10.000 de dolari. Temerile lui s-au adeverit: Annie a

vândut bordelul în toamna anului 1890 (după aceasta Smith a rămas fără venituri), l-a indicat pe doctorul Buchanan drept moștenitorul principal al averii, a devenit doamna doctor Buchanan și s-a mutat la New York. Fără îndoială că era vorba de o pereche și o poveste ciudată. Smith a declarat în final că tot ce a povestit poate fi confirmat de doi cheflii cu care Buchanan obișnuia să bea. Unul din ei era Michael Macomber, patronul circiumii unde doctorul era client permanent, iar celălalt era Doria, un bețiv și un aventurier. Ambii au însoțit-o la 26 aprilie 1892 pe doamna doctor Buchanan pe ultimul ei drum spre cimitirul Greenwood din Brooklyn, unde a ajuns după o căsnicie ce a durat numai un an și jumătate.

Smith a cerut coronerului să-i audieze pe Macomber și Doria, care, dacă vor fi cinstiți cu un număr corespunzător de pahărele, vor spune tot ce știu. Într-adevăr, aceștia au relatat lucruri interesante. Căsnicia a fost o suită întreagă de discuții furioase. Annie îl amenința permanent pe Buchanan că nu-i va da nici un cent dacă el „nu o va respecta ca pe o adevărată soție”. După un timp, Buchanan s-a plins prietenilor că soția sa a devenit morfinomană și va muri repede dacă nu se va lăsa de acest viciu.

Smith însă era gata să jure că Annie n-a luat niciodată nici măcar o picătură de morfină. El a ajuns la concluzia că Annie n-a murit din cauza acestui viciu, ci că a fost ucisă de Buchanan, cel ce a vrut să pună mâna pe averea ei. Doctorul McIntire, care a tratat-o pe Annie Buchanan când s-a îmbolnăvit subit la 22 aprilie și a murit după 24 ore, a indicat drept cauză a morții hemoragia cerebrală.

Ura lui Smith împotriva lui Buchanan era atât de evidentă încât coronerul n-a acordat la început prea multă atenție spuselor acestuia. Reporterul White, în schimb, a apreciat ca reale bănuielile lui Smith, deoarece cuvântul „morfină” i-a amintit de un omor comis cu otravă, descoperit de el în 1891, și pe care l-a adus, cu toată rezistența inițială a poliției, în dezbaterile tribunalului. Era vorba atunci de un omor comis cu ajutorul morfinei de către studentul în medicină Carlyle Harris, în vîrstă de 23 de ani, asupra soției sale cu care se însurase clandestin, eleva Helen Potts, în vîrstă de 19 ani. În acea zi de mai 1892, cînd trecuseră doar cîteva săptămîni de la executarea lui Carlyle Harris, reporterul White și-a adus aminte de toate amănuntele crimei, fără să știe cît de legat era cazul Harris de cazul Buchanan.

Harris, nepotul celebrului profesor de medicină Benjamin

McCready din New York, era un tînăr intelectual cu inclinații spre aventuri sexuale. El a făcut cunoștință cu frumoasa Helen Potts, crescută după principii severe într-o casă burgheză din Ocean Grove, care „i-a cedat numai după ce s-a însurat cu ea”. Harris a ținut în secret această căsătorie, deoarece se temea de supărarea bunicului. Cînd mama fetei a aflat, l-a asaltat să facă publică căsătoria. Insistențele acestei femei devenind din ce în ce mai supărătoare, Harris s-a hotărît să se descotorosească de tînăra sa soție. Ocazia a apărut atunci cînd ea s-a plins de insomnie. Cu toate că era încă student la medicină, el a redactat o rețetă pentru șase capsule care să conțină fiecare 4,5 grame chinină și 0,5 grame morfină. Era vorba de o prescripție medicală uzuală, astfel că a obținut medicamentele solicitate.

Harris i-a dat soției patru din cele șase capsule, spunînd că nu este bine ca ea să aibă prea multe somnifere asupra sa. În seara zilei de 31 ianuarie, pe la ora 22, Helen, trezindu-se din somn, s-a plins de amețeală și greutate în membre, iar o oră mai tîrziu și-a pierdut cunoștința. Medicul E. P. Fowlor, chemat la miezul nopții, a rămas contrariat cînd a văzut pupilele ochilor bolnavei îngustate cît virful unui ac (acest simptom devenise între timp cunoscut ca fiind indiciul cel mai caracteristic al intoxicațiilor cu morfină). Toate încercările de a o ține pe Helen în viață, cu ajutorul atropinei și cofeinei, au eșuat. Ea a murit la 1 februarie, ora 11.

Coronerul Louis Schultze s-a ocupat de acest caz. Evoluția bolii și contractarea pupilelor indicau intoxicarea cu morfină, fapt pe care Schultze nu l-a putut trece cu vederea. Deoarece pe de o parte dedesubturile reale ale acestui eveniment încă nu erau cunoscute, iar pe de altă parte toți coronerii din America acelor timpuri erau înclinați să nu cheltuiască banii statului pentru analize, coronerul Schultze a renunțat la cercetări. El a avut un motiv în plus să procedeze astfel, atunci cînd mama Helenei, pentru a-i „salva onoarea”, a mințit spunînd că fata ar fi suferit încă din copilărie de inimă și că a murit, probabil, din această cauză. Coronerul a explicat că totul nu a fost decît „un ghinion fatal”: ori farmacistul care a preparat capsulele a pus din greșeală o cantitate mai mare de morfină în ele, ori fata, contra prescripțiilor lui Harris, suferind de o insomnie rebelă, a luat o doză dublă de somnifer și inima ei nu a suportat acest lucru. Helen Potts a fost înmormîntată la 7 februarie 1891.

Cîteva luni mai tîrziu, la 21 mai, cînd totul părea uitat,

ziaristul White a procurat newyorkezelor senzația zilei. El a dat de urmă secretelor acestei crime, a forțat-o pe mama lui Helen să recunoască că a mințit, a demascat viața amoroasă a lui Harris, a descris pînă în cele mai mici amănunte lupta Helenei cu moartea, constringîndu-l astfel pe procurorul distric-tual Nicoll să ordone exhumarea cadavrului și să-l însărcineze pe singurul toxicolog „de marcă” al New York-ului, doctorul Rudolph Witthaus, să execute analiza otrăvii.

S-a stabilit că Harris încredințase intenționat farmaciei prepararea capsulelor, pentru a dovedi că ele sînt nevătămătoare și a avea martori în acest sens. Una din cele patru capsule date soției sale a umplut-o însă el cu o doză mortală de morfină, iar celelalte trei le-a lăsat cu conținut normal. Dacă soția sa ar fi înghițit la început acea capsulă mortală, celelalte trei rămîneau, dar ele aveau un conținut inofensiv; dacă însă Helen ar fi luat capsula mortală ultima, celelalte două capsule ce au rămas în posesia lui Harris aveau scopul de a dovedi judecătorilor că cele înghițite de Helen au avut un conținut tot atît de nevătămător.

Procesul împotriva lui Harris a început la 4 ianuarie 1892 și s-a terminat, după lungi discuții, cu pronunțarea sentinței de condamnare la moarte.

De atunci trecuseră numai cîteva săptămîni, astfel că amănuntele acestui proces erau încă proaspete în mintea lui White cînd a început, la 3 mai 1892, să se ocupe de cazul doctorului Buchanan. Ziaristul a găsit foarte repede confirmarea povestirii lui Smith. La tribunalul pentru succesiuni a cercetat testamentul Anniei, iar de la Macomber și Doria a aflat că Buchanan a părăsit New York-ul, pentru „a se reface după oboseala căsniciei sale”.

Nimeni nu știa unde a plecat doctorul Buchanan. White, bine inspirat, s-a adresat unui coleg de la un ziar din Halifax, rugîndu-l să culeagă informații despre doctorul Buchanan, și a aflat că acesta s-a întors în Noua Scoție și s-a recăsătorit acolo cu prima soție. A mai fost informat că soții erau pe punctul de a se întoarce la New York, unde, după cum știa tot Halifaxul, „îi aștepta o mare moștenire”.

White era convins acum că a pus mina din nou pe o știre senzațională. Convingerea lui s-a întărit atunci cînd a stat pentru a doua oară de vorbă cu Macomber și Doria. Acesta din urmă și-a adus aminte de o întîmplare care l-a impresiionat foarte mult, dar a cărei semnificație reală nu a putut-o bănuî: Buchanan a afirmat într-o noapte, după pronunțarea

sentinței de condamnare la moarte împotriva lui Carlyle Harris, că acesta „a fost un năving, deoarece s-a lăsat prins. Dacă comiți un omor cu morfină poți să scapi nepedepsit. Fiecare acid are în fața sa o bază și fiecare reacție are o contrareacție”.

White s-a deplasat la doctorul McIntire, medicul care a tratat-o pe Annie Buchanan înainte de moarte. Ziaristul l-a întrebat pe medic dacă nu cumva s-a înșelat cînd a pus diagnosticul „hemoragie cerebrală”, dacă nu cumva simptomele bolnavei semănau cu simptomele intoxicației cu morfină. Se înțelege că medicul a fost foarte rezervat și nu a vrut să formuleze altă părere. A devenit însă mai atent cînd a auzit de vorbele lui Buchanan privitoare la Harris. El a recunoscut că unele simptome ale bolii au semănat într-adevăr cu cele ale intoxicației cu morfină. Întrucît simptomul decisiv, contractarea pupilelor, nu l-a observat, el a rămas la diagnosticul „hemoragie cerebrală”. De altfel, asemenea hemoragii produc simptome identice cu cele ale intoxicației cu morfină, putîndu-se produce în cazul hemoragiilor în regiunea punții (o anumită regiune a creierului) chiar și contractarea pupilelor.

White și-a adus aminte că acest fenomen ciudat a jucat un rol important în procesul lui Harris. Apărătorul acestuia, William Travers Jerome, în vîrstă de 33 de ani, care pe cînd era elev a făcut studii și în domeniul chimiei, s-a străduit prin toate mijloacele să dovedească că contractarea pupilelor Helenei Potts nu trebuia să fie neapărat o consecință a otrăvirii cu morfină, căci pupilele se contractă și în alte împrejurări. Medici celebri din New York și Philadelphia și-au făcut apariția în sala tribunalului pentru a susține teza că și la cele mai mici modificări ale punții pupilele se contractă și se produce fenomenul pe care l-a observat doctorul Fowler la Helen Potts. Neputînd nega existența morfinei în corpul decedatei, Jerome reușise să creeze totuși o oarecare derută printre jurați.

Nu exista însă nici o explicație pentru lipsa contractării pupilelor în cazul unei adevărate otrăviri cu morfină și de aceea cuvintele lui Buchanan păreau de neînțeles.

Cînd în cursul nopții de 18 mai White s-a dus încă o dată la circiura lui Macomber, l-a găsit pe Buchanan stînd la teaghea. Prima întîlnire cu omul pe care-l considera ucigaș a fost o mare dezamăgire. Buchanan era un om mic, o figură ștearsă, cu pielea ofilită și ochii inflamați în dosul ochelarilor cu rame de aur. White i-a oferit băutură în speranța că Buchanan, sub influența alcoolului, va deveni vorbăreț și se va trîda. Deși

acest lucru nu s-a întâmplat, ziaristul a avut în schimb o revelație fantastică. La un moment dat, privirea lui, trecând prin sticla paharului pe care-l ținea în mână și prin lentilele ochelarilor lui Buchanan, s-a oprit asupra ochilor acestuia. Pupilele lui Buchanan păreau neobișnuit de mari, de largite. În amintirea lui White și-a făcut loc atunci imaginea unui coleg de școală bolnav de ochi, care era nevoit să meargă adesea la oftalmolog, de unde se întorcea cu pupilele mari, dilatate. Medicul picura atropină în ochii micului bolnav, pentru a ușura consultarea acestora.

Deși saltul pe care l-au executat în acea clipă gândurile lui White i s-a părut chiar și lui fantastic, el nu a mai putut scăpa de întrebarea dacă nu cumva aici trebuie căutată cheia pentru desifrarea cuvintelor misterioase rostite de Buchanan. Nu cumva Buchanan a picurat atropină în ochii soției sale muribunde, pentru a preveni contracția pupilelor? Acesta era oare secretul lui Buchanan?

White și-a luat rămas bun, sub un pretext oarecare, și s-a grăbit să ajungă cât mai repede la femeia care o îngrijise pe doamna Buchanan în timpul scurtei sale boli. Aceasta i-a povestit că soțul doamnei Buchanan venea adesea în camera bolnavei, se apleca asupra acesteia și-i picura dintr-o pipetă un medicament în ochi.

În primele ore ale dimineții, White se afla în biroul coronelui Louis Schultze. După cele pățite în cazul lui Harris, coronelul se hotărise să nu mai fie atât de superficial în muncă. Relatările lui White l-au făcut să acționeze imediat. El a dat ordin inspectorului șef Byrnes ca Buchanan să fie urmărit. La 22 mai decedata a fost exhumată și adusă spre cercetare la Institutul Carnegie. În aceeași zi, detectivul Carey, care primise ordin să-l urmărească pe Buchanan, l-a pierdut pe acesta din ochi. Medicul a observat că este urmărit și s-a ascuns. Carey însă l-a regăsit repede, atunci când, surprinzând pe un oarecare Hood dînd mereu tîrcoale mormintului doamnei Buchanan, l-a reținut și interogat. Acesta a recunoscut că făcea, din ordinul lui Buchanan, pîndă la mormînt pentru a-l avertiza pe doctor în momentul în care mormîntul ar fi fost deschis. El cunoștea, de asemenea, ascunzișul lui Buchanan, astfel că detectivul a putut din nou să „se lipească de călcîiele lui”, pînă cînd au fost prezentate primele rezultate ale autopsiei.

Raportul de autopsie a făcut lumină într-o singură problemă: Annie Buchanan nu a murit de hemoragie cerebrală. Ca și în cazul Carlyle Harris, un singur om putea fi însărcinat

cu efectuarea analizei chimice, doctorul Rudolph Witthaus. Cînd acesta a raportat, la 7 iunie, prezența unei cantități mortale de morfină și cînd a considerat, de asemenea, posibilă tratarea ochilor moartei cu atropină, Buchanan a fost arestat și dus la Tombs, cea mai mare închisoare din New York. Cu toate că în acest moment vina lui Buchanan părea dovedită, tot ce s-a petrecut în această perioadă nu a fost decît un preludiu la marea „dramă a toxicologiei”, oare va fi legată întotdeauna de numele lui Buchanan.

„New York-ul își reține respirația”, scria cotidianul „World” în dimineța zilei de 20 martie 1893, cînd a început procesul Buchanan. Apărătorii acuzatului erau Charles W. Brooks și William J. O'Sullivan. Acesta din urmă, care fusese medic înainte de a se dedica profesiei de avocat, a citit într-o jumătate de an întreaga literatură de specialitate privitoare la alcaloizi și la identificarea lor. L-au interesat în special lucrările italianului Francesco Selmi, fiind decis să invoce la proces problema „alcaloizilor cadaverici”, pentru a nimici acuzația prezentată de doctorul Witthaus. Era convins că putea spulbera, sub ochii juraților naivi ce sînt întotdeauna gata să accepte inscenări dramatice, dovada otrăvirii cu morfină.

Planul lui de luptă era gata pregătit cu mult timp înainte de începerea procesului. Coincidența l-a ajutat să găsească un sprijinitor în persoana profesorului de chimie de la Universitatea din Michigan, Victor G. Vaughan. Acesta studiasse și el lucrările lui Selmi și făcuse, mai mult din ambiție și ingimfare decît din conștiinciozitate, o serie de experiențe pe organe animale în putrefacție, pentru a descoperi și alți „alcaloizi cadaverici”. Cu acest prilej a dat întîmplător în resturile pancreasului de un „alcaloid cadaveric”, care dădea — după cum s-a exprimat Vaughan — „cu mai multă sau mai puțină precizie aceleași reacții de culoare ca și morfina”.

O'Sullivan nu numai că era familiarizat cu descoperirile lui Selmi, dar cunoștea și metodele de identificare a morfinei folosite de doctorul Witthaus, care funcționase ca expert în procesul Harris. Apărătorul lui Harris, William Travers Jerome, făcuse atunci totul pentru a răsturna probele doctorului Witthaus. Acesta însă, înarmat excelent, a putut face față tuturor atacurilor. El a aplicat toate testele ce erau aplicabile în cazul morfinei și, în plus, pentru mai multă certitudine, a executat și cercetări fiziologice pe broaște. Nici un cercetător al „alcaloizilor cadaverici” nu a descoperit vreodată o substanță care să reacționeze la mai mult de trei sau patru teste proprii mor-

finei. Witthaus a pus însă pe primul plan testul Pellagri și a declarat că acest test este metoda cea mai sigură de diferențiere, deosebind cu certitudine morfina adevărată de „alcaloizii cadaverici” care îi seamănă. Avocatul Jerome n-a avut încotro și în cele din urmă a trebuit să se declare bătut.

O'Sullivan era sigur că și în procesul de față Witthaus se va baza pe testul Pellagri, despre care va susține că are o putere probatorie deosebită în cazul otrăvirilor cu morfină. În această clipă, a hotărât O'Sullivan, va ataca, chemându-l pe Vaughan să demonstreze insuficiența testului Pellagri. Dorea să-l bată decisiv pe Witthaus cu propriile sale arme.

Witthaus învățase și el multe din procesul lui Harris și s-a pregătit mai bine ca oricând. El nu era încă informat despre descoperirea pe care Vaughan pretindea că a făcut-o și de aceea a acordat o atenție specială testului Pellagri, fără să bănuiască că va deveni unul din actorii dramei pe care o înscena cu atita grijă O'Sullivan.

Premeditat, O'Sullivan a amînat declanșarea atacului pînă la terminarea audierii experților și a „interogatoriilor în cruce”, în timpul cărora și-a pregătit cu talent lovitura, amintind des și cu mare insistență despre „alcaloizii cadaverici”. S-a ridicat apoi și i-a pus lui Witthaus o serie de întrebări ce păreau inofensive, după care s-a dezlănțuit :

— Jurații au auzit că testul Pellagri are o însemnătate deosebită în identificarea morfinei. Witthaus este dispus să confirme încă o dată acest lucru ? a întrebat el.

Witthaus a confirmat.

Avocatul a precizat apoi că așa-numitul test Pellagri are menirea să dovedească numai prezența morfinei, nu și a „alcaloizilor cadaverici” care se aseamănă cu morfina. Witthaus a intervenit, arătînd că în fiecare caz trebuie aplicată o varietate de teste, dar în principiu a confirmat cele spuse de avocat.

— Foarte bine, a declarat O'Sullivan. Dacă am înțeles bine, la fiecare test Pellagri se dezvoltă mai întîi o culoare purpurie strălucitoare, care se transformă apoi într-una roșie, asemănătoare cireșei coapte ?

— Așa este, a spus iarăși Witthaus.

— Reacția se produce, a vrut să știe O'Sullivan în continuare, numai dacă este prezentă morfina adevărată ?

Witthaus a intervenit, arătînd că reacția se produce și în cazul codeinei. Aceasta însă poate fi reperată prin procedeul lui Stas numai cu eter, pe cînd morfina este izolabilă și cu ajutorul cloroformului sau al alcoolului amilic. Deci, nu se

poate face nici o confuzie. În acest sens, testul Pellagri este caracteristic pentru morfină.

Dialogul dintre avocat și doctor a continuat :

— Numai pentru morfină pură ?

— Da, numai pentru morfină pură.

— Și este imposibil ca un „alcaloid cadaveric” să dea aceeași reacție ca morfina ?

— Acest lucru nu a fost încă observat nicăieri pe lume.

— Bine, a declarat O'Sullivan semnificativ, atunci îl voi chema pe profesorul Victor G. Vaughan.

Prezența lui Vaughan era „arma secretă” a avocatului. Tot ce a urmat în continuare a fost o înscenare ieșită din comun.

În timp ce Vaughan își întindea pe masă eprubetele și sticlutele cu extracte și reactivi, O'Sullivan i-a adresat unele întrebări din care să rezulte că acesta a cercetat temelnic problema „alcaloizilor cadaverici”. Cînd Vaughan a fost gata pentru experiențe, O'Sullivan l-a întrebat dacă probele care au fost executate la cererea acuzării indicau cu certitudine prezența morfinei și dacă nu cumva ele erau false datorită prezenței unor „alcaloizi cadaverici”.

Vaughan a răspuns negativ la prima întrebare și afirmativ la a doua.

O'Sullivan a continuat, întrebîndu-l pe Vaughan dacă se asociază afirmației că în special testul Pellagri indică cu certitudine existența morfinei și nu a altei substanțe rezultate din putrefacție.

— Nu există o asemenea certitudine, a răspuns Vaughan.

— Testul Pellagri poate duce la erori fatale ?

— Da, erorile sînt frecvente.

— Puteți să dovediți greșelile pe care le-au comis experții acuzării ?

— Da, sînt în măsură.

— Atunci, vă rog să dovediți.

Rareori a domnit într-o sală de tribunal o tăcere atît de mormintală ca în momentul în care Vaughan a prezentat extractele alcaline, pe care, după spusele sale, le-a obținut dintr-un pancreas putrezit de cîteva săptămîni.

El a declarat, în plus, că va adăuga la extractul său — obținut din pancreasul unui om care n-a venit niciodată în viața sa în contact cu morfina — cinci miligrame de morfină și va folosi apoi testele ce s-au executat de către expertul acuzării, în special testul Pellagri. Spre comparare va executa

aceleași teste cu o cantitate de extract la care nu va adăuga morfină. El va dovedi că se va ivi aceeași culoare și în absența morfinei.

Vaughan a prezentat întâi testul cu clorura de fier, care, după cum știe fiecare toxicolog experimentat, produce, în cazul prezenței morfinei, o culoare albastră clară. În eprubeta lui Vaughan s-a ivit însă un verde-albăstrui. El a explicat că culoarea reacției este descrisă în literatura de specialitate cînd albastră, cînd verde-albăstrui. „În tot cazul, a declarat el, este vorba de aceeași culoare la ambele substanțe de comparare. Acest lucru este, în definitiv, hotărîtor”.

La testul Husemann regulile prescriu ca substanța ce se cercetează să fie combinată cu acid sulfuric concentrat, după care să se încălzească timp de cinci minute la 100—105 grade și mai târziu să fie tratată cu acid azotic, obținindu-se astfel culoarea violet-întunecat, care devine mai târziu roșie și apoi portocalie. Vaughan a combinat soluțiile sale de comparare cu acid sulfuric, spunînd: „De fapt, materialul de cercetat ar fi trebuit încălzit, însă aceasta nu este neapărat necesar”. Fără a șovăi prea mult, el a adăugat acid nitric. În eprubetă s-a ivit atunci un verde-albăstrui, și nu un violet. Vaughan a explicat însă că în cazul testului Husemann culoarea violet dispare repede, accentuînd apoi că importantă este prezența aceleiași culori în cazul ambelor extracte: atît cel cu morfină cît și celălalt. Nici reacția Fröhde nu a dat, așa cum preciza toxicologia, un joc de culori — de la violet la albastru și galben — ci a format un portocaliu murdar. De data aceasta, Vaughan a declarat că culoarea ar fi violet, neîntimidîndu-se nici cînd procurorul a sărit în sus și a exclamat: „Mi se pare că am început să devin daltonist”.

Vaughan a insistat și jurații l-au crezut pentru că asemănarea culorilor din eprubete era foarte mare. În ochii lor neexperimentați, faptul că testul cu acid azotic în loc să producă un roșu-portocaliu, ce trebuia să se transforme în galben, a format de la început un galben nedefinibil nu însemna mare lucru.

Așa a pregătît Vaughan terenul pentru ofensiva generală împotriva testului Pellagri.

Înainte de a începe această ofensivă, O'Sullivan a lămurit încă o dată jurații că testul Pellagri, despre care acuzarea afirmă că dovedește prezența morfinei, produce o culoare purpurie strălucitoare ce se transformă în cele din urmă într-una

roșie. Apoi a anunțat că profesorul Vaughan va arăta acum că extractul său cadaveric, care nu are nici o urmă de morfină, va produce aceleași culori.

În fața privirilor mirate ale lui Witthaus, care-și pierduse cumpătul, Vaughan a executat testul Pellagri într-un mod ce constituia o infamie. Prescripția cerea ca materialul de cercetat să fie tratat cu acid sulfuric concentrat și cu acid azotic, iar după aceasta să fie evaporat într-o baie de apă. Vaughan s-a mulțumit cu acidul clorhidric și a renunțat la evaporare. Witthaus nu a putut obiecta. Era prea târziu pentru orice fel de explicații și obiecțiuni.

Primii reporteri au ieșit în grabă din sala tribunalului și au fugit la redacțiile ziarelor lor pentru a comunica marea senzație a zilei: s-a demonstrat că există „alcaloizi cadaverici” care produc la testul Pellagri aceleași culori ca și morfina.

Autoritatea lui Witthaus și în reaga demonstrație a otrăvurilor erau zguduite. Ziariștii, jurații, judecătorii și spectatorii aveau dovada în fața ochilor lor: un roșu, un roșu strălucitor.

În seara acelei zile existau foarte mulți oameni convinși că acuzarea a fost învinsă. O'Sullivan triumfa, și probabil ar fi putut triumfa la nesfîrșit dacă în zilele următoare nu ar fi comis o mare greșeală.

După procesul lui Harris se răspindise părerea că el a fost găsit vinovat și pentru că, la recomandarea apărării, a renunțat să ia cuvîntul în propria sa cauză. Aceasta a creat impresia că se teme de „interogarea în cruce” a procurorului. Cînd apărătorii și-au dat seama de greșeală, era prea târziu. O'Sullivan nu voia să facă o greșeală asemănătoare, astfel că i-a cerut acuzatului să ia cuvîntul. A fost însă o idee total neinspirată. Buchanan n-a fost în măsură să reziste „interogatoriului în cruce” necrutător la care l-a supus procurorul (încă plin de furie pentru înfrîngerea suferită cu prilejul reacțiilor chimice). Buchanan s-a încurcat tot mai mult într-o varietate de contradicții și minciuni, compromițînd impresia creată de „spectacolul științific” furnizat de Vaughan. Cu toate acestea, jurații au avut nevoie, cînd s-au retras la 25 aprilie pentru deliberări, de 28 de ore pentru a pronunța verdictul de vinovăție.

Avocații lui Buchanan au luptat în diferite instanțe încă doi ani pentru viața clientului lor, atacînd mereu ca eronată expertiza toxicologică a acuzării. Un iepure a fost înmormîntat, la cererea apărării, în cîmîtirul Greenwood timp de mai

multe luni. S-a încercat apoi din nou să se facă dovada că în cadavre se formează substanțe care seamănă cu morfina. Au fost eforturi zadarnice. De altfel, nici nu puteau avea succes, deoarece între timp Witthaus, iritat de inscenarea lui O'Sullivan, a demască greșelile și superficialitatea lui Vaughan, dovedind că acesta a întrebuițat alcool amilic impur la prepararea extractelor sale și că, datorită acestui fapt, s-au produs acele jocuri de culoare care au indus lumea în eroare.

Robert W. Buchanan a fost executat la 2 iulie 1895.

CROMATOGRAFIA — NOUA ARMĂ A TOXICOLOGIEI

Știrile în legătură cu evenimentele ce au avut loc la procesul lui Buchanan s-au răspândit între timp în lumea întreagă. Cu toate că lucrările științifice americane din acele vremuri nu erau apreciate pe plan mondial, aceste știri au constituit un nou imbold pentru a se depune toate eforturile în vederea clarificării definitive a problemei identificării alcaloizilor, înlăturării ultimelor îndoieli.

În următoarele două decenii s-a stabilit că acele comunicări potrivit cărora „alcaloizii cadaverici” se aseamănă cu otrăvurile vegetale — comunicări care au produs atîta derută — au drept cauză încorectitudinea cercetărilor. De asemenea, s-a stabilit că este cu totul exclus a se întîlni „alcaloizi cadaverici” în extractele obținute prin aplicarea corectă a procedurii lui Stas și că dacă totuși un asemenea fenomen s-ar putea întîmpla, folosirea a cel puțin șase reacții de culoare și a unor teste fiziologice ar exclude cu desăvîrșire posibilitatea de a se confunda un „alcaloid vegetal” cu unul „cadaveric”.

Marele ciștig al acestor două decenii constă în faptul că toxicologia, în căutarea unor metode de demonstrare absolut sigure, a făcut primii pași pe calea care o va duce, în prima jumătate a secolului nostru, la succese categorice surprinzătoare.

Joi, 20 octombrie 1910, zi decisivă în procesul Crippen. Doctorul William Henry Willcox, expertul toxicolog al acușării, face declarații despre otrava pe care a găsit-o în corpul Corei Crippen : este vorba de hioscină.

Cînd acest om mic și indesaț, căruia toxicologia judiciară îi datorează mult, a ajuns la punctul culminant al relatărilor

sale, s-a folosit de unele noțiuni încă necunoscute la Londra: cristalizarea alcaloizilor și punctul lor de topire.

Timp de patru săptămîni, de la 22 iulie pînă la 20 august, Willcox a căutat otrava misterioasă în resturile pămîntești ale Corei Crippen. El s-a folosit în acest scop de toate reacțiile cunoscute, dar n-a ajuns la nici un rezultat. Totuși, nu s-a dat bătut, ci a continuat cercetările. A tratat extractele ce conțineau alcaloizi și pe care le-a obținut după metoda lui Stas cu o soluție de bromură de potasiu. Mulți alcaloizi astfel tratați produceau precipitate și cristale, care prezentau forme diferite ce puteau fi deosebite sub microscop: atropina și hiosciamina produceau cristale sub formă de ațe, iar hioscina lua forma unor bile.

Willcox a reușit în acest mod să identifice în extractele sale hioscina, impunînd totodată procedeul identificării pe baza cristalelor. Mai mult decît atît, acum pentru prima dată, publicul interesat a aflat de un al doilea procedeu, care consta în aceea că după cristalizare alcaloizii puteau fi topiți prin încălzire. Acest procedeu prezenta mare importanță, întrucît otrăvurile puteau fi identificate în funcție de punctele lor diferite de topire și de mediul în care erau topite.

Willcox a răspuns la întrebările lui Tobin, apărătorul lui Crippen, că punctul de topire a atropinei tratate cu clorură de aur este de 148°C , a hiosciaminei la 160°C , iar a hioscinei este la 190°C . A mai afirmat că în situația de față nu s-a putut folosi de noul procedeu, deoarece nu a avut la dispoziție cantitate suficientă de otravă. Însă procedeul este de mare însemnătate pentru viitor, a spus el în încheiere.

Ca urmare a progresului chimiei și industriei farmaceutice, au început să apară o serie de substanțe sintetice care pe lîngă efectul lor terapeutic aveau și unul toxic, asemănător cu cel al unora dintre alcaloizii cunoscuți.

În anul 1939, farmacologii Eisleb și Schaumann au descoperit substanța sintetică Dolantin, care are caracteristici asemănătoare cu ale atropinei și morfinei. Sub numele de Demerol, Pethidine, Dolsal, Meperine, Piridosal, această substanță și-a început drumul său victorios prin lume ca medicament, dar în același timp a oferit noi posibilități pentru otrăviri voluntare sau involuntare. În timpul celui de-al doilea război mondial chimiștii Ehrhardt și Bockmühl au descoperit produsul sintetic Polamidin, care întrecea cu mult efectul de calmant al morfinei. Acest produs s-a răspîndit repede în întreaga

lume, sub nume comerciale ca: Amidon, Adanon, Dolophine, Physeptone, Miadone, Heptalgin, Butalgin și Petalgin.

Numărul „alcaloizilor sintetici” a crescut și mai mult odată cu începerea producerii în Franța a primelor antihistamine. Acestea sînt substanțe artificiale ce acționează asupra bolilor alergice de tot felul, de la boala astmatică pînă la eczemele pielii. În cîțiva ani, numărul antihistaminelor a depășit cifra de 2000. Dintre acestea, cîteva zeci s-au răspîndit repede atît ca medicamente cit și ca otrăvuri puternice, fapt ce i-a determinat pe toxicologi să organizeze o adevărată întrecere pentru a descoperi noi metode de probațiune.

Metoda lui Stas pentru cercetarea alcaloizilor nu și-a pierdut niciodată importanța. Ea a fost doar îmbunătățită pentru a se realiza o cit mai mare puritate a extractelor. Nici reacțiile de culoare nu și-au pierdut importanța. Dimpotrivă, numărul lor a sporit neîncetat, în pas cu creșterea numărului de otrăvuri. În 1955 existau în total 30 de metode diferite de identificare a morfinei.

Între timp au continuat și cercetările privind identificarea alcaloizilor în baza determinării punctului lor de topire. Ludwig Kofler, profesor de farmacologie la Innsbruck, a creat un aparat care a permis ca substanțele de cercetat să fie topite sub microscop, iar punctul lor de topire să fie stabilit exact cu ajutorul termometrului.

Tot în această perioadă și identificarea alcaloizilor în baza formării cristalelor a făcut progrese rapide. Englezul E. G. C. Clarke a creat la Londra o colecție care cuprindea nu mai puțin de cinci sute de forme de cristale ale diferiților alcaloizi, făcînd astfel posibilă compararea rapidă a acestora cu cristalele obținute din substanțele de cercetat necunoscute. Au fost încredințați aproape 200 de reactivi chimici cu ajutorul cărora se putea obține cristalizarea soluțiilor ce conțin alcaloizi. Acum erau suficiente pentru cercetări cantități infime din extractul incriminat: o micropicătură de 0,05 milimetri era suficientă pentru a se executa 500 de teste diferite.

Progresele cele mai hotărîtoare s-au obținut însă într-un domeniu care și-a cucerit la mijlocul secolului al XX-lea un spațiu tot mai mare în cadrul toxicologiei: fizica.

În anul 1895 au fost descoperite razele roentghen, iar în 1912 fizicianul german M. von Laue, laureat al premiului Nobel, a descoperit că cristalele substanțelor chimice au efectele unor prisme în contact cu razele roentghen. Astfel, dacă

razele roentghen sînt lăsate să cadă pe un asemenea cristal, acesta deviază, în funcție de natura sa, o parte din raze într-un mod atît de tipic, încît se pot trage concluzii despre felul și proveniența cristalului respectiv. Mai mulți cercetători celebri au elaborat, încă înainte de 1914 și în timpul primului război mondial, procedeul analizei de structură cu raze roentghen. Cu toate acestea, abia în anii 1949, 1950, 1952 și 1955, toxicologi ca L. T. Anderson, C. Rosenblum, C. Marion, C. E. Hubley, L. Levi și C. G. Farmilo au recunoscut însemnătatea spectroscopiei ultraviolete și infraroșii pentru identificarea multor alcaloizi. Această analiză a făcut posibilă recunoașterea rapidă și într-un mod simplu a cristalelor de alcaloizi și, deci, a inșiși alcaloizilor.

Unul dintre cele mai prestigioase succese ale toxicologiei este exprimat de cuvintele de o stranie sonoritate : cromatografie în coloană sau cromatografie de hîrtie.

În anul 1906, botanistul rus Tswett lucra cu extracte vegetale apoase, care conțineau diferite substanțe colorante naturale. El a turnat un asemenea extract printr-un tub de sticlă umplut cu cretă flotată. Efectul a fost următorul : creta flotată a atras substanțele colorante din extract. La capătul de sus al coloanei de cretă s-a format un strat compus din culori amestecate (strat care cuprindea toate substanțele colorante), iar la capătul inferior s-a scurs solventul pur, apos al extractului vegetal. După aceasta a observat însă ceva și mai surprinzător : cînd a turnat de sus altă apă în coloana din tub, stratul colorat a început să se deplaseze în jos, iar substanțele colorante s-au separat unele de altele, rămînînd fiecare, în mod distinct și clar, la diferite niveluri.

Tswett a descoperit în acest fel o posibilitate simplă de a descompune anumite substanțe în componenții lor. Această metodă de separare, care a primit numele de analiză cromatografică, a fost dată uitării pînă cînd germanul Richard Kühn a redescoperit-o la începutul deceniului al patrulea. S-a dovedit în acest fel că diferite substanțe chimice pot fi descompuse cu ajutorul cromatografiei în componenții lor, fiecare component în parte putînd fi identificat. Dacă acești componenți erau incolori, poziția lor din coloană putea fi stabilită cu ajutorul razelor ultraviolete sau al reactivilor care, ca și în cazul analizelor toxicologice, formează anumite culori.

În cele din urmă s-a constatat că coloana poate fi înlocuită cu hîrtia de filtru, deoarece și în aceasta componenții substanțelor chimice se separă în același mod. Toxicologia și-a

însușit între anii 1950 și 1960 acest nou procedeu, denumit cromatografie de hîrtie.

În lupta cu alcaloizii, toxicologia a învățat să recunoască și efectele altor otrăvuri și a descoperit metodele pentru identificarea lor. Dar, cu toate aceste eforturi, triumfuri și succese — sau poate tocmai datorită lor — s-au ridicat încă din secolul al XIX-lea cîteva probleme mari, și anume : este suficient a se demonstra existența otrăvurilor în secrețiile umane, în sînge și în țesuturile corporale ale oamenilor vii și morți, pentru a se recunoaște dacă cineva a fost victima unui omor, a unei sinucideri ori a unei intoxicații medicale sau profesionale ? Este suficient, cum s-a întîmplat uneori, a se aprecia ce cantitate de otravă există în corpul cuiva, astfel ca pe această bază să se poată trage concluzii asupra cantității de otravă pe care a înghițit-o victima inițial ? Sînt suficiente aceste aprecieri, sau este necesar să se găsească noi metode, care să permită determinarea cu precizie a cantităților de otravă ?

PĂRUL — OBIECT DE DISPUTĂ ÎN TOXICOLOGIE

Cînd inspectorul șef Alfred Ward de la Scotland Yard l-a arestat, la 4 decembrie 1911, pe inspectorul de asigurări Frederick Henry Seddon în fața porții casei sale din Londra, i-a spus acestuia: „Vă arestez pentru crimă de omor contra lui Eliza Barrow, crimă comisă cu arsenic”.

După ce porțile închisorii s-au închis în spatele ucigașei Marie Lafarge, lupta pentru rezolvarea problemelor legate de otrăvirea cu arsenic a continuat. În această luptă, nu puțini au fost cei care au săvîrșit grave erori. Astfel, toxicologul englez Alfred Swaine Taylor și-a compromis reputația din cauza unei grave erori făcută într-un caz de omor comis cu arsenic.

Chimistul german Hugo Reinsch descoperise în 1842 o nouă metodă de identificare a arsenicului. Ea consta în combinarea cu acid clorhidric a soluțiilor despre care se presupunea că conțin arsenic, fierberea amestecului obținut și introducerea în el a unei impletituri fine din sîrmă de cupru. Dacă în soluțiile respective arsenicul era prezent, el se depunea pe sîrma de cupru sub forma unui strat de culoare gri.

Cînd în 1859 a doua soție a medicului Smethurst a murit în împrejurări suspecte, Taylor a analizat cu ajutorul metodei lui Reinsch vomismintele femeii și a declarat în ancheta preliminară că a descoperit arsenic. Cu toate acestea, încă înainte de începerea procesului propriu-zis, a trebuit să recunoască că a greșit, după ce, îngrozit, a constatat că el însuși introdusese în substanța de cercetat, odată cu sîrma de cupru, arsenicul pe care a crezut că l-a descoperit.

Cîțiva ani mai tîrziu, Franz Leopold Sonnenschein, profesor de chimie la Berlin, autorul unui tratat celebru de chi-

mie judiciară, a comis o greșeală asemănătoare. La 6 mai 1875 a decedat tînăra soție a unui farmacist dintr-un oraș din Prusia. Soțul a fost bănuît că și-a otrăvit soția. Sonnenschein a stabilit la analiză „urme foarte clare de arsenic”, contribuind astfel la condamnarea farmacistului. Abia după cîțiva ani — Sonnenschein murise între timp — s-a stabilit că din nou s-a strecurat arsenic în substanța analizată; de această dată el a provenit de la hidrogenul sulfurat care a fost folosit pentru executarea analizei. (Aceasta, cu toate că în cazul hidrogenului sulfurat chimiștii au fost mereu de părere că el și hidrogenul arseniat se exclud reciproc.)

În 1879, chimistul german Robert Otto a demonstrat că și hidrogenul sulfurat poate conține arsenic, iar în 1886 O. Jacobson a arătat cum pot fi acestea separate.

Norii nesiguranței care au umbrît timp de atîtea decenii identificarea alcaloizilor s-au ivit deci și la otrăvurile metalice. Problemele pe care încă Orfila încercase să le rezolve au redevenit actuale. Există oare arsenic natural în corp? Este cumva posibil, pe de altă parte, ca omul să introducă zilnic, din mii de surse necunoscute, arsenic în corpul său? Dacă răspunsul la aceste întrebări ar fi afirmativ, ar însemna că expertizele în cazuri suspecte de otrăviri pot duce la erori judiciare îngrozitoare.

Doctorul Eduard Schiff, medic specialist dermatolog, a atras în 1898 atenția asupra faptului că părul uman conține foarte des arsenic. El a recomandat ca, în cazul otrăvirilor, cercetarea părului victimei să nu fie niciodată neglijată.

Cînd la începutul secolului XX aproape 6 000 de oameni din orașul Manchester s-au intoxicat cu arsenic, o comisie a stabilit că fabricile de bere au folosit glucoză preparată din substanțe ce conțineau o anumită cantitate din această otravă. Comisia a descoperit și numeroase alte produse ce conțineau arsenic: praf de copt, oțet, marmeladă, piine, dulciuri. Ea a apreciat, de asemenea, că arsenicul pătrunde în păr la scurt timp după începerea intoxicației. Mai întîi el poate fi identificat în apropierea pielii capului. Intrucît părul crește în interval de o lună cu aproximativ 1½ cm, arsenicul, împreună cu părul, se deplasează tot mai mult spre exterior. Timpul cînd s-a produs intoxicația se poate aprecia după depărtarea de pielea capului la care se găsește arsenic pe firul de păr. Dacă arsenicul este găsit numai într-o singură porțiune a părului, la o depărtare mai mică sau mai mare de pielea capului, se poate trage concluzia că alimentarea cu arsenic a părului a

durat numai un timp limitat. Dacă otrava este descoperită în mai multe locuri diferite de-a lungul firului de păr, se poate aprecia că intoxicarea cu arsenic s-a produs lent și a fost întreruptă de mai multe ori.

Cercetătorii au acordat atenție tot mai mare prezenței arsenicului în pământul cimitirelor. Cu timpul s-a impus părerea lui Orfila că arsenicul se găsește în pământ numai în combinație cu calciul, formând o substanță care nu poate fi dizolvată de apa de ploaie și de celelalte „umidități ale solului”. Deci, părea imposibil ca arsenicul să pătrundă în corpul morților îngropați în cimitire, mai ales dacă sicriile erau intacte. S-a apreciat că numai când resturile omenești ajungeau în contact direct cu pământul se putea ca arsenicul găsit în cadavre să nu provină de la o otrăvire, ci din mediul inconjurator.

Pentru a se preveni comiterea eventualelor greșeli, s-a stabilit regula ca în cazul tuturor exhumărilor să se recoleteze probe de sol atât din jurul sicriului cât și din alte locuri din cimitir. Dacă prin testul Marsh se stabilea că pământul din jurul sicriului conținea o cantitate de arsenic mai mare decât aceea ce se afla în cadavru, se putea admite posibilitatea ca arsenicul să fi pătruns din exterior în corpul mortului. Dacă însă pământul cimitirului nu conținea arsenic, sau acesta era în cantități foarte mici, iar în cadavru se găsea în cantități mari, se aprecia că se poate vorbi aproape sigur de otrăvire.

Ce însemna însă „mult”? Ce însemna „puțin”? Oare nu puteau fi greșite toate aprecierile ce s-au făcut? Aceste aprecieri nu depindeau oare de precizia ochilor și de simțul fiecărui chimist în parte?

Acum, după ce se dăduse răspuns la întrebările care începeau cu cuvântul „ce” (ce otravă), trebuia să se dea urgent răspuns exact și la întrebările care începeau cu cuvântul „cât” (câtă cantitate).

Așa se prezenta deci situația în acea zi de 4 decembrie 1911, când inspectorul șef Ward l-a arestat pe Frederick Henry Seddon. Femeia de a cărei moarte fusese învinuit era Eliza Barrow, în vârstă de 48 de ani, corpulentă, redusă mintal, care, datorită zgîrceniei și a unei moșteniri, posedă o casă, acțiuni, bani în numerar și bijuterii. Până în iulie 1910 ea a locuit, împreună cu un nepot în vârstă de 7 ani, în casa unui văr de-al ei și nu a avut altă preocupare decât să-și păzească agoniseala și să-l acuze pe cel în casa căruia locuia că vrea să-i fure

averea. Când a auzit în vara anului 1910 că poate închiria etajul doi din casa lui Frederick Seddon, n-a stat pe gânduri.

Trăsătura principală a caracterului lui Frederick Henry Seddon, un om mic, chel și cu privire rece, consta în aviditatea după bani. Era inspector regional al unei societăți de asigurări londoneze. Dispunea de un venit anual de 400 lire sterline și de o casă. Deși avea soție și cinci copii, familia nu-l interesa. Pe el îl interesa un singur lucru: cum să-și sporească averea.

În această privință exista deci o comunitate de concepții între el și Eliza Barrow, care a făcut ca între cei doi să se înfiripeze relații ciudate. Încă la 14 octombrie, ea a transcris pe numele lui Seddon acțiuni în valoare de 1.600 lire sterline, în schimbul cărora el s-a angajat să-i plătească până la sfârșitul vieții o pensie săptămînală (Eliza Barrow spera să obțină de pe urma pensiei săptămînale un profit mai mare decât îl revenea de pe urma acțiunilor). La 9 iunie 1911, Seddon a pus mina și pe casa Elizei Barrow, mărindu-i în schimb pensia săptămînală, apoi i-a recomandat să-și ridice banii de la banca unde-i avea depuși, pe motiv că aceasta se afla în dificultăți financiare. Acum Eliza își păstra banii și bijuteriile, în valoare totală de circa 400 lire, în dormitor. La 26 august, o fiică a lui Seddon, Maggie, cumpăra un pachet de hirtie otrăvită cu arsenic, contra muștelor. Cîteva zile mai tîrziu, Eliza Barrow se îmbolnăvea subit: vomă, avea dureri stomacale și diaree. A fost chemat medicul Sworn, care a diagnosticat „diaree epidemică” și a recomandat internarea în spital. Bolnava a refuzat însă din zgîrcenie să facă acest lucru. După ce a zăcut aproximativ două săptămîni, în noaptea de 13 spre 14 septembrie a murit. Seddon a așteptat pe coridor, iar cînd Eliza și-a dat sufletul a pătruns imediat în dormitor și a controlat peste tot. Ulterior a declarat că nu a găsit decât 10 lire sterline, însă colegii de birou l-au văzut în dimineața următoare cum număra monede de aur. De asemenea, el a dus un inel de aur la un bijutier, rugîndu-l să îndepărteze de pe el numele „mamei” sale, Eliza Barrow. Fără a anunța rudele moartei, a luat măsuri pentru înmormîntare. Mai întîi s-a dus la doctorul Sworn, de la care a obținut certificatul medical de deces cu diagnosticul „diaree epidemică”. Apoi a aranjat o înmormîntare cît mai ieftină cu un antreprenor de pompe funebre. La 16 septembrie 1911 au fost aruncați ultimii bulgări de pământ peste sicriul sărăcăcios al Elizei Barrow. Iar șase zile mai tîrziu familia Seddon a plecat în vacanță la mare.

Cînd vărul moartei s-a interesat de moștenire, Seddon i-a

comunicat că aceasta se ridică la suma de 10 lire sterline și că, de fapt, el a cheltuit între timp pentru funerarii și îngrijirea nepotului aproape 12 lire sterline. La întrebarea privind soarta casei și a acțiunilor, Seddon a răspuns că în mod legal a intrat în posesia acestora, deoarece i-a plătit Elizei, conform convenției, o pensie săptăminală până la moarte. În ceea ce privește banii în numerar, a negat că ar fi existat.

Vărul Elizei, bănuitor, s-a dus direct la Scotland Yard. Inspectorul șef Ward și sergenții detectivi Cooper și Hayman au fost însărcinați cu cercetările. La 19 noiembrie a fost exhumat cadavrul Elizei Barrow, iar toxicologul Willcox, însărcinat să efectueze cercetările, a stabilit fără greutate, cu ajutorul aparatului lui Marsh, că corpul și părul defunctei conțineau arsenic în cantități mortale. Nu exista nici o îndoială că Eliza Barrow a decedat în urma unei intoxicații puternice cu arsenic.

După ce în procesul Crippen a făcut senzație prin prezentarea unei metode noi de identificare a alcaloizilor, Willcox era acum preocupat de problema determinării din punct de vedere cantitativ a otrăvurilor descoperite în corpul uman. Cazul Seddon era deci binevenit pentru a face în această direcție pași încă necunoscuți în domeniul toxicologiei.

Până atunci era imposibil a se cântări cantitatea de arsenic care în urma analizelor efectuate cu aparatul lui Marsh se precipita sub formă de oglinzi. El s-a gândit în felul următor: dacă prin aparatul lui Marsh sînt trecute separat cantități diferite de arsenic pur, ele vor produce tot atîtea oglinzi, corespunzătoare ca greutate fiecărei cantități experimentate. Eprubetele de sticlă pe care s-au precipitat oglinzile de arsenic, topite împreună cu acestea din urmă, pot fi folosite în calitate de modele (mostre) de greutate, pentru a fi comparate cu oglinzile produse atunci cînd se analizează extracte din corpul uman ce conțin aceeași otrăvă. Problema era de a-și crea suficiente modele de comparație, prin folosirea unor cantități de arsenic cuprinse între un miligram și a doua sută parte din această cantitate.

Printr-o muncă anevoioasă, Willcox și-a creat cîteva sute de „oglinzi de comparație”.

Între timp, el a cântărit cu cea mai mare precizie cadavrul Elizei Barrow, constatînd că, după exhumare, avea 60 de pfunzi (un pfund = 453,592 grame), față de 140 pfunzi cit avu-
sesse în timpul vieții.

După aceasta a început să cântărească fiecare organ intern

în parte. A cântărit întregul stomac și a obținut greutatea de 105 grame. Apoi a luat o porțiune reprezentînd a doua sută parte din greutatea întregului stomac, pe care a cercetat-o cu ajutorul aparatului lui Marsh. Oglinda de arsenic obținută a comparat-o cu „modelele de comparație” pe care le avea; cantitatea de arsenic stabilită ca rezultat al comparării a înmulțit-o cu 200, determinînd astfel că întregul stomac conținea 7,3 miligrame de arsenic. La fel a procedat și cu celelalte organe.

Procedeul a devenit mai complicat cînd a fost vorba de determinarea greutății arsenicului din piele, oase și mușchi. Willcox nu voia și nici nu putea merge pînă acolo încît să distrugă întregul corp al moartei, să separe părțile menționate și să le cântărească pe fiecare în parte. El a supus, de exemplu, o bucățică de mușchi de 6 grame analizei de comparație și a constatat că ea conținea 1,30 miligrame arsenic. Întrucît însă greutatea totală a musculaturii nu o putea stabili, el nu avea la dispoziție date exacte efectuării calculelor necesare. În cele din urmă, a recurs la vechea învățătură potrivit căreia greutatea mușchilor reprezintă la om două cincimi din greutatea lui totală. Luînd ca bază greutatea cadavrului la data exhumării și făcînd calculele de rigoare, Willcox a ajuns la concluzia că în musculatură se aflau 67,2 miligrame arsenic. Pentru păr au revenit în medie 0,18 grame arsenic la 100 de grame de păr. Cantitatea totală de arsenic conținută de organele care putuseră fi cercetate cu precizie fiind de 131,57 miligrame, aceasta reprezenta o dovadă zdrobitoare a faptului că Eliza Barrow murise otrăvită.

Willcox a hotărît să nu facă cunoscute cantitățile de arsenic conținute de păr, piele și oase; urma să facă referiri la ele numai în situația cînd apărarea ar fi descoperit eventuale defecțiuni în expertiza sa de bază.

Parcă Willcox presimțea ce-l așteaptă.

La 4 martie 1912 a început procesul lui Seddon și al soției sale, bănuită de complicitate. Apărătorul lui Seddon, unul din cei mai buni avocați din Londra — Edward Marshall Hall — avea o temeinică pregătire medicală. După ce Willcox și-a făcut depozitia în calitate de expert, avocatul și-a început atacul.

— Am aflat din depozitiile dumneavoastră, i s-a adresat el lui Willcox, în ce mod ați calculat cantitatea totală a arsenicului. Ați multiplicat cifrele rezultate din analize cu numere foarte ridicate, în cazul rinichilor cu 60, al stomacului cu

200 și al musculaturii cu 2 000. Sinteți de acord că cea mai mică greșeală în determinarea unuia sau altuia din factorii care s-au multiplicat ar fi putut duce în mod fatal la rezultate cu totul eronate?

— Desigur, a răspuns expertul.

— Bine, a continuat Hall, atunci vreau să vorbesc mai întâi despre mușchi. Ați multiplicat cantitatea de otravă găsită în 6 grame de musculatură cu cifra 2 000, deoarece, greutatea totală a cadavrului Elizei Barrow fiind de 60 de pfunzi, ați aplicat regula generală potrivit căreia mușchilor le revin două cincimi din greutatea totală a corpului?

— Da, a venit din nou confirmarea lui Willcox.

— Bine. Până aici totul e bine... dar oare nu ați scăpat din vedere în această privință un lucru foarte important? Corpul Elizei Barrow a cântărit odată 140 de pfunzi, acum cântărește însă numai 60. Marea pierdere de greutate s-a ivit prin evaporarea apei din țesuturi. Mușchii însă conțin cu mult mai multă apă decât celelalte organe ale corpului.

Willcox a dat din cap: da, și aceasta este adevărat.

— Bine, a spus din nou Hall, dacă mușchii conțin mai multă apă decât celelalte organe, tot ei au pierdut mai mult din greutate. Oare prin aceasta regula generală că mușchii cântăresc două cincimi din greutatea corpului nu-și pierde cumva valabilitatea? Multiplicarea cu cifra 2 000 nu a dat rezultate eronate în această situație? Eu sint sigur că ați scăpat din vedere pierderile de apă când ați făcut calculul!

Willcox n-a avut încotro: a trebuit să recunoască greșeala făcută. Acest atac a zguduit dar nu a dărâmat temelia argumentelor sale, deoarece el avusese în vedere, după cum se știe, și alte părți corporale ce conțineau otravă.

Atacul a fost stimulator pentru evoluția toxicologiei, întrucât un avocat inteligent și cu cunoștințe medicale bogate i-a dat unui toxicolog o lecție din care s-a ales cu învățăminte de neuitat. Aceasta cu toate că avocatul respectiv nu urmărea decât să slăbească încrederea juraților față de relațiile toxicologului expert. Fără îndoială, Hall și-a atins într-o oarecare măsură acest scop, dar încă nu-și epuizase armele. Pe neașteptate, el a schimbat subiectul: a început să vorbească de cantitățile de arsenic pe care Willcox le-a stabilit ca existente în părul Elizei Barrow. Marshall Hall, care studiasse cu multă grijă raportul comisiei de cercetare din Manchester, întocmit în anul 1906, cunoștea toate amănuntele cuprinse în el, în timp ce Willcox era absolut nepregătit pe acest teren.

Avocatul a întrebat:

— În acea parte a părului care se află situată aproape de pielea capului ați găsit deci a opta sută parte dintr-un miligram de arsenic?

— Da, a răspuns Willcox.

— Și cit arsenic ați găsit în partea din păr ce se află situată cel mai departe de pielea capului?

— Aproximativ un sfert din cantitatea menționată înainte.

În clipa următoare, Hall a prezentat juraților raportul comisiei de cercetare din Manchester.

— Willcox afirmă, a spus Hall, că Eliza Barrow ar fi murit datorită otrăvii ce i-a fost administrată cu două săptămîni înainte de a deceda. Cum se poate vorbi însă de otrăvire acută — avîndu-se în vedere rezultatele comisiei de cercetare din Manchester —, dacă chiar și în capetele extreme ale firilor de păr ale Elizei Barrow s-a găsit arsenic. Dacă arsenicul are nevoie de circa 10 luni ca să pătrundă pînă în vîrfurile unui fir de păr lung de 15 centimetri, cum se poate explica faptul că el a pătruns în 14 zile, cit a durat boala, pînă în capetele extreme ale părului Elizei Barrow? Oare în astfel de împrejurări n-ar trebui să ne întrebăm dacă nu cumva victima a înghițit arsenic cu un an în urmă?

Willcox a amuțit de surpriză.

Poate că avocatul ar fi repurtat o victorie unică, dacă nu ar fi fost victima propriei sale pedanterii. În dorința de a expulsa în amănunt juraților o serie de aspecte, el a continuat să-l bombardeze cu întrebări nesemnificative pe Willcox, dîndu-i acestuia timpul necesar și posibilitatea să chibzuiască. Și în timp ce Willcox răspundea mașinal la întrebările avocatului, i-a apărut deodată cu claritate dezlegarea enigmei arsenicului din vîrfurile părului. Și-a adus aminte că părul Elizei Barrow a fost găsit într-o secreție cadaverică ce conținea sînge și că l-a spălat cu apă. De decenii spălarea părului cu apă era considerată soluția cea mai sigură pentru îndepărtarea arsenicului care nu provine din corp, ci din exterior. Gîndurile lui Willcox se conturau cu precizie: „Oare arsenicul a pătruns în păr din secreția cadaverică în care a stat, iar spălarea cu apă nu a înlăturat otrava?”

Da, așa trebuie să se fi întimplat! — a conchis expertul. El s-a folosit de prima ocazie care i s-a oferit pentru a intercala în răspunsurile sale date avocatului remarcă: „Există un factor pe care nu l-am menționat și care probabil a influențat

rezultatele mele. Părul era în sicriu și a absorbit mai mult sau mai puțin secrețiile corporale”.

Hall și-a reținut o clipă respirația, după care a replicat supărat că aceasta nu este decît o simplă afirmație.

Willcox însă, imediat după suspendarea ședinței de judecată, s-a grăbit să meargă la un spital, unde a pus o șuviță de păr complet lipsită de arsenic în sicriul cu lichide cadaverice provenite de la Eliza Barrow. După o săptămînă a controlat acest păr, iar rezultatul a fost concludent: părul era plin de arsenic, care nu a putut fi îndepărtat decît printr-un tratament cu acetonă.

Deci, Willcox a avut dreptate: arsenicul din părul Elizei Barrow pătrunsese din afară, nu provenea din corp.

La 12 martie, Willcox a învins ultima rezistență a apărătorului Marshall Hall.

Reacțiile lui Seddon din timpul procesului i-au convins pe jurați că este un om rece și calculat, care trece și peste cadavre cînd este vorba de a cîștiga bani. Două zile mai tîrziu, juriul l-a declarat „vinovat”, iar pe soția lui „nevinovată”.

Deși nereușit, atacul lui Hall i-a dat de gîndit lui Willcox și a influențat evoluția toxicologiei. Hall a semnalat surse de greșeli care nu puteau fi trecute cu vederea de către toxicologie. Ca urmare, orice metodă pentru determinarea cantității sau greutății elementelor și compușilor lor, descoperită în următorii cincizeci de ani în domeniul chimiei și fizicii, și-a găsit utilizarea și în toxicologie.

Progresul a început cu colorimetria. Ea pornea de la constatarea că multe substanțe organice și anorganice formau soluții colorate sau puteau fi transformate, ca și alcaloizii, în soluții mai mult sau mai puțin colorate. Se compara intensitatea culorilor a două soluții de concentrații diferite ale aceleiași substanțe. Pentru comparare se foloseau diferite soluții eșanțioane. În baza acestora se comparau culorile unor soluții ce aveau concentrație necunoscută. Aceste comparații s-au făcut mai întîi cu ochiul liber, iar mai tîrziu cu ajutorul unor aparate speciale, cu sisteme optice de comparare ce puteau fi reglate cu precizie, ele permițînd calcularea concentrațiilor necunoscute ale substanțelor de cercetat.

Pe lîngă colorimetrie s-a folosit și o altă metodă, titrimetria, prin care putea fi măsurată exact cantitatea necesară dintr-un reactiv pentru ca o substanță dizolvată să dea o reacție, să formeze, de exemplu, un precipitat. În baza măsurării acestei cantități se puteau calcula în continuare concentrația

și conținutul soluției cercetate. Această metodă și-a dovedit valoarea și la determinarea cantitativă a arsenicului. Datorită ei, cantitățile de otravă din oglinzile de arsenic au putut fi calculate cu mult mai exact decît a făcut-o Willcox prin metoda lui.

Determinarea cantitativă a otrăvurilor metalice (de exemplu, antimoniu) a putut fi făcută cu ajutorul electroanalizei. Se pornea de la faptul cunoscut că sărurile metalice introduse în soluții apoase se descompun în ioni metalici încărcăți electric pozitiv și în ioni radicali de acizi încărcăți negativ. Cînd într-o asemenea soluție erau introduși doi electrozi din platină și printre ei se lăsa să treacă un curent continuu, ioni metalici încărcăți pozitiv se deplasau spre electrodul negativ (catod), iar ioni radicali de acizi spre electrodul încărcat pozitiv (anod). Dacă alimentarea cu curent era suficientă, metalele se eliberau din soluțiile lor de sare și se depuneau, sub forma unui strat, pe catod. Dacă catodul era cîntărit înainte de începerea analizei și după aceea, cantitatea metalului putea fi determinată exact prin stabilirea diferenței de greutate.

Și analiza spectrală a fost folosită pentru determinarea cantitativă a otrăvurilor. Liniile caracteristice pentru substanțele toxice ce se lăseau în spectrul vizibil, ultraviolet și infraroșu au putut fi măsurate în funcție de intensitatea lor. Din aceasta s-au putut trage concluzii asupra concentrației sau cantității otrăvurilor.

Ulterior, fotometria spectrală, atît de importantă pentru medicii judiciari, a permis determinarea și a celor mai mici cantități de otrăvuri. Prin fotometrie se înregistrează, cu ajutorul aparaturii electronice, liniile speciale produse de substanța ce se cercetează, iar rezultatele exprimate în cifre sînt transmise aparatelor de calculat, care realizează determinarea cantitativă a otrăvurilor în numai cîteva minute.

Fotometrele cu flăcări au fost create cunoscîndu-se că liniile spectrale ce erau produse de o flăcără se modificau în mod caracteristic dacă se arunca în aceasta soluțiile apoase ale anumitor substanțe chimice. Liniile spectrale ce se lăseau în acest mod au fost folosite la cercetarea probelor de sol, pentru a se verifica dacă conțineau otrăvuri metalice, iar cantitatea lor a fost înregistrată și măsurată cu ajutorul fotocelulelor.

Cu cît se apropia mijlocul secolului XX, cu atît mai mult creșteau cunoștințele toxicologice în legătură cu unele probleme care păreau pe vremea lui Orfila de nerezolvate. Posibilitatea de a putea măsura chiar și urmele cele mai minuscule

a făcut lumină în întunericul care învăluisese atîta vreme problema mult disputată a conținutului natural de arsenic din corpul omului. Arsenicul există într-adevăr în corpul omului; nu numai în oase, ci și în sînge, creier, inimă, plămîni, ficat, rinichi, splină și chiar în laptele matern. El există în părul și unghiile fiecărui om, chiar dacă acesta n-a venit niciodată în contact cu arsenic sau cu substanțe ce conțin o asemenea otravă. Cu toate că aceste cantități sînt foarte mici, ele pot fi stabilite. Astfel, după efectuarea a numeroase calcule a rezultat că omul are în medie un conținut natural de arsenic egal cu a zecea milioana parte din greutatea sa corporală. Conținutul natural de arsenic din păr oscilează între 0,24 și 3,8 gamma (1 gamma = 1/1.000.000 gram) pentru un gram de păr. La oamenii care datorită profesiei vin în contact cu arsenicul, aceste cifre sînt mai mari (de exemplu, la viticultorii care stropesc vița de vie, pentru a o feri de insecte, cu substanțe ce conțin arsenic).

Posibilitatea de a se identifica și determina cantitativ plină și cea mai mică cantitate de arsenic în părul oamenilor intoxicați sau al celor care au murit în circumstanțe suspecte a arătat că, în cazul introducerii unor cantități mari de arsenic în corp, acesta poate fi descoperit în rădăcina părului chiar după trecerea a cinci zile. Administrîndu-se timp îndelungat, în cadrul a numeroase experiențe, diverselor animale anumite cantități de arsenic (cîntărite cu precizie), cantități ce au fost ulterior din nou găsite în diferite părți ale părului și determinate cantitativ, s-a putut dovedi că părul este într-adevăr un gen de „scală” pentru dozarea oricărei cantități de otravă. Condiția pentru ca această „scală” să poată fi folosită în condiții bune constă în spălarea anterioară a părului cu acid clorhidric, alcool și acetonă, pentru a se exclude posibilitatea pătrunderii din exterior a arsenicului în el. S-a dovedit astfel că arsenicul găsit în păr după ce s-a executat procedura de curățire a lui provenea din interiorul corpului și nu din mediul exterior, iar măsurarea sa cantitativă a făcut ca felul, durata și gradul intoxicației cu arsenic să poată fi stabilite corect.

Cercetarea pămîntului cu ajutorul noulor metode a arătat că arsenicul este foarte răspîndit în sol. Pe de altă parte, experiențele de laborator făcute pentru a se constata în ce măsură arsenicul din diferitele soluri se dizolvă în apă au arătat că este vorba de cantități foarte mici. Asemenea constatări au făcut ca teoria privind acumularea arsenicului în corpul morților datorită pămîntului din cimitire să fie tot mai puțin sigură. Aceasta a impus necesitatea ca la dezgroparea morților

(mai ales dacă sicriile erau deteriorate) să se urmărească cu toată atenția ca nu cumva pămîntul cu conținut de arsenic să pătrundă în materialul de cercetare și să modifice rezultatul analizei.

La jumătatea secolului nostru s-a dovedit că arsenicul „natural” din corpul uman poate fi deosebit în mod sigur de acela administrat sub formă de otravă. În majoritatea cazurilor de otrăviri cu arsenic, care au fost analizate imediat după moarte de către toxicologi, n-au mai existat probleme nerezolvate sau îndoieli. Chiar și în cazurile cînd bănuiala că victimele au fost otrăvite apărea mai tîrziu, morții fiind exhumati după un timp mai lung, problema pătrunderii arsenicului din pămînt în cadavre a fost definitiv lămurită. S-a dovedit astfel că apa nu poate dizolva cantități mari de arsenic din pămînt, care să pătrundă în cadavre. S-a dovedit, de asemenea, că acumulările de arsenic din cadavre nu pot proveni în nici un caz din pămîntul din jur, dacă acesta conține cantități reduse de arsenic. S-a stabilit că orice cantitate de arsenic ajunsă în păr prin atingerea directă cu pămîntul sau cu o soluție cu conținut de arsenic poate fi îndepărtată prin spălarea părului cu acid clorhidric, alcool și acetonă. S-a formulat principiul că atunci cînd prin spălare arsenicul nu poate fi îndepărtat din păr, înseamnă că el provine din corp și este semnul sigur al otrăvirii.

La începutul celei de-a doua jumătăți a secolului XX, determinarea cantitativă a otrăvurilor era o problemă pe deplin rezolvată, descoperindu-se și noi posibilități de demonstrare. Astfel, unii toxicologi, mai ales din Franța, au făcut primele încercări de a identifica otrăvurile metalice și a le determina cantitativ pe cale radiometrică. Experiențele lor vizau înainte de toate arsenicul din păr. Cu ajutorul neutronilor ei au iradiat părul, au măsurat intensitatea iradiației și au tras, pe baza acesteia, concluzii în privința cantității de arsenic existentă în păr.

Succesele obținute de toxicologie au făcut-o capabilă să stabilească cu precizie dacă viața unui om a fost curmată de arsenic sau nu. Totul părea cert și sigur pînă în 1952, cînd un eveniment petrecut în sud-vestul Franței i-a făcut pe toxicologi să înțeleagă că există o limită a științei, dincolo de care li așteaptă noi enigme și noi îndoieli.

În centrul acestui eveniment a stat o femeie, acuzată că a comis nu mai puțin de 12 otrăviri cu arsenic.

CONTROVERSE RĂMASE NEELUCIDATE

În anul 1947, la puțin timp după moartea unui fermier — Léon Besnard — din orașelul Loudun, s-a răspândit zvonul că el ar fi fost asasinat de soția sa — Marie Besnard. La originea acestui zvon se aflau, după cum s-a stabilit, afirmațiile unei poștărițe, doamna Pintou, făcute față de un prieten al său, care le-a adus imediat la cunoștință poliției judiciare din Poitiers. Sesizarea lui a ajuns în mâinile judecătorului de instrucție Pierre Roger, și acesta a pornit un proces care a durat nu mai puțin de 14 ani.

Primele cercetări s-au împotmolit deoarece poștărița a dat înapoi, nerecunoscînd că ar fi spus ceva rău despre soția lui Besnard și că ar fi acuzat-o în vreun fel. În Loudun existau însă și alți oameni care o bănuiau de crimă pe Marie. În gospodăria familiei Besnard lucra, începînd din mai 1947, un prizonier de război german, în vîrstă de 20 ani, cu numele Dietz. Despre acesta lumea spunea că ar fi fost amantul Mariei Besnard, care era cu 30 de ani mai în vîrstă decît el. Chiar și Léon Besnard se plînsese că nu mai era stăpînul casei, ci servitorul slugii sale.

Înainte de venirea tinărului neamț în orașel, mai mulți locuitori din Loudun au primit scrisori anonime calomnioase cu conținut obscen. Un remarcabil criminalist, doctorul Locard, a stabilit că autoarea acestor scrisori obscene — care, după explicațiile oferite de medicina judiciară, aveau la origine instinctele sexuale nesatisfăcute — era Marie Besnard. Aceasta a negat cu tărie că ar fi redactat și trimis scrisorile. După ce însă Dietz s-a mutat în casa ei, asemenea scrisori n-au mai fost difuzate, fapt care a confirmat că numai Marie Besnard a putut fi autoarea lor.

Cîștiga teren bănuiala că această femeie obsedată sexual și-a omorît soțul mai vîrstnic, pentru a putea trăi netulburată cu tinărul servitor. Cînd Dietz a plecat în mai 1948 în Germania, ea a insistat prin scrisori ca el să se întoarcă, iar în 1949, după ce a revenit la Loudun, l-a sprijinit să-și facă o situație.

La 16 ianuarie 1949 a murit și mama Mariei Besnard, Marie-Louise Devaillaud, care, începînd din 1940, locuia împreună cu fiica sa. Medicul curant a apreciat că aceasta a murit din cauza epidemiei de gripă, ce bîntuia în oraș, în urma unei congestii cerebrale. Totuși, decesul bătrinei, despre care se știa că îi reproșa mereu fiicei sale relațiile ei de dragoste cu tinărul german, a aruncat alte bănuieli asupra Mariei Besnard.

Intrigat de toate acestea, inspectorul de poliție Nocquet a stat de vorbă cu diferite persoane despre relațiile Mariei Besnard cu soțul și mama ei. Printre cei cu care a discutat s-a aflat și poștărița Pintou. De data aceasta, ea a reprodus următoarea conversație pe care a avut-o cu Léon Besnard cu puțin timp înaintea morții lui.

— Oh, ce mi-a dat să mîninc !

— Cine, neamțul ?

— Nu, Marie. Am văzut ceva pe fundul farfuriei. Marie mi-a umplut pe urmă farfuria cu supă și eu am mîncat, dar mi-a venit imediat rău și a trebuit să vomit.

Nocquet nu a mai avut nici o îndoială în privința crimelor comise de Marie Besnard atunci cînd a aflat că ea a angajat un detectiv particular din Paris, un element foarte dubios, cu misiunea de a o intimida pe poștăriță.

La 9 mai, medicii Seta și Guillon au exhumat cadavrul lui Léon Besnard. Cu expertiza toxicologică a fost însărcinat doctorul George Bérout, directorul laboratorului tehnico-polițienesc din Marsilia, care se bucura de un mare prestigiu profesional. Părți din cadavru, care stătuseră mai mult de un an și jumătate în pămînt, au fost puse în vase de sticlă și transportate la Marsilia. Doctorul Bérout a consemnat în expertiza sa că a descoperit în cadavrul lui Léon Besnard, prin analiză cantitativă și calitativă, 39 miligrame arsenic la un kilogram greutate corporală, cantitate care produce în mod sigur otrăvirea mortală. Ca urmare, Roger a ordonat să fie exhumat și cadavrul mamei Mariei Besnard. După cum s-a constatat, și în organismul acesteia se afla o mare cantitate de arsenic (58 miligrame la un kilogram masă corporală).

La 21 iulie, Marie Besnard și Dietz au fost aduși în fața judecătorului de instrucție din Poitiers.

Judecătorul Roger a supus-o pe bănuită unui interogatoriu sever, după care a luat măsura arestării ei preventive. Dietz a fost de asemenea interogat. Neamțul a negat cu încăpăținare orice relații de dragoste cu stăpina. El a fost eliberat provizoriu. Acesta însă, fără a mai aștepta sosirea documentelor sale personale trimise la Paris în vederea prelungirii șederii în Franța, a trecut într-o noapte peste graniță, întorcându-se în Germania, de unde nu a mai revenit niciodată.

Cercetările pe care Roger le-a efectuat au scos la iveală lucruri fantastice. În cadrul și jurul familiei Besnard au existat de-a lungul anilor numeroase decese extrem de suspecte. Astfel, imediat după primul război mondial, Marie, care avea pe atunci 23 de ani, s-a căsătorit cu vărul ei, Auguste Antigny, muncitor agricol. Cei doi tineri căsătoriți s-au angajat ca portari la Chateau des Martins. Auguste a murit în 1929 de tuberculoză, după cum suna diagnosticul de atunci. El a fost acum exhumat și Bérout a găsit în resturile mortului, cu toate că trecuseră între timp 22 de ani, 60 miligrame arsenic la un kilogram masă corporală. Deci, semnele otrăvirii cu arsenic erau evidente.

În 1929, Marie s-a recăsătorit cu Léon Besnard, care avea la Loudun o casă, un atelier de frîghii și o fermă. Marie Besnard nu i-a născut copii, dar a fost în schimb o bună gospodină și s-a priceput să mărească avutul familiei. Besnard trăia în dușmănie deschisă cu părinții lui, care locuiau în apropiere. El nu putea uita că aceștia au iubit-o întotdeauna mai mult pe sora lui, Lucie. Ura lui s-a îndreptat și împotriva altor rude. Marie Besnard a trecut cu vederea peste toate acestea, a știut să se facă iubită și a determinat-o pe mătușa lui Besnard, văduva Louise Lecomte, să o înscrie în testamentul ei ca moștenitoare, alături de Lucie. Scurt timp după întocmirea testamentului, la 22 august 1938, Louise Lecomte a decedat. Deși ea murise la 80 de ani și la autopsie nu se constataseră simptomele otrăvirii cu arsenic, când a fost exhumată s-au găsit și în cadavrul ei 35 miligrame arsenic la un kilogram masă corporală. După cum s-a stabilit, Marie Besnard s-a aflat mereu lângă patul bolnavei pînă în momentul morții.

Doi ani mai tîrziu, la 2 septembrie 1940, a murit Maria Gouin, bunica lui Léon Besnard, singura rudă despre care el afirma că l-a iubit și al cărei unic moștenitor a devenit. Înainte de a muri, bătrîna a fost des vizitată de soții Besnard. Nu se

cunoșteau amănunte în legătură cu boala ei. A fost exhumată, dar deși rămășițele sale pămîntești conțineau unele urme de arsenic, nu s-a putut trage concluzia că ar fi murit otrăvită.

Nu aceeași a fost situația în cazul tatălui Mariei Besnard, Pierre Devaillaud, care a murit la 15 mai 1940. Drept cauză a morții fusese indicată congestia cerebrală, dar, în urma desprezența unei însemnate cantități de arsenic (30 miligrame la un kilogram masă corporală). De la tatăl său, Marie Besnard moștenise casa și pămîntul.

La 19 noiembrie 1940 a murit Marcellin Besnard, socrul Mariei Besnard, pe care ea îl vizitase adesea, cu toată dușmănia ce exista între acesta și soțul ei. Bătrînul suferea de mulți ani de paralizia unei părți a corpului și medicul a stabilit drept cauză a morții tot congestia cerebrală. Bérout a găsit însă în cadavru 38 miligrame arsenic la un kilogram masă corporală. În urma acestui deces, familia Besnard a moștenit 227.734 de franci.

Au trecut numai cîteva săptămîni pînă la 16 ianuarie 1941, cînd soacra Mariei Besnard, Marie-Louise Besnard, în vîrstă de 66 ani, și-a urmat soțul. Boala ei a durat doar nouă zile, iar decesul s-a datorat, conform diagnosticului pus atunci, de asemenea congestiei pulmonare. Marie Besnard își îngrijise soacra pînă în ultima clipă. Jumătate din moștenire, mai precis 262.325 de franci, a revenit soților Besnard. Judecătorul Roger, care bănuia că fiecare membru al familiei Besnard a murit otrăvit, a dat ordin ca și acest cadavru să fie exhumat. Analizele efectuate au relevat din nou prezența arsenicului în cantități mari.

În ziua de 27 martie 1941, Lucie Besnard, sora lui Léon Besnard, în vîrstă de 45 de ani, a fost găsită spînzurată în casa părintească. Cu toate că această sinucidere a fost pentru toată lumea o enigmă, nu s-a efectuat o cercetare temeinică. Cînd Bérout a găsit în cadavru 30 miligrame arsenic la un kilogram masă corporală, această „sinucidere” a apărut și mai ciudată. Judecătorul Roger a bănuît că Léon Besnard ajutase la otrăvirea părinților și a surorii sale, pe care a spînzurat-o, pentru a șterge urmele crimei.

Decesele suspecte păreau interminabile. La 14 iulie 1939 a murit de tuberculoză un vecin al familiei Besnard, cofetarul Toussaint Rivet, în vîrstă de 65 ani. Soția sa, Blanche Rivet, s-a adresat soților Besnard, cerîndu-le ajutor pentru adminis-

trarea fermei. Mai târziu s-a mutat la aceștia, după ce le-a cedat o casă în schimbul unei mici pensii viagere. La puțin timp după mutare, a murit însă și ea, diagnosticul pus fiind tot cel de tuberculoză. Procedându-se la deshumarea celor doi soți, analizele au evidențiat în rămășițele lor pămîntești prezența a circa 18 miligrame de arsenic la un kilogram masă corporală.

În mai 1941, două verișoare mai în vîrstă ale lui Léon Besnard, Pauline și Virginie Lalleron, au găsit adăpost în casa Besnard. În același an, la puțin timp după ce au lăsat prin testament averea lor soților Besnard, au încetat amîndouă din viață, la un interval de 8 zile una de cealaltă, diagnosticul fiind pentru Pauline — uremie, iar pentru Virginie — o infecție netratată.

Cercetarea efectuată de Bérout asupra rămășițelor lor pămîntești a stabilit însă că și cele două surori muriseră tot datorită otrăvirii cu arsenic.

Judecătorul Roger a făcut nenumărate încercări, pe parcursul anchetei preliminare, de a o determina pe Marie Besnard să se trădeze sau să-și recunoască vina, dar fără succes.

Procesul Mariei Besnard a început la 20 februarie 1952 în Palatul de Justiție din Poitiers.

Origine și-a putut da seama de la început că depozițiile martorilor — cu excepția celei a poștăritei Pintou — n-aveau nici o importanță. Dimpotrivă, multe dintre ele au produs mai degrabă confuzie. Oamenii au început să aibă îndoieli că învinuita a avut posibilitatea „tehnică” de a comite aceste crime.

Era deci așteptată cu multă nerăbdare sosirea la proces a lui Bérout, care urma să vorbească, din punctul de vedere al specialistului toxicolog, despre cazul respectiv.

Acesta a descris analizele pe care le-a efectuat, metodele folosite și aparatura de care s-a servit, concluzionînd că, în majoritatea cazurilor, persoanele ale căror rămășițe pămîntești fuseseră exhumate și supuse cercetării își datorau moartea otrăvirii cu arsenic.

Îmediat după el a intervenit avocatul apărării, celebrul Gautrat. Acesta a început cu audierea medicilor Seta și Guillon, care prelevaseră și expediaseră la Marsilia — în borcane sigilate — părțile din rămășițele pămîntești ale celor exhumate.

— Eu sînt convins, a declarat el foarte amabil, că dumneavoastră ați lucrat cu precauție extremă, ați numărat toate vasele și le-ați înregistrat înainte de a le expedia la Marsilia...

— Se înțelege, a răspuns Seta, noi am lucrat cu cea mai mare grijă.

El a adăugat că aceasta este absolut necesar pentru ca obiectele de analiză să ajungă în stare perfectă la laboratoare.

Gautrat a luat cîteva liste de pe masa sa și le-a împărțit judecătorilor, juraților și ziaristilor. După aceea, a declarat:

— Nu știu prea bine cum să caracterizez, în condițiile descrise de doctorul Seta, anumite lucruri despre care voi vorbi în cele ce urmează. Fără îndoială că este vorba de un mister. Dacă dumneavoastră veți compara listele redactate de doctorul Seta cu listele doctorului Bérout, care se referă la organele de cercetat, veți constata că la Marsilia au fost înregistrate mai multe vase decît au fost expediate în realitate din Loudun. Dacă excludem posibilitatea că numărul vaselor s-a mărit de la sine pe drum, nu mai rămîne altă explicație decît aceea că în laboratorul doctorului Bérout vasele respective au fost confundate cu altele conținînd organe prelevate de la alte persoane, decît cele la care se referă cazul Besnard. Doctorul Bérout poate oumva să lămurească acest mister?

Bérout a rămas atît de surprins de acest atac fulgerător, încît nu a găsit cuvînte pentru a răspunde, ci s-a uitat derutat în toate părțile.

— Liniștiți-vă, doctore, a spus Gautrat cu o amabilitate în dosul căreia s-au făcut simțite labele leului gata să-l sfîșie. Într-un institut atît de mare ca al dumneavoastră i se poate întîmpla oricui să facă greșeli. Desigur, primiți în fiecare zi multe borcane care conțin obiecte ce trebuie cercetate. Întrucît aceste borcane sînt puse pe rafturi, ele pot fi ușor încurcate. Aceasta se poate întîmpla ori de cîte ori asistenții dumneavoastră sînt neatenți. Cînd, și acum vocea amabilă a lui Gautrat a devenit subit ascuțită, listele din Loudun specifică, de exemplu, că s-au trimis spre analiză fibre musculare aparținînd cadavrului doamnei Gouin, însă nu și intestinele ei, iar în expertiza dumneavoastră vă referiți la descoperirea arsenicului în intestine, atunci este desigur vorba de o confuzie cu părți de la alt cadavru.

Bérout, și mai buimăcit, și-a scos ochelarii și și-a șters ochii. Gautrat însă nu intenționa să-i lase timp de gîndire.

— Găsesc în raportul dumneavoastră de analiză, a spus el cu o voce mai tare și mai amenințătoare, indicații privitoare la arsenicul care a fost găsit în părul lui Toussaint Rivet. Toussaint Rivet însă era chel și de aceea afirmația pare a cuprinde un nou mister. Probabil că este vorba de capul unui alt

mort aflat în institutul dumneavoastră. De asemenea, găsesse printre rapoartele dumneavoastră de analiză un proces-verbal privind examinarea unui ochi al văduvei Louise Lecomte. În listele care au fost întocmite cu prilejul exhumării acestei doamne nu a apărut înregistrat un asemenea ochi. De altfel, nici nu poate fi vorba de așa ceva. Văduva a stat 11 ani înhumată și nu există ochi uman care să reziste o perioadă atât de lungă în pământ...

Era evident că, acționând astfel, Gautrat încerca să submineze încrederea auditoriului în temeinicia analizelor efectuate de Bérout și, implicit, a rezultatelor pe care le obținuse.

Cu aceeași intenție el l-a întrebat apoi dacă arsenicul descoperit provine cu absolută siguranță de la morții din Loudun și dacă nu cumva borcanele de sticlă folosite pentru transport conțineau dinainte această substanță.

— Cu alte cuvinte, vă întreb dacă borcanele au fost curate, fără urme de arsenic.

Dar Bérout reușise între timp să se reculeagă și să protesteze cu voce indignată, însă cinstită.

— Deci, vasele au fost întotdeauna sterilizate și curățate înainte de a fi trimise la Loudun?

— Se subînțelege — a exclamat Bérout.

— Aha, a replicat Gautrat, atunci trebuie să vă spun că aceasta nu concordă cu informațiile pe care le-am obținut.

Gautrat a cerut să fie ascultat ca martor antreprenorul de pompe funebre. Acesta a declarat că multe vase au sosit murdare din Marsilia și nu au fost spălate nici la Loudun. Martorul care putea elucida această problemă — doctorul Séta — nu a fost însă audiat, deoarece, fără îndoială, Bérout, datorită stării de derută în care se afla, uitase să ceară acest lucru. Nelăsându-i timp să-și revină, Gautrat și-a continuat atacul.

— Am aici câteva scrisori interesante adresate de doctorul Bérout judecătorului de instrucție Roger.

Pe urmă i-a cerut lui Bérout să spună dacă i-a scris lui Roger fraza următoare: „Dacă raportul meu de analize nu vă satisface, vă rog să-mi comunicați acest lucru, ca să pot face modificările necesare...”

De data aceasta s-a văzut cu claritate că el nu mai face aluzii la exactitatea analizelor, ci la cinstea toxicologului. Avocatul îl acuza pe expert că și-a orientat cercetările după dorința judecătorului de instrucție. La auzul acestor cuvinte, indignarea profundă l-a făcut pe doctorul Bérout să-și învingă buimăceala. El a arătat, în timp ce singele îi năvălise în obraz,

că nu are obiceiul să falsifice expertizele și că nu a avut altoevingerea problemelor dificile, de specialitate.

În continuare, Gautrat a citit o altă frază din care rezulta că Bérout ar fi în măsură, după o experiență de zece de ani în activitatea de toxicologie, să recunoască cu ochiul liber oglinda metalică pe care o formează arsenicul în aparatul lui Marsh de aceea a altor substanțe, de exemplu a antimonului, și l-a întrebat dacă a scris sau nu această frază. Bérout a recunoscut. Atunci Gautrat i-a pus în față șase fiole care conțineau oglinzi de arsenic și de antimoniu.

— Bine, dacă știți să diferențiați atât de precis, arătați-ne în care fiole se află arsenic și în care antimoniu.

Enervat, Bérout a luat fiolele, le-a examinat o clipă, apoi a restituit trei dintre ele, afirmând că sînt cele ce conțineau arsenic.

Ochii lui Gautrat au scinteiat.

— Doctore Bérout, a răsunit vocea lui, vreau să vă spun ceva. Nici una din aceste fiole nu conține arsenic. În toate se află antimoniu. Iată confirmarea laboratorului de la care am primit fiolele.

În sală s-a așternut mai întâi o liniște de mormint, după care auditoriul a fost cuprins de rumoare. Peste câteva clipe ședința a fost întreruptă. Părăsind tribunalul, doctorul Bérout, încă năucit de cele întimplate, a căzut și s-a rănit atât de grav încît n-a mai putut participa în zilele următoare la proces. El a fost înlocuit de asistentul său, doctorul Medaille.

Fără îndoială, Gautrat avea toate motivele să se bucure de succesul său: completul de judecată, considerînd că concluziile lui Bérout nu prezentau din punct de vedere științific garanțiile necesare, a dispus repetarea analizelor de către alți specialiști. Or, șansele de a mai găsi, la o a doua exhumare a morților, părți din rămășițele pămîntești ale acestora a căror cercetare să conducă la concluzii certe erau considerabil mai mici decît la prima expertiză.

Presupunerile lui Gautrat în această privință s-au dovedit a avea o oarecare justificare. Datorită perioadei îndelungate ce trecuse de la moartea unora dintre persoanele respective, contactului direct cu atmosfera cu ocazia primei prelevări de organe, neglijenței cu care se efectuase reînhumarea, cînd o parte dintre rămășițele lor pămîntești se amestecaseră între ele, în fața experților se ridicau probleme deosebit de dificile.

Treptat însă, pe parcursul a peste doi ani de muncă te-

nace, experții solicitați — recunoscuți pentru metodele moderne de cercetare pe care le foloseau — au reușit să învingă aceste dificultăți. Astfel, Kohn-Abrest, care lucra atît cu aparatul lui Marsh cît și după metodele cele mai moderne spectral-analitice, a constatat că în organismul persoanelor ale căror rămășițe pămîntești le cerceta existase la moarte o cantitate însemnată de arsenic, confirmînd astfel exactitatea concluziilor lui Bérout. La rîndul său, Griffon a descoperit în părul lui Léon Besnard o cantitate de arsenic care depășea de patruzeci și patru de ori pe cea aflată în mod normal în părul omenesc.

Întrucît se presupunea că Gautrat ar fi putut invoca posibilitatea ca arsenicul găsit în rămășițele pămîntești respective să provină din pămînt, s-a procedat la îngroparea, sub supravegherea poliției, în locuri cu conținut mai ridicat de arsenic din cimitirul respectiv, a unor smocuri de păr uman. În prealabil se măsurase cu precizie conținutul în arsenic al acestui păr. După un an, cînd a fost dezgropat, s-a stabilit că în el nu pătrunsese arsenic din solul respectiv.

Fiind la curent cu lucrările experților, Gautrat a început să caute, în literatura științifică, diferite argumente ce i-ar fi putut servi la combaterea concluziilor acestora. Ele au fost curînd găsite: arsenicul, în mediile unde aveau loc descompuneri de substanțe organice, pătrundea totuși din sol în părul uman — după cum constataseră doi cunoscuți biologi — datorită acțiunii bacteriilor anaerobe. Această acțiune însă, din cauza unui fenomen insuficient de cunoscut la ora respectivă, putea ca într-un mormînt să se producă iar în cel de alături să nu apară.

În aceeași perioadă Gautrat a reușit să intre și în posesia documentelor referitoare la cercetările întreprinse de Griffon în cazul respectiv. Solicitînd sprijinul a doi cercetători atomiști, el a descoperit că acesta comisese o greșeală ce putea fi exploatată cu succes de apărare. Greșeala consta în faptul că Griffon, în loc să expună radiației timp de 26 de ore și jumătate părul lui Léon Besnard, așa cum ar fi trebuit pentru a nu crea posibilitatea apariției unor erori în aprecierea cantității de arsenic conținute, l-a ținut numai 15 ore.

La sfîrșitul anului 1953, el s-a adresat unor fizicieni atomiști și medici judiciari din Anglia, care l-au confirmat faptele respective.

În ziua de 15 martie 1954, cînd a fost reluat procesul Ma-

riei Besnard, Gautrat se simțea mai puternic ca oricînd. El era ferm convins că va câștiga și această bătălie.

Marie Besnard, care fusese deținută preventiv în închisoarea Poitiers, a fost transferată în iulie 1953 la Bordeaux, unde urma să aibă loc în continuare procesul.

Acuzatorul public și președintele completului de judecată nu bănuiau ce surprize li se pregăteau. Procurorul era convins că dispune de această dată de toxicologi ale căror expertize nu vor putea fi combătute. Toți au confirmat unanim prezența unor cantități mortale de arsenic în cei 12 morți și au constatat că ele nu proveneau în nici un caz din pămîntul cimitirelor.

Interesul public pentru acest caz a fost alimentat permanent, începînd din 1952, de știrile și articolele publicate în presă, așa încît orașul Bordeaux s-a transformat la 15 martie 1954 în loc de adunare pentru curioși și ziaristi din toate părțile lumii.

Procesul a reînceput prin ascultarea, pe parcursul a trei zile, a martorilor acuzării. Ascultarea nu a adus însă nimic nou, astfel că toată atenția urma să se concentreze asupra așteptatei lupte dintre apărare și experții toxicologi.

De la început, Gautrat s-a abținut să ia atitudine împotriva cunoștințelor toxicologice ale lui Kohn-Abrest și Fabre. El nu a îndrăznit să o facă deoarece prestigiul acestora era la fel de mare ca și claritatea și fermitatea procedurii probatorii ce o folosiseră. Gautrat și-a ascuțit cu zel diabolic spada contra unui alt adversar. Atenția lui au fost îndreptată exclusiv asupra lui Henry Griffon, despre care știa că este foarte vanitos și cu o prea mare încredere în propriile sale forțe, dar cu un simț de răspundere redus.

Pentru orice eventualitate, avocatul și-a pregătit cu grijă terenul, ținînd în fața instanței un adevărat curs de fizică atomică și explicînd radioanaliza arsenicului. A fost mult ajutat de faptul că, fiind el însuși un nespecialist care a trebuit să pătrundă în tainele fizicii atomice, a expus lucrările prin cuvinte simple, înțelese cu ușurință de asistență.

Abia atunci cînd și-a dat seama că oamenii îl înțeleg, că oricărui jurat îi este clar ce înseamnă un timp de înjumătățire de 15 ore și unul de 26 de ore și jumătate, a pornit la atac, acuzîndu-l pe Griffon că a folosit un „timp de bombardament” insuficient în reactorul atomic, astfel că a ratat experiența, rezultatele nemaiavind nici o valoare.

Surpriza stîrnită de acest atac a fost atît de mare, încît

acuzatorul public, cu fața palidă de emoție, a holbat ochii la Griffon, iar președintele, judecătorii și jurații s-au aplecat înainte, pentru a nu pierde cumva un cuvânt.

Griffon a acționat în prima clipă, deși era emoționat, cu superioritatea savantului care nu permite unui diletant să se amestece în domeniul său de specialitate. Gautrat nu s-a lăsat însă intimidat de această atitudine. Cu instinctul său sigur, el, care cunoștea părțile vulnerabile ale adversarului, a insistat asupra unui amănunt care părea nespecialiștilor ca cel mai important: Părul a fost expus 15 ore sau 26 de ore și jumătate radiației în reactorul nuclear? 15 ore reprezintă sau nu un timp greșit? În astfel de condiții rezultatele sînt greșite sau nu?

Neavînd încotro, Griffon a trebuit să declare că metoda sa este atît de nouă înăit, se înțelege, mai sînt deosebiri de opinii între experți, fiecare putînd avea părerea sa proprie în legătură cu cutare sau cutare procedeu.

Simțînd că se apropie de ținta dorită, că indoiala începe să cuprindă sala tribunalului, că agitația lui Griffon crește și că acesta va „exploda” de indignare, Gautrat a repetat:

— Timpul de radiație de 15 ore a fost ales greșit sau nu?

Griffon a început să bată cu pumnii în masă.

— Dumneavoastră vreți să mă învățați..., a exclamat el, dumneavoastră vreți să faceți pe omul de știință?

— Nu, a replicat Gautrat cu răceală. Eu nu sînt om de știință, însă domnii Lebreton și Derobert sînt specialiști. El a fluturat scrisoarea celor doi fizicieni francezi și a citit cuprinsul. Aceștia sînt experți, a spus el și a continuat imediat: Și aici stă scris, de asemenea, cum este apreciată în Anglia munca dumneavoastră.

El a citit în continuare răspunsul fizicienilor englezi, care criticau concluziile pripite ale lui Griffon.

— Englezii, a replicat furios Griffon, nu sînt competenți în acest domeniu. Ei nu au experiență în domeniul radioanalizei arsenicului.

— Bine, dacă astfel se prezintă situația, a încheiat Gautrat cu ironie glacială, atunci vă recomand să plecați în Anglia și să-i învățați pe englezi.

La auzul acestor cuvinte, fața acuzatorului public și-a pierdut culoarea. Complet buimăcit, a privit spectacolul care se desfășura în fața ochilor săi. Experții au muncit timp de doi ani. El a sperat că această muncă uriașă nu va mai prezenta puncte vulnerabile pe care să le exploateze Gautrat, dar acum

vedea, fără să poată face nimic, cum superficialitatea și neputința de a se stăpîni ale unui singur om făceau posibil ca avocatul să trezească din nou indoieli și neîncredere.

Gautrat a renunțat curînd să se mai ocupe de Griffon: obținuse tot ce dorea: zdruncinase din nou încrederea în expertizele toxicologice. Sigur de victorie, a zîmbit, pregătindu-se să pornească atacul principal.

— Otravă în morți? Multă sau puțină? Da sau nu? Ce înseamnă aceasta, în definitiv?

Cu aceste cuvinte și-a început el ultima parte a pledoariei. A continuat susținînd că n-a văzut nimeni arsenicul în posesia Mariei Besnard. Nimeni nu a văzut că ea a dat cuiva arsenic. Experții acuzării afirmă că arsenicul a putut ajunge numai datorită unei mîini străine în corpul victimelor. De mai mult de 100 de ani toxicologii sînt frămîntați de întrebarea dacă arsenicul care este prezent în orice pămînt poate fi dizolvat de apă și infiltrat în morți. De peste un veac această posibilitate este negată de toxicologi. Însă ei neagă această posibilitate numai datorită motivului că, cu toate studiile, au uitat că pămîntul este un element viu, în care au loc mii de procese, necunoscute încă de nimeni. Ca urmare, ei neagă această posibilitate și în ceea ce-i privește pe morții de la Loudun. Ei au desconsiderat pașii făcuți de știință într-un domeniu care cu cîțiva ani în urmă era încă necunoscut: cercetarea proceselor vitale ce au loc în pămînt. În încheiere, a cerut permisiunea să cheme ca martori pe primii reprezentanți ai acestei științe, fiind convins că în viitor nu va mai exista proces penal în care să se negligeze opiniile unor asemenea specialiști. El a cerut audierea domnilor Ollivier, Lepeintre, Keilling și Truffert.

Gautrat a acționat acum cu prudență deosebită. Intrucît știa că Ollivier, Lepeintre și Keilling sînt oameni respectabili, însă lipsiți cu desăvîrșire de renume și de rang, că tezele lor nu se puteau bucura la tribunal, în fața juraților, de „autenticitatea celor ce au faimă”. Acești oameni i-au folosit lui Gautrat doar pentru a pregăti terenul pe care va apărea Paul Léon Truffert, cu toată demnitatea și tot prestigiul său, în calitate de membru al Academiei de științe și cavaler al Legiunii de onoare. Avocatul era convins că savantul îi va asigura victoria.

Depozițiile lui Ollivier, Lepeintre și Keilling în legătură cu însemnătatea microbilor din sol în cadrul dizolvării arsenicului din pămînt au stîrnit senzație. Ca orice noutate, aceste relatări au produs fascinație.

Acuzatorul se găsea din nou în fața unei surprize care l-a lovit ca un trăsnet născut din senin. Dar nu numai el a rămas surprins, ci și experții, care, fără a avea pregătirea necesară în această problemă, s-au văzut puși în fața unor teze și argumente noi pe care nu le-au putut combate. Totuși, pe Ollivier, Lepeintre sau Keilling, acuzarea și-a putut permite să-i combată, caracterizându-i drept extremiști tipici. Keilling a fost calificat drept „braconier al științei”. În clipa în care Truffert și-a făcut apariția în calitate de martor, asemenea aprecieri n-au mai putut fi însă făcute.

Întreaga asistență a urmărit într-o tăcere încordată comunicarea lui Truffert, prezentată prin cuvinte calme și în mod concret. În rezumat, expunerea sa a constatat în următoarele: Da, în baza cercetărilor nu se poate contesta că microbii din pământ, în special cei care trăiesc în pământul cimitirelor, exercită o influență mare asupra dizolvării arsenicului și pătrunderii sale în cadavre și în părul acestora. Datorită activității microbilor, arsenicul pătrunde în păr, de care este posibil să adere atât de puternic, încât nu poate fi îndepărtat prin nici un procedeu cunoscut. Mai mult, unele experiențe pe care le-a făcut au dovedit că arsenicul pătruns în păr se depune în diferite părți ale acestuia, separate unele de altele, și face impresia că este un arsenic provenit din corp. Rezultatele experiențelor efectuate combat teza după care arsenicul străin de corp pătrunde părul în întregul său, putând fi astfel deosebit de cel provenit din corp. În sfârșit, din cauza acțiunii microbilor, este posibil ca, sub aspect cantitativ, arsenicul din corp sau din păr să depășească de mai multe ori conținutul celui din pământ.

Datorită unei asemenea constatări, apar dubii în privința tezei că pătrunderea arsenicului din pământul din jur în cadavru trebuie exclusă în cazul când acesta din urmă conține mai mult arsenic decât pământul.

Truffert și-a încheiat relatările cu o modestie impresionantă. A afirmat că cercetările sale nu erau încă încheiate, că cercetătorii se aflau abia la început de drum și că era nevoles încă de timp. Conștiința sa îi silea însă să afirme cu toată certitudinea că principiile de bază valabile până atunci asupra solubilității sau nesolubilității arsenicului din pământ nu mai puteau fi considerate de nerăsturnat. În situația respectivă nu se mai putea nega posibilitatea ca arsenicul găsit în cantități mari în morții din Loudun să provină din pământul cimitirului. El s-a referit, în mod expres, numai la o posibilitate, însă

această posibilitate, oricât de redusă ar fi fost, trebuia să fie luată în considerare în favoarea inculpatului.

În clipa în care Truffert și-a terminat discursul, acuzatorul s-a uitat, cu o privire rugătoare, în direcția lui Kohn-Abrest și Fabre. În ochii lui se citea rugăminta adresată celor doi de a lua poziție și de a caracteriza noile teorii ale lui Truffert, care subminaseră întregul fundament al acuzării. Însă Fabre și Kohn-Abrest erau la sfârșitul unei vieți care i-a învățat, în calitatea lor de toxicologi, să nu excludă niciodată posibilitatea comiterii unor erori, dată fiind multitudinea fenomenelor naturii. Astfel că, atunci când li s-a cerut să-și spună părerea, ambii au declarat că nu sînt în măsură „să nege grija, exactitatea și probabilitatea experiențelor lui Truffert”. Kohn-Abrest a declarat că există numai o singură cale de a ieși din acest impas, aceea de a supune unor cercetări științifice temeinice noile probleme care s-au ivit și care au, evident, o importanță uriașă pentru toxicologie.

La 31 martie 1954 procesul a ajuns exact în faza în care a fost suspendat prima dată: în faza incertitudinilor.

Gautrat nu a ezitat nici o clipă să profite de această situație. Cu brațele larg desfăcute, a exclamat, adresându-se tribunalului și juraților, că n-are nimic de obiectat împotriva propunerii profesorului Kohn-Abrest, împotriva aflării adevărului. Dar cît poate dura această cercetare? Încă doi ani, sau chiar mai mult? După experiența de pînă acum, o astfel de posibilitate nu poate fi exclusă. Apelează la umanitate. Apelează la conștiința justiției franceze. Nici unul din judecători, nici unul din jurați nu vor putea suporta povara răspunderii care le revine dacă Marie Besnard va fi din nou silită să aștepte în închisoare pînă cînd oamenii de știință vor ajunge la un acord în ceea ce privește vinovăția sau nevinovăția ei. Pe baza acestor motive, cere eliberarea Mariei Besnard din închisoare, pînă cînd nevinovăția ei va fi dovedită definitiv.

Tribunalul a deliberat mai mult de o oră și a decis ca un nou grup de experți să examineze obiecțiunile lui Truffert și depozitiile noilor martori ai apărării.

Contra unei cauțiuni de 1.200.000 de franci, Marie Besnard a fost eliberată pînă la terminarea noilor expertize și reluarea procesului.

A fost una din cele mai senzaționale decizii luate vreodată de vreun tribunal francez.

Marie Besnard a părăsit la 12 aprilie orașul Bordeaux, a stat o perioadă de timp la Paris, după care s-a reintors la Lou-

dun — în casa ei veche. Deși nimeni nu o saluta și toată lumea o evita, ea s-a apucat totuși cu încăpăținare să facă ordine și să se lupte pentru menținerea avutului său.

Numai puțini oameni au crezut în nevinovăția ei. Păreriile unor ziariști și vizitatori curioși ce s-au deplasat la Loudun nu au fost unitare, dar toți erau convinși că ea se comportă ca o femeie care este sigură că după atîția ani de frămîntări și incertitudini nici un tribunal nu va îndrăzni să o condamne, oricît de mult ar fi pusă sub semnul întrebării nevinovăția sa. Cei mai mulți erau de părere că ea era o ucigașă care și-a dobîndit libertatea datorită greșelilor comise de acuzator, erorilor și slăbiciunilor umane ale experților, exploatare fără scrupule de către apărător.

Între timp, un nou și foarte dirz, acuzator, Guillemain, lupta să dovedească vina Mariei Besnard și să răstoarne noile teze cu ajutorul cărora învinsese avocatul. Trebuia în primul rînd să înlăture efectele eșecului suferit de Griffon. A fost un mare succes pentru acest acuzator că a obținut pentru cauza lui sprijinul celebrului fizician atomist Frédéric Joliot-Curie, pe care l-a rugat să verifice lucrările lui Griffon, pentru a înlătura toate îndoielile din expertizele lui toxicologice. Savantul, care era de fapt inventatorul metodei de care s-a servit Griffon cu prilejul primei sale expertize, a confirmat atît faptul că Griffon a comis inexactități, dar și prezența dozelor mortale de arsenic în cadavrele de la Loudun.

După moartea lui Joliot-Curie, petrecută în 1958, un elev de-al său, Pierre Savel, a continuat această muncă. El a perfecționat metoda în continuare și a confirmat cu certitudine că părul morților din Loudun conținea cantități mortale de arsenic. Joliot-Curie și Savel erau savanți care nu i-au lăsat lui Gautrat vreo șansă de atac. În această privință, acuzatorul putea fi liniștit.

Însă Guillemain știa bine că decizia finală nu putea fi dată numai în baza confirmării definitive a toxicologiei. Dacă nu putea infirma teza după care arsenicul din pămînt a pătruns în părul morților, cauza era pierdută.

Deși pare de necrezut, totuși au fost necesari nu mai puțin de șapte ani, din 1954 pînă în 1961, pentru ca problema arsenicului din pămîntul cimitirului din Loudun, a solvabilității sale în apă, a eficacității microbilor din el să fie dezbătută și cercetată.

Tribunalul a însărcinat alți trei experți de faimă internațională să execute cercetări și experiențe: profesorul René

Charles Truhaut, de la Universitatea din Paris, în calitate de toxicolog, și profesorii Albert Domolon și Maurice Lemoigne, de la Institutul Pasteur, ultimii fiind microbiologi și specialiști în cercetarea solului.

Cimitirul din Loudun nu mai cunoștea liniștea. Nu numai Truhaut și Lemoigne veneau la intervale regulate pentru a executa experiențe, ci și experții lui Gautrat, de la Truffert pînă la Ollivier, în scopul de a face totul în vederea aprofundării și întăririi noilor lor teze. Cadavrele au fost din nou exhumate. Păr și animale au fost îngropate. Cadavre ce nu aveau nimic comun cu cazul Besnard și despre care se știa precis că în momentul înhumării nu avuseseră în ele otravă, au fost exhumate și cercetate pentru a se vedea dacă conțin arsenic. O machetă uriașă a cimitirului a servit pentru studii ample consacrate mișcărilor subterane ale apelor.

În sfîrșit, în noiembrie 1961 a început a treia și ultima bătălie. Pentru a treia oară s-au prezentat martorii, indispensabili însă inutili. Inclinația lui Gautrat pentru lovituri de teatru și trucuri judiciare era prea puternică, așa încît nu a putut renunța la ele. Din nou a comparat cu atenție listele întocmite cu ocazia exhumărilor și cercetărilor de laborator. De această dată a confruntat însemnările pe care le-a făcut profesorul Piédelièvre în 1952 în cimitirul din Loudun cu procesele-verbale întocmite de Henry Griffon și Savel cu ocazia analizei părului lui Léon Besnard. Intrucît Piédelièvre vorbea în însemnările sale numai de pielea capului acestui cadavru, nu și de părul lui, a îndrăznit să facă afirmația temerară că nici nu a fost trimis la Paris păr de pe capul lui Léon Besnard. Constatînd că părul lui Léon Besnard avea lungimea de 6 cm cînd a fost analizat mai întîi de Griffon și de 7,5 cm cînd a fost expertizat de Joliot-Curie și Savel, a afirmat că nu este vorba de unul și același păr. A trebuit ca Piédelièvre să-i explice că părul omului poate să crească și după moarte cu 25% din lungimea sa și că împreună cu pielea capului lui Léon Besnard s-a trimis, se subînțelege, și părul acestuia la Paris.

René Charles Truhaut a apărut teza tradițională despre imposibilitatea pătrunderii în morți a arsenicului din pămînt. El s-a bazat în acest sens pe nenumăratele experiențe pe care le-a executat la Loudun. Nu a putut fi contestată realitatea că pămîntul de acolo conținea arsenic, dar nici aceea că, față de cantitatea de arsenic din cadavre, cea din pămînt era incomparabil mai mică. Truhaut a declarat că este imposibil ca uriașele cantități de arsenic din morți să provină din cota parte

minuscule de arsenic din pământ. În cadavrele care nu aveau nici o legătură cu cazul Besnard, îngropate în același cimitir, el nu a descoperit nici cea mai mică urmă de arsenic. Marcellin Besnard, Louise Lecomte și Marie Gouin au fost înmormîntați unul lângă altul, în aceeași criptă, la date apropiate. Dacă arsenicul ar fi pătruns din exterior, cadavrele lor ar fi conținut cu aproximație aceleași cantități de otravă. Însă de așa ceva nu putea fi vorba. În timp ce rămășițele lui Marcellin Besnard prezentau cantități foarte mari de arsenic, cele ale Mariei Gouin nu aveau nici urmă de otravă. Deci, nu putea fi vorba de pătrunderea în morți a otrăvii din exterior. Fiecăre cercetare a dovedit acest lucru.

După Truhaut s-au prezentat Ollivier, Lepeintre, Keilling, Bastisse și, bineînțeles, Truffert. În liniștea desăvîrșită ce domnea în sala tribunalului, ei au descris rezultatele experiențelor lor recente, care au dovedit că procesele biologice subpămîntesti cauzate de microbi și fermenți sînt inestimabile. Ei au arătat că sînt în măsură a dovedi că, în cazul mai multor morți îngropați unul lângă altul, intervine acea acțiune a microbilor care în unele situații produce dizolvarea arsenicului din pământ și pătrunderea lui în cadavre, iar în alte cazuri nu provoacă acest fenomen. Într-un loc din cimitir arsenicul putea fi solubil în apă, în altul nu. Truffert a arătat, în baza unor cercetări — atît proprii cît și ale unor savanți din străinătate — că nu există un raport clar între cantitățile de arsenic din pământ și cele din morți. N-are nici o importanță dacă cantitatea de arsenic din pământ este redusă, iar cea din morți este mare. În apa cu o concentrație redusă de arsenic, părul s-a îmbibat, în condiții microbiologice favorabile, cu o foarte mare cantitate de otravă. De asemenea, și experiențele sale recente au confirmat că părul poate acumula arsenicul nu numai din corp, ci și din mediul înconjurător, și că acest arsenic poate fi găsit în unele secțiuni de păr izolate, separate unele de altele, și în special în apropierea rădăcinilor lui. În acest sens, probabil joacă un mare rol microbil care trăiesc în pielea capului. Truffert și-a încheiat expunerea cu observația că greșelile comise sînt cauzate de faptul că marea diversitate a naturii nu a fost luată în considerare în suficientă măsură. Microbiologia este știința ce corespunde mai bine acestei diversități imense, cu toate că mai are de răspuns la unele întrebări ce așteaptă să fie lămurite. El s-a adresat în cele din urmă lui Truhaut în legătură cu o problemă despre care toată lumea și-a dat seama că este de cea mai mare importanță.

— Ați uitat să trageți concluzii dintr-o experiență pe care ați executat-o în anul 1952.

Se știa că Truhaut a otrăvit în 1952 un cîine pe care l-a îngropat apoi pentru o perioadă de doi ani în cimitirul Loudun. Cînd cîinele a fost dezgropat și cercetat, Truhaut s-a găsit în fața unei enigme: cîinele nu mai conținea nici urmă de otravă.

— Deci, a spus Truffert, puteți să-mi dați o explicație: unde a rămas otrava respectivă? Ce s-a întîmplat cu ea? N-ați găsit-o nici în animalul otrăvit, nici în pămîntul înconjurător; unde a dispărut această otravă?

Truhaut a declarat că nu știe.

— În acest caz, a continuat Truffert, noi toți trebuie să recunoaștem că stăm încă în fața unei lumi necunoscute. Întrucît nu știm cum se comportă arsenicul sub pământ și în morți. După părerea mea toxicologia nu mai are dreptul să decidă după principiile de pînă acum asupra problemei pătrunderii sau nepătrunderii otrăvurilor din pământ în morți. Toxicologii trebuie să recunoască că au ajuns la o limită și această limită se impune să fie respectată, pînă cînd terenul din afara ei va fi cunoscut.

Truffert, omul care în a doua etapă a procesului, în urmă cu șapte ani, a determinat tribunalul să ia o decizie în favoarea inculpatel, a introdus fraza finală, decisivă, în această ultimă luptă. Totuși, cuvintele hotărîtoare au venit din gura omului pe care acuzarea l-a însărcinat, în calitate de biolog, cu verificarea tezelor lui Truffert, profesorul Lemoigne. După descrierea îndelungată a cercetărilor sale din Loudun și de la Institutul Pasteur, bătrînul om de știință a pronunțat următoarea frază: „Trebuie să arătăm în general că... putrefacția resturilor vegetale și animale stimulează solubilitatea arsenicului. Însă, nu este posibil a aprecia și a afirma fără echivoc că arsenicul se dizolvă sau nu în pământ. Aprecierea acestor probleme depinde de prea mulți factori, care deocamdată se sustrag înțelegerii noastre...”

Prin această declarație, Lemoigne a confirmat de fapt spusele lui Truffert, Ollivier, Lepeintre, Keilling și Bastisse.

Gautrat, care a urmărit cu atenție încordată fiecare cuvînt, a sărit de la locul său, exclamînd:

— Acesta este sfîrșitul cazului Besnard!

Acuzatorul și-a dat seama că bate în retragere atunci cînd i-a strigat plin de amărăciune lui Gautrat:

— Aveți calitatea remarcabilă de a interpreta orice lucru numai în favoarea dumneavoastră. Diferite fenomene se sus-

trag după cum am auzit acum — înțelegerii experților. Dumneavoastră însă vreți să trageți din această situație o singură concluzie, o concluzie în favoarea inculpatei, și anume aceea că solubilitatea arsenicului constituie regula. Dar se poate spune tot atât de bine că insolubilitatea este regula, adică imposibilitatea pătrunderii arsenicului după moarte din exterior.

Gautrat i-a răspuns triumfător :

— Da, bine, însă dumneavoastră nu știți care din aceste două posibilități este valabilă în cazul judecat. Experții dumneavoastră nu sînt în măsură să precizeze ceva sigur pentru elucidarea fenomenului. Ar trebui să recunoașteți în această clipă că nu vă este posibil să vă mai mențineți acuzarea.

Drama care ținuse atîta ani se apropia de sfîrșit.

În ziua de 12 decembrie 1961, tribunalul a achitat-o, din lipsă de probe, pe Marie Besnard.

CAUTAȚI PRINTRE BARBITURICE!

Constatarea din nou a faptului că toxicologia are anumite limite și recunoașterea lor deschisă au fost principalele concluzii care s-au desprins din cazul Mariei Besnard. Acesta a fost un caz extrem, însă istoria a avut nevoie de astfel de cazuri pentru a deveni atentă și de aceea învățămintele procesului Besnard au venit tocmai la timp.

În 1954, cînd se desfășura al doilea act al dramei Besnard, toxicologii din lumea întreagă s-au văzut prinși într-o dispută care nu oferea prilej de supraapreciere, ci, dimpotrivă, îi obliga în mod brutal să înțeleagă că se impun în mod imperios noi cercetări lămuritoare.

Progresul tot mai rapid al industriei farmaceutice de la mijlocul secolului al XX-lea și producerea a tot mai multor otrăvuri sintetice și a unor medicamente ce erau în același timp și otrăvuri i-au pus pe toxicologi în fața unor probleme grave. Realizările industriei chimice și medicamentoase ofereau milioaneilor de oameni posibilități tot mai mari de a săvîrși otrăviri voluntare sau fără voie ori de a se sinucide.

În anul 1863, Adolf Baeyer, pe atunci profesor de chimie organică la Academia industrială din Berlin, a descoperit acidul barbituric. După 40 de ani, în 1904, alți doi oameni de știință germani, Emil Fisoher și Joseph von Mering, au constatat că derivatele acidului barbituric, Barbitol și Phenobarbitol, pot fi întrebuințate și ca somnifere. Primul a intrat în istoria medicinei și toxicologiei sub numele de Veronal, iar al doilea sub acela de Luminal.

Încă în primul deceniu după descoperirea lor, Veronallul și Luminalul au servit adesea, administrate în doze mari, ca

otrăvuri pentru sinucideri. Unul din creatorii lor, Fischer, s-a străduit să demonstreze existența barbituricelor, cum au fost denumite noile otrăvuri, în urina oamenilor otrăviți. Între anii 1924 și 1931, amploarea sinuciderilor cu aceste otrăvuri a silit toxicologii să se ocupe temeinic de problema demonstrării prezenței lor în corpurile cadavrelor cercetate.

La început s-a recurs, la fel ca în cazul alcaloizilor, la reacții de culoare.

Demonstrarea prezenței barbituricelor în urina morților a fost îngreuiată de necunoașterea căii pe care o luau substanțele somnifere în corpul uman. Un singur lucru era cunoscut, și anume faptul că ele suferă transformări mai mari sau mai mici datorită metabolismului.

La sfârșitul anului 1930 nu se putea bănuî ce amploare va lua în cursul viitoarelor două decenii fabricarea somniferelor și calmantelor. Evenimentele pline de consecințe ale celui de-al doilea război mondial și ale timpurilor postbelice, supra-solicitarea tot mai crescândă a oamenilor din așa-numita „epocă atomică” au creat premisele ca producția de medicamente calmante să crească nemăsurat. Acestea, pe lângă întrebuintările medicale firești, au început să servească tot mai des la sinucideri și chiar la crime.

La 22 iulie 1955, la ora 13,20, doctorul Bernard Johnson, care împreună cu colegul său, doctorul Buchanan, avea un cabinet medical la Gosport, un orașel din Anglia, a fost chemat la telefon. Chemarea venea de la spitalul marinei din Haslar, de unde infirmierul John Armstrong comunica despre fiul său, Terence, în vîrstă de cinci ani, că este foarte grav bolnav. Dacă doctorul Johnson nu va veni imediat la copil, acesta nu va putea fi salvat. Doctorul a plecat neîntîrziat la pacient.

Pentru el familia Armstrong reprezenta o problemă. Era vorba de o pereche foarte tină: John Armstrong avea 26 de ani, iar soția sa, Janet, 19. Ambii, oameni reduși mintal, se lăsau conduși doar de instincte. Se certau și se băteau des, se despărteau, pentru a se împăca din nou. Aveau datorii peste datorii. În această atmosferă agitată, Janet a adus pe lume trei copii: Stephen (care murise cu un an înainte), Pamela și Terence. Ceea ce îl preocupa în mod special pe doctor în timp ce se deplasa spre copilul bolnav era telefonul lui John Armstrong din noaptea precedentă prin care colegul său fusese anunțat că Terence este bolnav. Deoarece tatăl copilului nu părea atunci prea alarmat, doctorul Buchanan s-a dus abia în

dimineața acelei zile la familia Armstrong. El a găsit copilul sănătos și viu.

După 10 minute de la primirea telefonului, doctorul Johnson a sosit la Janet Armstrong, s-a dus la pătuțul copilului și a constatat că Terence era mort. Janet Armstrong părea puțin emoționată, însă fața ei rotundă și buzele pline nu trădau nici un sentiment de frică sau de durere. Doctorul Johnson a cerut să-i fie descrise simptomele manifestate de copil înainte de a muri. După multe întrebări a aflat că Terence și Pamela nu s-au simțit bine în ziua precedentă. După-amiază, între orele 16 și 17, copiii au mâncat lapte cu biscuiți, după care au vomat, dar cînd John Armstrong a sosit de la lucru, la ora 19, ei se simțeau din nou bine. Noaptea, la ora 23, Janet a observat că Terence respiră greu. Corpul său era rece și n-a fost posibil să-l trezească din somn. John Armstrong a pus sticle cu apă caldă în jurul corpului copilului. Cînd fața acestuia a devenit albastră, John a telefonat și l-a sunat pe doctorul Buchanan, dar, simțindu-l foarte supărat pentru deranjul din timpul nopții, nu a îndrăznit să-i spună că e un caz urgent și că trebuie să vină imediat. Dimineața, la sosirea doctorului Buchanan, copilul se simțea bine, însă la prînz, cînd John s-a întors de la lucru, l-a găsit pe micuț din nou cu fața albastră, ceea ce l-a determinat să-l cheme pe doctorul Johnson.

Aceasta a fost povestea lui Janet Armstrong, pe care a relatat-o apatică și insensibilă. „De ce Armstrong nu s-a dus să telefoneze de la prima centrală telefonică? De ce a trebuit să străbată cu bicicleta o distanță de șase mile pînă la Haslar, la locul său de muncă, pentru a telefona de acolo?”, a întrebat doctorul. Janet a dat din umeri. Nu știa nimic.

Doctorul Johnson n-a fost cuprins de îndoieli. Cunoștea destui oameni de felul familiei Armstrong care, binecuvîntați cu mulți copii, nu se supărau prea mult cînd unul din aceștia deceda. Neputînd stabili cauza morții, el l-a sesizat pe coronerul din Gosport. Acesta a trimis doi asistenți de-ai săi la familia Armstrong. Ei au confiscat o sticlă cu lapte și perna pe care a vomat copilul și au dispus ca micul cadavru să fie transportat la morgă. Doctorul Harold Miller, care lucra ca patolog la spitalul din localitate, a fost însărcinat cu executarea autopsiei.

În afară de culoarea albastră a petelor cadaverice, doctorul Miller nu a descoperit nici un alt semn care să indice o anumită cauză a morții. Doar în apropierea laringelui a găsit o mică coajă roșie, care l-a făcut să se gîndească la pielea bo-

bului de tulichină. Cîteva coji de acest fel au fost găsite și în stomacul care avea o culoare roșiatică. Coaja din gît și conținutul stomacului au fost puse în borcane de sticlă cu formalină, iar acestea au fost introduse într-un frigider. Medicul a presupus în final că este vorba de o intoxicație alimentară. Asistenții coronerului s-au dus din nou seara la familia Armstrong, pentru a stabili dacă nu cumva copilul a venit în contact cu boabe de tulichină. I-au găsit pe soții Armstrong așezați în fotolii în fața televizorului, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

Ei au aflat că în grădină se găsea într-adevăr un tufiș de tulichină, sub care copilul a stat de multe ori. Era deci posibil ca fructele murdare, nespălate, să fi ajuns într-un mod oarecare în gura copilului. Boabele de tulichină sînt foarte otrăvitoare.

Auzind această relatare, doctorul Miller a crezut că problema este rezolvată. Cînd însă în dimineața următoare a deschis frigiderul, a constatat cu surprindere că coaja găsită în apropierea laringelui s-a dizolvat, colorînd formalina în roșu. Același lucru s-a întîmplat și cu cojile din conținutul stomacal. Supărat și dezorientat, a trimis ambele borcane, sticla cu lapte și perna la un laborator unde se executau analize toxicologice. În raportul de expertiză al acestui laborator s-a arătat că nu a putut fi descoperită vreo otravă cunoscută, dar că nu era vorba, în nici un caz, de presupusele boabe de tulichină. În stomacul copilului nu au fost descoperite decît minuscule urme de amidon de porumb. În ceea ce privește culoarea roșie, ea provenea de la un colorant roșu, eozina.

Cauza morții lui Terence a rămas nelămurită. De altfel, mai existau și în anul 1955 suficiente cauze naturale ale morții, mai ales la copii, care nu lăsau nici o urmă. Totuși, pentru a fi sigur, inspectorul Gates de la poliția orașului Gosport s-a deplasat din nou la 28 iulie la locuința familiei Armstrong. El s-a uitat peste tot și a pus unele întrebări. John Armstrong a făcut asupra sa impresia unui tînar înapoiat mintal, dar viclean și prefăcut. Nici Janet și nici John nu s-au încurcat în răspunsurile date.

Probabil că cu aceasta povestea ar fi luat sfîrșit, dacă inspectorul Gates ar fi putut uita impresia proastă pe care i-a făcut-o tînarul John Armstrong. În primele zile ale lunii august polițistul s-a deplasat, la Haslar și a discutat cu șeful lui John Armstrong. Acesta a dat referințe foarte nefavorabile, care au întărit impresia ce și-o făcuse polițistul.

Gates l-a vizitat pe doctorul Miller și l-a întrebat dacă nu a descoperit totuși unele indicii care să permită tragerea concluziei că Terence ar fi murit de o moarte nenaturală. Acesta a răspuns că probabil presupusele coji ale fructului de tulichină proveneau în realitate de la capsulele gelatinoase, colorate în roșu, ale unui medicament. Nuanța roșiatică-portocalie îi aduce aminte de capsulele în care era vîndut un somnifer. Numele acestuia este seconal. El a făcut experiențe și a pus unele capsule de seconal în acid stomacal și a constatat că ele, după ce s-au dizolvat, au produs aceeași culoare roșiatică care exista și în stomacul lui Terence Armstrong. Gates l-a mai întrebat pe medic care sînt efectele seconalului. A aflat că este vorba de un somnifer deosebit de puternic, al cărui efect intervine foarte repede, dar durează un timp scurt. Polițistul a mai vrut să știe dacă cumva simptomele de boală ale copilului ar putea fi explicate prin eventuala administrare de seconal. Doctorul Miller a răspuns afirmativ: cîteva grame ajung pentru a omorî un copil. Aceasta era doar o ipoteză. Pînă acum nimeni nu a auzit vreodată de comiterea unui omor cu ajutorul acidului barbituric.

Gates nu s-a liniștit. El a raportat totul superiorului său, superintendentul Jones, și acesta s-a hotărît să ceară ajutor Scotland Yard-ului. În ziua următoare a vorbit la telefon cu L. C. Nickolls, care conducea din 1951 laboratorul tehnico-științific al Scotland Yard-ului. Nickolls a cerut să i se aducă de urgență materialele de analiză. Gates, însărcinat cu această treabă, a trebuit să constate, spre spaima sa, că aceste materiale fuseseră neglijent manipulate, aflîndu-se într-o stare aproape de nefolosire. Cea mai bine conservată era perna copilului mort. În ziua de 23 august, adică exact la patru săptămîni după moartea lui Terence Armstrong, polițistul a pornit spre Londra.

Nickolls lucra în acele zile la cartea sa *The Scientific Investigation of Crime* (Cercetarea științifică a crimei de omor), care avea un capitol ce se baza în întregime pe experiențele lui personale în legătură cu toxicologia. „Constatărilor cele mai recente ce le-am făcut — se spunea în introducere — ne învață că mijloacele la care se recurge pentru otrăvire se schimbă odată cu evoluția medicamentelor și sînt în funcție de obiceiurile populației. Din cauza schimbărilor intervenite, toxicologul se vede pus într-o situație în care nu se mai poate folosi de mijloacele vechi, tradiționale ale cercetării și demonstrării existenței otrăvurilor.” Nickolls a acordat o atenție deosebită

problemei somniferelor. Cea mai mare parte din capitolul privind toxicologia a fost consacrată luptei, ajunsă la apogeu, cu barbituricele.

El știa că dacă va descoperi otravă în materialul de cercetat, iar această otravă va fi somniferul seconal, va avea în mină o dovadă alarmantă, care va demonstra că unele din nenumeratele omoruri și sinucideri comise cu somnifere nu au fost cercetate, criminalii rămânând nesancționați, deoarece laboratoarele n-au putut face față acestei probleme.

Între 23 și 28 august, Nickolls a cercetat formalina, conținutul stomacal extras de la copil și substanțele vomate de el. Urmele vomismentelor de pe perna copilului conțineau ceva mai mult de 1 miligram de seconal. Din conținutul stomacal Nickolls a izolat 20 miligrame de seconal. Pentru a se edifica în legătură cu cantitatea totală de seconal cu care a fost otrăvit Terence Armstrong, Nickolls a cerut exhumarea copilului. Aceasta a fost aprobată la 6 septembrie.

Nickolls a trecut la analizarea organelor scoase din cadavru, la care putrefacția începuse foarte repede. În baza experiențelor anterioare și a învățămintelor desprinse din ele despre izolarea și eliminarea barbituricelor, Nickolls știa că va găsi în corpul copilului, în cazul cel mai bun, doar câteva miligrame seconal. Cea mai mică imprudență în procedura de izolare putea avea drept consecință dispariția acestei cantități minuscule.

Între timp, Gates, vrînd să afle în ce mod a ajuns Armstrong în posesia somniferului și presupunînd că tatăl criminal „s-a servit” din depozitul de medicamente al spitalului unde lucra, după cercetări infructuoase a dat peste un medic care și-a amintit că infirmierul a făcut multe săptămîni serviciul de gardă noaptea și a distribuit pacienților somnifere. Abia însă cînd Gates a reușit să vorbească cu sora care era responsabilă cu medicamentele, a ajuns mai aproape de țintă. În februarie și martie 1955 sora constatare că lacătul de la un dulap cu medicamente fusese rupt și că un pachet cu 50 capsule de seconal lipsea. Hoțul nu a putut fi descoperit. Se știa însă cu certitudine că Armstrong a avut acces în camera în care se afla dulapul cu medicamentele. Nu se putea dovedi că el a fost cel care a comis furtul. În tot cazul însă, bănuielile erau întemeiate.

Primele zile ale lunii septembrie au trecut pentru inspector insuportabil de încet. În acest timp el s-a interesat de moartea celui alt copil (Stephen) al familiei Armstrong, sur-

venită în martie 1954. Spre surprinderea lui, a constatat că certificatul de deces fusese redactat de un medic în vîrstă de 82 de ani, care n-a tratat niciodată pe cineva din această familie. Gates și-a adus aminte, din istoria toxicologiei, de crime în care nu rareori făptuitorii, pentru a-și ascunde faptele, se adresa unor medici bătrîni, ce nu se mai aflau în plenitudinea capacității lor profesionale, cerindu-le să declare că era vorba de moarte naturală. Inspectorul a descoperit că Stephen avusese simptome ce semănau foarte mult cu cele ale lui Terence : colorarea feței, somnolență, greutate în respirație, toate urmate de moarte subită. Nu mai puțin izbitoare a fost, de asemenea, și o altă constatare. În mai 1954 s-a îmbolnăvit și Pamela Armstrong (pe atunci în vîrstă de 2 ani) ; manifestase și ea somnolență, învînețirea feței, greutate în respirație. Un medic a dispus transportarea ei de urgență la spital, unde a fost salvată.

Pînă aici ajunseseră rezultatele cercetărilor lui Gates cînd, la 16 septembrie, a sosit la Gosport expertiza lui Nickolls. Din organele corporale ale copilului mort Nickolls a izolat, cu toate împrejurările nefavorabile, cantitatea de 3 miligrame seconal. Experiența sa bogată a dovedit că s-au dat copilului 3—5 capsule seconal de cîte 80 miligrame — o doză absolut mortală.

Încă în acea zi, superintendentul Jones și inspectorul Gates și-au făcut apariția la soții Armstrong pentru a-i interoga. Ei au reconstituit mai întîi desfășurarea exactă a evenimentelor din ziua morții lui Terence Armstrong : la 21 iulie ora 16,30, Terence primește biscuiți și lapte, după care vomiază pe pernă (în vomismente se află seconal). Cine s-a aflat în acest timp în apropierea copilului ? Janet Armstrong — nimeni altul. În aceeași zi, la ora 19, John Armstrong s-a întors acasă. Deși copilul s-a restabilit și se simțea bine, totuși noaptea, la ora 23, el respira greu, era rece și nu a putut fi trezit din somn. Spre miezul nopții, fața lui Terence s-a învînețit în mod alarmant. John i-a telefonat doctorului Buchanan și s-a declarat mulțumit cu vizita promisă pentru dimineața zilei următoare, cînd acesta a găsit copilul sănătos și viu. La ora 12,15, cînd John Armstrong s-a întors acasă pentru masa de prînz, copilul era somnolent și respira greu. La ora 13, John s-a decis să cheme medicul. Nu s-a grăbit însă ; a străbătut mai întîi distanța de șase mile cu bicicleta, plecînd la Haslar, de unde a dat telefon medicului. La ora 13,30, doctorul Johnson a constatat că Terence decedase cu foarte puțin timp înainte.

După ce soții Armstrong au confirmat că așa s-au petrecut

lucrurile în realitate, neavînd vreo obiecție la relatarea făcută de polițiști, superintendentul Jones a dat atacul: „Cum își explică familia Armstrong faptul că o cantitate mortală de seconal a fost descoperită în corpul lui Terence?”. Jones aștepta încordat efectul acestei întrebări. Cei doi Armstrong s-au uitat cu priviri obtuze la el. Janet a afirmat în cele din urmă că nu știe ce este seconalul. John, oricît de redus la minte ar fi fost, n-a putut nega, că unul ce era infirmier, că nu știe ce este seconalul. Cu toate că era posesorul unei inteligențe reduse, el a avut totuși suficiente cunoștințe juridice pentru a refuza orice răspuns pînă cînd „nu mă voi consulta mai întîi cu avocatul meu”.

Jones și Gates au părăsit casa ferm convinși că au lăsat acolo doi criminali. Ei au obținut aprobare pentru exhumarea lui Stephen Armstrong, cu toate că Nickolls, care a fost consultat telefonic, a declarat că datorită caracteristicilor speciale ale barbituricelor nu consideră posibil ca după trecerea unei perioade de timp atît de îndelungate să mai fie descoperite urme de somnifer în cadavru. În ziua de 17 septembrie, Gates, însoțit de John Armstrong, s-au deplasat la cimitir pentru a asista la exhumare. Ajunși la poarta cimitirului, Armstrong s-a oprit o clipă, s-a uitat cercetător la fața lui Gates și l-a întrebat: „După atîta timp nu a rămas nimic din micuț... nu-i așa?”. Din această întrebare polițistul a dedus un amestec de conștiință apăsată și de speranță că crima nu va fi descoperită. El se temea că Armstrong va avea dreptate. Așa s-a și întîmplat. Nickolls a făcut toate încercările posibile pentru a identifica otrava, însă degeaba. Chiar dacă Stephen a fost otrăvit cu seconal, nici o urmă de somnifer nu mai rămăsese în corpul său. Ancheta s-a concentrat atunci din nou pentru lămurirea morții lui Terence.

Polițiștii Jones și Gates erau ferm convinși că John și Janet Armstrong hotărîseră de comun acord să otrăvească copilul, întrucît aveau multe datorii și doreau să aibă o gură mai puțin de hrănit. Trebuia însă stabilit care din cei doi a fost cel ce i-a dat copilului capsula mortală. Lui Jones i-a venit ideea că vina unuia sau a celuilalt poate fi „fixată” în baza duratei de efect a seconalului. Se cunoștea că seconalul acționează rapid, însă efectul său nu este de lungă durată. Se mai știa că începerea efectului depindea de timpul în care capsulele se dizolvau în stomac și eliberau somniferul. Dacă ultimele simptome premergătoare morții au apărut la Terence în jurul orei 12,15, se putea spune că John Armstrong a putut admi-

nistra personal otrava numai dacă efectul a survenit în cîteva minute, întrucît el cam la acea oră a venit acasă. Dacă efectul seconalului nu începe imediat după administrare, atunci numai Janet putea fi făptuitoarea directă.

Nickolls a pornit din nou la muncă. El a expus o serie de capsule cu seconal, cumpărate din diverse farmacii, condițiilor existente într-un stomac de copil. Capsulele, formate din gelatină, se dizolvau în stomac, dar nu lăseau niciodată urme de felul celor descoperite de doctorul Miller, adică niște coji roșiatice. Nickolls s-a interesat dacă există și alte produse ce conțin seconal și se vînd sub forma unor capsule roșii, dar un asemenea medicament nu exista. În cele din urmă, el s-a adresat firmei producătoare, căreia i-a cerut lămuriri. Cu acest prilej a aflat că, pentru „considerente comerciale”, s-a folosit mult timp la fabricarea capsulelor un alt material decît cel obișnuit, fără a se face cunoscută farmaciștilor și medicilor înlocuirea respectivă. Era vorba de o celuloză metilică vopsită cu eozină. Capsulele confecționate din acest material conțineau în afară de seconal și o cantitate mică de amidon de porumb. Celuloza metilică absorbea lichidul stomacal care pătrundea în interiorul capsulei, amidonul de porumb se umfla și deschidea capsula, seconalul ajungînd astfel în stomac. Jumătățile de capsulă se dizolvau abia mai tîrziu și cedau culoarea roșie. Acum s-a lămurit de ce chimistul din Gosport a găsit amidon de porumb în stomacul copilului mort. Nickolls a început din nou o serie de experiențe — de această dată cu capsule preparate cu celuloză metilică. Rezultatul a explicat motivul pentru care firma producătoare a renunțat, după un oarecare timp, la prepararea acestui fel de capsule: deschiderea lor în stomac se producea fără nici o regulă. În unele cazuri aceasta avea loc foarte repede, dar erau situații cînd trecea și o oră sau mai mult pînă cînd să se producă. De regulă, efectul seconalului începea în intervalul de timp cuprins între o jumătate de oră pînă la o oră.

Rezultatele obținute cu atîta trudă de către Nickolls, cu toate că erau foarte importante, nu i-au ajutat pe polițiști să progreseze nici măcar cu un pas în cercetările lor. Era imposibil a considera pe unul sau pe altul din soții Armstrong ca făptuitor propriu-zis. Dacă erau crezute depozitiile lor și se accepta drept certă ora 12,15 ca moment al începerii simptomelor (respectiv a efectelor seconalului), atunci numai Janet putea fi făptuitoarea. Existînd însă și posibilitatea ca, practic,

capsulele să se fi deschis în decurs de câteva minute, vina ei nu mai era absolut sigură.

Cuprins de un sentiment de adîncă neputință, Jones a pus de o parte raportul de expertiză primit de la Londra. El știa că față de atîtea neclarități nu va fi posibil a determina organele de urmărire penală să aducă cazul în fața instanțelor. Avea convingerea că prima dovadă pe care o vor pretinde jurații va fi aceea că în ziua crimei soții Armstrong erau în posesia seconalului, dar și în această privință cercetările lui Gates nu ofereau decît o simplă bănuială.

Gates i-a ținut pe soții Armstrong sub observație. Avea nevoie de multă răbdare. Era tocmai pe cale de a renunța resemnat la tot cînd, după trecerea unui an, i-a venit în ajutor o intimplare la care nu se aștepta. Janet Armstrong s-a prezentat la 24 iunie 1956 în fața tribunalului din Gosport și a cerut divorțul. Ea a cerut de asemenea ca soțul ei să fie condamnat la plata unei pensii alimentare pentru ea și pentru copilul în viață. Dorea divorțul pe motiv că John o bătea permanent. S-a prezentat în fața judecătorilor plină de ură împotriva soțului. La câteva ore după ce tribunalul a respins cererea ei de divorț, a apărut în fața inspectorului de poliție Gates și a declarat: „Am de făcut o depozitie”.

Gates a bănuie că va urma — ce trebuia să urmeze.

Janet Armstrong a declarat că în iulie 1955 a mințit. Au avut într-adevăr seconal în casă; John a adus multe capsule de la Haslar. Trei zile după moartea lui Terence, John i-a poruncit să arunce toate capsulele, căci altfel putea fi acuzată că l-a omorît pe Terence. Ea l-a ascultat. La 16 septembrie, ziua în care Jones și Gates au fost la ei acasă, John a declarat rinjind: „Ai văzut ce bine ai făcut că ai aruncat capsulele? Ele conțineau seconal...”. În acea clipă ea și-a dat seama că a avut seconal în locuință și l-a întrebat: „I-ai dat cumva copilului?”. Soțul i-a răspuns cu ironie: „Știu eu dacă nu i-ai dat cumva tu?”. Ea a vrut să meargă la poliție, însă s-a temut că John o va bate pînă o va omorî. Acum îi era totuna.

Gates a simțit dorința de răzbunare care emana din cuvintele ei, dar nu avea nici o îndoială că în privința seconalului spune adevărul. În ceea ce privește apărarea ei proprie, îndoielile sale au fost și mai mari. Oricare ar fi fost realitatea, acum avea mărturia că în casa soților Armstrong se găsea seconal în ziua morții fiului lor.

Patru luni mai tîrziu, la 3 decembrie 1956, John și Janet

Armstrong au fost învinuiți oficial de a fi plănuie și executat de comun acord crima împotriva copilului lor Terence.

Procesul care a urmat nu a fost decît un spectacol rușinos și respingător, ce a dat naștere la învinuiri reciproce între soț și soție. N-a fost decît un șir nesfîrșit de învinuiri, reproșuri, bănuieli și ură. După o deliberare de 45 de minute, jurații l-au declarat vinovat pe John Armstrong. Dacă în mod surprinzător Janet a scăpat, acest lucru s-a datorat măiestriei cu care apărătorul ei a folosit unele rezultate ale cercetărilor lui Nickolls în favoarea clienței sale.

Indiferent dacă Janet Armstrong a fost sau nu vinovată, era vorba de primul proces senzațional de otrăvire cu ajutorul unui barbituric, care arăta cu claritate înspăimîntătoare cît era de urgent ca toxicologii să stăpînească această otrăvă ce se răspîndea ca un torent. Faptul concret că seconalul a scăpat atenției cercetărilor toxicologice a lăsat să se vadă oă lumea stătea din nou, datorită barbituricelor, în fața posibilităților producerii unor otrăviri misterioase.

În lupta lor cu barbituricele, toxicologii au pășit pe un drum plin de obstacole și complicații de tot felul. Când au ajuns la capătul acestui drum anevoios, a apărut însă o nouă lume plină cu otrăvuri posibile, lumea tranchilizantelor (calmantelor), adică a acelor medicamente care aveau „misiunea” să influențeze direct „viața sufletească” a oamenilor suprairitați, să-i scape de presiunile lor sufletești. Aceasta însă nu a fost totul, întrucât s-au ivit și numeroase alte produse chimice despre care nimeni n-ar fi crezut că pot fi otrăvuri.

O elocventă expresie a neprevăzutului ce însoțea lupta dintre toxicologie și otrăvuri a constituit-o cazul unei crime săvârșite în orașul german Worms.

Decesul în sine a survenit la 15 februarie 1954, într-o casă joasă, modestă, din centrul vechi al orașului Worms. Locuitorii acestei case erau: Eva Ruh, o văduvă în vîrstă de 75 de ani, fiul ei, Walter, fiica sa, Annie Hamann, tot văduvă (soțul ei murise în război) și fetița acesteia în vîrstă de 9 ani, micuța Uschi.

La 15 februarie, Annie Hamann — care, după moartea soțului, devenise o femeie de moravuri ușoare — la întoarcerea din oraș a căutat în bucătărie ceva de mîncare. Deschizînd bufetul a găsit acolo o prăjitură pusă pe o farfurie. Era o ciupercă din ciocolată, umplută cu cremă, pe care, după cum s-a constatat mai tîrziu, mama sa o păstrase pentru nepoțică.

Annie Hamann a luat prăjitura, a mușcat și înghițit puțin din ea, dar a scuipat cu scîrbă restul pe podea. „Ah, ce amară!”, a exclamat ea, în timp ce ciinele casei s-a repezit asupra prăjiturii și a înghițit-o repede.

Evenimentele care au urmat s-au succedat cu o rapiditate atît de mare, încît bătrîna Ruh, care a stat tot timpul lângă mașina de gătit, nu a avut posibilitatea să le urmărească și să le relateze așa cum s-au desfășurat. Annie Hamann a devenit palidă, și-a pierdut echilibrul, a încercat să se țină de masă și a strigat: „Mamă, nu mai vîd!”. Ametită, s-a dus în dormitor unde s-a prăbușit pe pat, zvircolindu-se din cauza unor crampe îngrozitoare, după care și-a pierdut cunoștința. Pînă cînd mama ei să aducă un doctor, Annie Hamann a murit.

Medicul care a fost chemat, văzînd ciinele mort aflat pe podeaua din bucătărie, a intuit că era vorba de otrăvă, ascunsă probabil în ciuperca de ciocolată. El a sesizat poliția judiciară.

Inspectorul superior Dahmen, șeful poliției judiciare din Worms, și alți doi criminaliști, Steinbach și Erhard, avuseseră puține ocazii să cerceteze omoruri în anii lor de activitate la Worms. Ei nu bănuiau ce proporții va lua cazul Annie Hamann. Acest lucru nu l-a putut prevedea nici forul lor superior, poliția din orașul Mainz.

Directorul Institutului medico-judiciar din Mainz, profesorul Kurt Wagner, a fost însărcinat cu autopsia cadavrului și stabilirea cauzei morții.

Măști dimineata a sosit la Worms un asistent al profesorului Wagner. După cum era de așteptat, autopsia nu a dat puncte de reper pentru stabilirea unei cauze naturale a morții. Singele abundent prezent în numeroase organe, în special în creier și plămîni, a permis însă să se deducă că este vorba de simptomele unei otrăviri. Asistentul a făcut recoltările necesare și le-a dus la Mainz pentru efectuarea analizelor.

Wagner era unul din medicii judiciari germani cu multă experiență și temeinice cunoștințe toxicologice. Întrucît însă unica martoră prezentă la îmbolnăvirea subită a victimei, mama ei, nu era în măsură să dea date precise despre simptomele bolii, a fost foarte greu să se meargă, în scopul identificării otrăvii, pe o anumită direcție. Oricum un simptom a fost atît de evident încît nici văduvei Ruh nu a putut să-i scape din vedere, și anume convulsiile. Trebuia deci să fi fost vorba de o otrăvă care produce convulsii.

Pentru a stabili cum a ajuns prăjitura otrăvită în casa victimei, criminaliștii Dahmen, Steinbach și Erhard au reconstituit evenimentele ce au precedat acest caz.

Ei au aflat astfel că ciuperca de ciocolată fusese adusă de o prietenă a Anniei Hamann, o văduvă de 30 de ani, mamă a

trei copii — Christa Lehmann. Aceasta venise duminică 14 februarie în vizită la Annie Hamann, cu care ocazie oferise acesteia, fratelui ei, văduvei Ruh și unei alte vecine aflată de asemenea în vizită cîte o ciupercă de ciocolată. Totodată a consumat ea însăși una. Spre deosebire de ceilalți, văduva Ruh nu și-a mîncat prăjitura, spunînd că o va mîncă mai tîrziu, probabil seara înainte de a se culca. În realitate ea intenționa să o păstreze pentru nepoțica ei, Uschi. Bătrina a pus prăjitura pe o farfurie și a închis-o în bufet, acolo unde a fost găsită în ziua următoare de Annie Hamann.

Nimeni, nici Annie Hamann, nici fratele ei, nici vecina și nici Christa Lehmann nu au avut neplăceri după consumarea prăjiturilor. Atunci ce s-a întimplat cu prăjitura pe care bunica a păstrat-o pentru nepoțica ei? Conținuse ea de la început otravă, sau aceasta îi fusese adăugată în timp ce se afla în bufetul bucătăriei? Intenționa oare cineva să omoare copilul?

Dahmen și-a îndreptat atenția spre Christa Lehmann, căreia i-a cerut să-i povestească ce știe în legătură cu cazul la care a luat parte.

Ea a recunoscut fără șovăire că a adus prăjiturile în casa victimei. Împreună cu Annie Hamann a cumpărat dulciurile, în după-amiaza zilei de 13 februarie, de la magazinul universal Wortman. După aceea s-a despărțit de Annie pentru a-și vedea de copii. Duminică s-a dus cu dulciurile în vizită la familia prietenei. Tot ce a urmat se cunoaște. Ea s-a gîndit neîncetat (așa a declarat mai departe) cum a fost posibil ca patru prăjituri să fie bune iar a cîncea otrăvită. Probabil o parte din prăjiturile ce s-au vîndut erau otrăvite și ea a nimerit una din acestea.

Christa Lehmann părea atît de convingătoare, încît criminaliștii au exclus-o deocamdată din cercul bănușilor. Dacă ea ar fi fost făptuitoarea, atacul ei s-ar fi îndreptat atunci contra văduvei Ruh, căci ei i-a dat prăjitura otrăvită. Dar ce motiv putea să aibă Christa Lehmann de a o omorî pe bătrînă? Posibilitatea ca în procesul preparării prăjiturilor otrava să se fi strecurat la o parte din acestea părea cu mult mai probabilă. Putea fi vorba atît de o coincidență nefericită, cît și de fapta unei persoane psihopate, care a participat într-un mod oarecare la prepararea sau ambalarea ciupercilor de ciocolată. În analele crimelor comise cu otravă există suficiente cazuri în care cîte un asasin, ascuns în mod perfid, simte o plăcere sadică cînd mor undeva oameni și cînd poliția urmărește piste false iar bănușelile cad asupra unor persoane nevinovate.

Dahmen a făcut cercetări la secția de dulciuri a magazinului universal Wortman. Firma oferise spre vînzare un număr de 140 ciuperci de ciocolată pe care le-a procurat de la un producător de prăjituri. Din această cantitate 133 au fost vîndute. Cele nevîndute au fost confiscate de poliție și trimise de urgență pentru analize la Institutul medico-judiciar din Mainz. Populația a fost avertizată la radio de efectele toxice ale ciupercilor de ciocolată vîndute de către magazinul universal Wortman.

Apoi s-a așteptat rezultatul cercetărilor. Dacă una din prăjiturile confiscate ar fi conținut o substanță toxică, asasinul trebuia căutat printre vînzători, producător sau cei ce au lucrat la ambalare. Dacă însă nici una din ele nu avea otravă, se putea presupune că aceasta a fost introdusă ulterior.

Scena evenimentelor s-a mutat acum în clădirea nr. 18 a clinicilor universitare din Mainz, unde lucrau profesorul Kurt Wagner și asistenții săi. Căutînd în organele victimei otrăvuri convulsive ei au încercat să demonstreze mai întîi existența stricininei și a altor alcaloizi, dar toate analizele s-au soldat cu rezultate negative.

În acea vreme, doar cîțiva toxicologi se ocupau în Germania de o substanță numită F 605, folosită pentru combaterea dăunătorilor ce atacau culturile vegetale. Acest produs chimic a fost creat imediat după război. Pare ciudat că numai puțini toxicologi germani și-au îndreptat atenția asupra lui, cu atît mai ciudat cu cît F 605 era o invenție germană. Povestea ciudată a otrăvii explică însă această stare de fapt.

Între anii 1934 și 1945, chimistul german Gerhard Schrader de la uzinele chimice Bayer din Leverkusen a dezvoltat combinații organice de fosfor care, cu prilejul experiențelor biologicului Kückenthal, au dovedit că au un efect toxic deosebit de puternic contra dăunătorilor vegetali de tot felul. Produsul a fost perfecționat în 1945. El a primit denumirea de F 605. Tocmai cînd chimiștii germani erau pe cale să încerce noua substanță chimică, trupele de ocupație americane au intrat în Germania și au confiscat containerele cu noua substanță. Așa s-a întimplat că acest nou produs chimic a fost folosit mai întîi în Statele Unite ale Americii. Acolo el a fost denumit *Parathion*. În cîțiva ani producția de *Parathion* a luat proporții uriașe. Numai în anul 1950 au fost imprăștiate în Florida milioane de tone pentru a apăra de dăunători plantațiile de portocali. Sub diferite denumiri ca, de exemplu, *Folidol* și *Thiophos 3423*, substanța chimică folosită contra dăunătorilor vegetali s-a răs-

pîndit în întreaga lume și s-a reîntors în 1948 în Germania, unde a fost fabricată în cantități mari. Substanța s-a vîndut inițial în flacoane medicale simple, prevăzute cu capac, iar mai târziu în fiole din material plastic, în cadrul magazinelor cu îngrășăminte chimice și semințe, precum și în drogherii. Ulterior ea și-a recăpătat vechea denumire F 605, iar pe etichetele fiolelor s-a specificat că este vorba de un produs toxic care trebuie manipulat cu grijă.

Pînă în 1953 în întreaga Americă de Nord au fost cunoscute 168 cazuri de intoxicații cu F 605 datorită minuirii neglijente a substanței respective. Americanii au cercetat efectul toxic al dozelor mari de F 605. El semăna foarte mult cu efectul acidului prusic, care produce convulsii și paralizarea organelor respiratorii.

Întrucît însă niciodată această substanță nu a fost folosită pentru comiterea unei crime sau sinucideri, nu au fost elaborate metode medico-judiciare pentru demonstrarea existenței ei în cadavre. Americanii Averell și Norris au pus la punct în 1948 un test prin care s-a demonstrat prezența ei în materialul vegetal. Prin diferite procese chimice de transformare și prin combinare cu un colorant din gudron se ivea o culoare albastră-violetă în cazul în care produsul F 605 era prezent în materialul cercetat. În 1951 a urmat elaborarea unui test care a putut fi folosit pentru a se controla periodic starea sănătății lucrătorilor care veneau în atingere cu F 605.

Datorită împrejurărilor descrise mai sus, în Germania nu au fost înregistrate decît după 1948 cîteva cazuri de otrăviri cu F 605. În 1952 și 1953 unii chimiști și toxicologi au ridicat problema analizei secrețiilor corporale și a țesuturilor oamenilor otrăviți, pentru a se constata dacă nu conțin F 605. Ei au încercat și o metodă pentru demonstrarea existenței otrăvii în singe. Substanța ce urma să fie cercetată a fost tratată cu hidroxid de sodiu, care se colora prin aceasta în galben. Dacă conținutul stomacal sau extractele din organe erau evaporate, iar apoi se lichefiau aburii prin răcire și se trata soluția astfel obținută după metoda lui Averell și Norris, se obținea, în cazul prezenței lui F 605, o culoare albastră-violetă. S-au făcut de asemenea și primele încercări timide cu analiza spectrală și cromatografia de hîrtie. Considerîndu-se însă că nu este deloc urgent a se cerceta un domeniu atît de îndepărtat din toxicologie, totul era încă în stadiu inițial atunci cînd profesorul Kurt Wagner a fost solicitat în 1954 să descopere otrava —

evident o otravă ce producea convulsii — care a omorît-o pe Annie Hamann.

Întimplător, profesorul și-a adus aminte de publicațiile din literatura de specialitate privind substanța F 605 și, dintr-o inspirație fericită, a mers pe această urmă. Dar întrucît produsul F 605 nu fusese folosit încă niciodată ca otravă pentru comiterea unei crime, urma părea atît de vagă, încît nici Wagner nu îndrăznea să spere că va obține un rezultat pozitiv. El a folosit testele și reactivii descriși în literatura de specialitate pentru depistarea lui F 605. Spre surpriza generală, s-au ivit culorile ce dovedeau prezența acestei substanțe.

Wagner a șovăit în prima clipă; el nu-și putea permite să aibă încredere în rezultatele obținute. În consecință, a cerut ca analizele toxicologice să fie continuate, pentru a se constata dacă nu este vorba totuși de o altă otravă, însă, din nou, cercetările nu au dus la nici un rezultat. Prăjiturile confiscate la Worms au fost atunci din nou analizate. Ele nu conțineau nici un fel de otravă.

Wagner mai șovăia încă. El și colaboratorii săi trăiau ore dramatice. Dacă era într-adevăr vorba de o crimă comisă cu F 605, aceasta ar fi fost prima de acest fel. Puteau oare îndrăzni ei să transmită acum, în acest stadiu de început al cercetărilor judiciare în legătură cu F 605, constatările făcute pentru a fi folosite drept dovadă într-o acuzație de crimă?

Cînd Wagner s-a decis, în sfîrșit, să transmită rezultatele către procuratură și poliția judiciară, el a subliniat insistent: „Este vorba, cu o mare probabilitate, de F 605, dar se impune ca tot ce a fost stabilit pînă acum să fie confirmat prin rezultatele ce se vor obține din anchetă, precum și prin declarația vinovatului“.

Pînă cînd au sosit știrile, așteptate cu multă încordare, în legătură cu analiza toxicologică, polițiștii Dahmen, Steinbach și Erhard, cu toată incertitudinea existentă, nu au rămas inactivi. Dahmen și-a procurat o caracterizare precisă asupra Christei Lehmann. Descrierea a trezit în polițiști primele suspiciuni împotriva ei.

Christa Lehmann a crescut în condiții grele, aproape fără părinți. Mama ei fusese internată zeci de ani într-un ospiciu pentru alienați mintal. Tatăl, un tîmplar de mobilă, s-a căsătorit a doua oară. După absolvirea școlii elementare, Christa Lehmann a lucrat într-o fabrică de pielărie și mai târziu în uzina de coloranți Hoechst. A fost condamnată la închisoare pentru furt, acordîndu-i-se însă un termen de încercare. La

locul de muncă a făcut cunoștință cu Karl Franz Lehmann, cu care s-a căsătorit în 1944 și s-a mutat la socri, în orașul Worms. Lehmann a deschis un atelier pentru parchetat și concomitent s-a lansat în diferite afaceri pe piața neagră. În zilele de foamete, lipsuri și criză, care au urmat după război, el și-a creat astfel o stare materială prosperă. Reforma monetară a pus însă capăt afacerilor sale necinstite. Christa Lehmann n-a putut totuși renunța la viața de plăceri și atunci a început să se certe și să se bată cu soțul ei, să aibă scene cu socrii. Din acea perioadă a pornit pe calea prostituției, întreținând relații intime cu soldații din trupele de ocupație americane și cu alți bărbați. Bătăile dintre soți s-au intensificat, continuând până la 27 septembrie 1952, când bărbatul a decedat subit.

În dimineața zilei respective el fusese la frizer, iar la întoarcerea acasă s-a simțit rău, a fost cuprins de convulsii și, la puțin timp după aceea, a murit. Medicul chemat în ajutor a stabilit că decesul s-a datorat „perforației stomacului”, ceva normal dacă se avea în vedere că Lehmann suferise ani de zile de ulcer și că era bețiv. Dar nu cumva aceste convulsii au fost provocate de aceeași cauză care s-a aflat și la originea morții lui Annie Hamann?

Christa Lehmann nu a negat niciodată că moartea soțului său a fost pentru ea o ușurare. Locuința ei a devenit în mod deschis un loc de întâlnire cu tot felul de „prieteni”. Curând au izbucnit certuri aprinse între ea și socrul său, Valentin Lehmann. Acestea însă nu au durat prea mult. În ziua de 14 octombrie 1953, Valentin Lehmann, după ce și-a luat micul dejun, a pornit cu bicicleta spre oraș, dar după puțin timp s-a prăbușit pe șosea și a murit. Medicul, care a fost chemat de trecători, a considerat că este vorba de un atac de cord.

Polițiștii care cercetau cazul și-au pus însă — cum era firesc — întrebarea dacă soțul și socrul Christei Lehmann n-au fost otrăviți de către ea.

Acesta era stadiul cercetărilor când analiza toxicologică făcută la Mainz a stabilit cu toată siguranța că în prăjitura consumată de Annie Hamann fusese introdusă, după ce a fost cumpărată, o anumită cantitate de F 605.

Christa Lehmann a fost arestată vineri, 19 februarie 1954. De vineri până duminică seara, ea a fost interogată de Dahmen, Steinbach și Erhard. La toate întrebările puse în legătură cu F 605 a răspuns că nu cunoaște o asemenea otrăvă și a respins orice acuzație cu privire la uciderea celor trei persoane.

Percheziționarea locuinței sale n-a dat nici un rezultat. Nu s-a găsit nici cel mai mic indiciu din care să rezulte că otrava ar fi fost vreodată în posesia ei.

Luni, ancheta părea împotmolită.

Poliția judiciară din Mainz a propus exhumarea lui Karl Franz și a lui Valentin Lehmann, pentru a se obține, prin analize toxicologice, probe de vinovăție. O asemenea operație nu se știa însă dacă s-ar fi putut solda cu rezultate certe, deoarece primul mort stătea de un an și jumătate în pământ iar celălalt, de patru luni. Nu exista nici un fel de experiență din care să rezulte că prezența lui F 605 poate fi demonstrată în cadavre. Profesorul Wagner nu era în măsură să declare nimic sigur cu privire la șansele identificării otrăvii.

Deodată însă s-a întâmplat un lucru surprinzător. La 23 februarie, ora 10, Christa Lehmann a cerut să-i fie aduși în celulă tatăl și un preot. Ce a determinat-o să facă acest gest nu s-a putut ști niciodată. Și-a dat seama că este pierdută sau mindria ei îndărătnică a făcut-o să nu recunoască faptele directe, în fața lui Dahmen și a colaboratorilor săi? Oricare ar fi fost motivele care au determinat-o să acționeze astfel, ea a recunoscut că a umplut ciuperca de ciocolată cu F 605. Dar, a precizat ea, nu pe Annie voise s-o otrăvească, ci pe văduva Ruh. De altfel, nici nu intenționase s-o omoare, ci doar să-i periclitaze sănătatea, pentru ca Annie Hamann să fie nevoită să rămână acasă spre a o îngriji și să scape astfel de prezența ei, care-i devenise incomodă. Ea nu știuse că F 605 era o otrăvă atât de puternică. Dahmen și-a dat seama însă că aceasta nu era decât o încercare de a nega existența unei intenții de asasinat.

El nu a mai avut nevoie decât de câteva ore pentru a o determina să mărturisească întregul adevăr. Christa Lehmann a recunoscut că a considerat-o pe Eva Ruh un obstacol pe care urmarea să-l înlăture. Bătrina o calificase drept spiritul rău care călăuzea pașii fiicei sale și făcuse tot ce îi stătuse în putință pentru a o despărți de Annie. De aceea Christa Lehmann o ura și se hotărise s-o suprima. După această mărturisire, polițiștii au interogată-o până în orele tîrzii ale nopții în legătură cu moartea subită a socrului ei. Toată osteneala părea însă zadarnică, până în clipa în care s-a produs a doua surpriză a zilei. Când Christa Lehmann ieșea din camera unde fusese interogată, s-a oprit deodată în prag și, în batjocură, a declarat rece: „De altfel, l-am otrăvit și pe socrul meu”.

Din nou s-a pus întrebarea: ce a determinat-o să se com-

porte în felul acesta? Era vorba de mindria bolnăvicioasă a unei asasine obișnuite să înlăture dușmanii? Sau avea ambiția să-și recunoască faptele numai când îi convenea ei acest lucru și nu când dorea poliția? Este de asemenea probabil să-și fi dat seama că dacă otrava a fost găsită în corpul Anniei Hamann, va fi descoperită și în cadavrul socrului ei și, în consecință, a spus adevărul.

În tot cazul, important era că a mărturisit. Pentru a-l omorî, a pus o fiolă întreagă de F 605 în iaurtul socrului, adăugînd totodată și mult zahăr. Valentin Lehmann a mîncat iaurtul, s-a urcat pe bicicletă și, după o jumătate de oră, a murit.

Cu aceasta însă, macabrul joc al mărturisirilor nu luase sfîrșit. În cursul zilei de miercuri, după ore întregi de încercări infructuoase pentru a o determina să recunoască că și-a otrăvit și soțul, Christa Lehmann a rămas tot rece, batjocoritoare. Abia la sfîrșitul interogatoriului, în momentul ieșirii din camera de anchetă, s-a oprit brusc în prag și a declarat ca și cum ar fi spus ceva în treacăt: „De altfel, mi-am omorît și soțul“.

Lui Karl Franz Lehmann otrava i-a fost introdusă în laptele de la micul dejun.

Se punea întrebarea de unde și-a putut procura criminala acest toxic atît de puternic. „De la o drogherie, în vitrina căreia am văzut, în 1952, cîteva cutii pe care scria «otravă». Am cumpărat o cutie cu mai multe fiole de F 605, apoi le-am încercat efectul pe un ciîne“. Aceasta era mărturisirea ei.

Ușurința cu care a reușit să-și procure otrava, să omoare oamenii și să-i inducă în eroare pe medici a fost atît de înspăimîntătoare, încît procuratura nu a putut-o accepta fără o verificare prealabilă.

La 12 martie au fost exhumate resturile lui Karl Franz și Valentin Lehman. Părțile cadaverice necesare pentru analiza otrăvii au fost trimise la Mainz. Faptul că la Valentin Lehman s-au mai păstrat resturile conținutului stomacal, iar la Karl Franz Lehmann au mai fost descoperite părți din perelele stomacal, a permis profesorului Wagner să spere că va da de urmele otrăvii. El a reușit într-adevăr să găsească F 605 în ambele cadavre, încheind astfel lanțul probelor.

Întotdeauna au existat în istoria crimei toxicologice „otrăvuri la modă“, care se răspîndeau în rîndul ucigașilor și sinucigașilor la fel ca microbii unei boli molipsitoare. La fel s-a întîmplat și cu F 605.

În scurt timp nu a mai existat nici un institut medico-judiciar sau laborator chimico-toxicologic care să nu fi îndeplinit sarcina demonstrării existenței lui F 605 în diferite cadavre. Dar și în această muncă au intervenit surprize, metode de dovedire fiind amenințate în ceea ce privește valabilitatea lor. A fost supusă îndoielilor în special metoda lui Averell și Norris. Colorarea în violet intervenită la această metodă se baza pe faptul că — după cum se exprimau chimiștii — grupurile nitro aromatice ale lui F 605 erau transformate în amine aromatice. Acum însă s-a dovedit că și alte grupuri nitro aromatice produc aceeași culoare. Nu numai barbituricele, ci și sulfamidele (medicamente devenite celebre după cel de-al doilea război mondial prin acțiunea lor curativă asupra infecțiilor bacteriene) erau în măsură să prezinte caracteristicile lui F 605 în cadavrele oamenilor care le-au folosit înainte de moarte.

Toxicologii mai în vîrstă și-au reamintit timpurile polemicii purtate în jurul alcaloizilor din cadavre, atunci cînd printr-o comunicare s-a atras atenția că și un produs de putrefacție din singele cadaveric, care nu conține nici o urmă de F 605, poate produce reacția de colorit Averell-Norris.

Din nou a început o activitate intensă de cercetări pentru obținerea certitudinii absolute. Mai întîi s-a folosit metoda cromatografiei de hîrtie. După aceasta s-a trecut la o metodă prin care o cantitate de F 605, izolată din morți, a fost pusă în evidență și măsurată direct prin așa-numita spectrofotometrie în domeniul radiației ultraviolete.

Modul cum s-a ajuns la rezultatul de mai sus a constituit o nouă ilustrare a luptei neîncetate pe care toxicologia, acest domeniu al științei — în plin progres — a desfășurat-o pentru clarificarea cauzelor unor decese suspecte. Dar, mai mult decît medicina judiciară, toxicologia judiciară a fost silită să fie mereu gata de luptă. Ea a trebuit să țină pasul cu „mamele“ ei — chimia și farmacologia — care nu încetau să creeze mereu substanțe noi, indispensabile în dezvoltarea societății omenești, dintre care unele puteau fi însă folosite ca otrăvuri în diferite forme și cantități.

La un moment dat a intervenit însă un eveniment care a subliniat în modul cel mai clar însemnătatea criminalistică a toxicologiei, cu toate regresele, deziluziile și limitele ei.

Evenimentul constă în realizarea legăturii dintre criminalistică și poliția judiciară, pe de o parte, și toxicologie —

care își avea încă rădăcinile adânc înfipte în medicina judiciară — farmacologie și chimie, pe de altă parte. În acest fel colaborarea între toxicologie și poliția judiciară a devenit mai strînsă prin intermediul institutelor, laboratoarelor toxicologice și organelor de anchetă. Mai mult decît atît, peste tot asemenea laboratoare toxicologice s-au încadrat direct în organica poliției judiciare.

INSULINA

Sergentul detectiv Naylor, de la Secția de cercetări criminalistice a poliției orașului englez Bradford, nu bănuia ce caz neobișnuit va avea de cercetat cînd a fost trimis în noaptea de 3 spre 4 mai 1957 într-o casă din str. Thornbury Crescent.

El avea o pregătire modernă care-i permitea ca atunci cînd se găsea pe „front”, la locul faptei, să recunoască probele și mijloacele de probațiune ce pot fi puse în valoare cu ajutorul cercetărilor tehnico-științifice iar cazul de care se ocupa urma să fie un exemplu de ceea ce este capabil un laborator al poliției dacă în cadrul lui patologii și toxicologii colaborează direct, recunosc clar care sînt limitele ce sînt impuse activității lor și caută colaborarea celor mai buni experți din exterior.

La miezul nopții, un medic comunicase telefonic poliției că fusese chemat la o oarecare Elizabeth Barlow care, aflîndu-se în baie, a fost cuprinsă de o îngrijorătoare stare de slăbiciune. Cînd a ajuns acolo, medicul a găsit-o moartă. Împrejurările în care murise femeia erau atît de ieșite din comun, încît a considerat necesar să atragă atenția poliției.

Locuința în care a intrat Naylor pentru a face cercetări avea la parter camere de locuit și o bucătărie, iar la etaj dormitorul și baia. La capătul scării îl așteptau medicul și un bărbat în vîrstă de vreo 38 de ani, care s-a prezentat calm și resemnat drept soțul defunctei, Kenneth Barlow, infirmier la Spitalul St. Luke din Huddersfield.

Barlow a asistat tăcut la intrarea sergentului în baie. Pe fundul căzii zăcea o femeie de cca 30 de ani. Stătea pe o parte, cu brațele încrucișate, de parcă dormea. Se putea observa că

înainte de a muri vomase în apă. Probabil cuprinsă de slăbiciune, a căzut cu capul sub apă și s-a înecat. Sergentul a observat, înainte ca medicul să fi pronunțat vreun cuvânt, că pupilele moartei erau neobișnuit de dilatate. „Presupun, a spus medicul, că defuncta se găsea sub influența unui drog. Este însă numai o presupunere. Ascultați ce va spune domnul Barlow. Aici aveți adresa mea. Sint foarte grăbit, trebuie să plec...”

Povestea pe care a debitat-o Barlow fără ezitare era următoarea: atît el cît și soția sa se aflau în ziua lor liberă. După ceaiul de la ora 17 Elizabeth s-a culcat, rugîndu-l însă pe soț să o trezească la ora 19,30, pentru a urmări programul de la televizor. În timpul emisiunii însă s-a dus din nou să se culce, deoarece nu se simțea bine. Aflîndu-se în pat, ea a vomat. Kenneth a schimbat așternutul, după care s-a culcat. La un moment dat Elizabeth s-a plîns din cauza căldurii și transpirației și a declarat că se duce să facă o baie. Între timp, el a adormit. Cînd s-a trezit, după ora 23, a văzut că Elizabeth nu se afla în pat. Ducîndu-se în baie, unde era aprinsă lumina, și-a găsit soția în cadă într-o poziție nefirească. A chemat un medic și apoi a încercat să o scoată din cadă, dar nu a reușit, deoarece corpul ei era prea greu. Atunci a lăsat apa să se scurgă și i-a făcut exerciții de reanimare. Totul a fost însă zadarnic.

Cercetînd casa, Naylor a văzut că pijamaua lui Barlow, pe care o purtase în timpul acțiunii sale de salvare, era uscată. El și-a pus întrebarea cum este posibil ca această pijama să fie uscată, dacă Barlow a încercat într-adevăr să-și scoată soția din cadă?

Sergentul a raportat telefonic șefului său, H. S. Prince, că este de părere să fie sesizați oamenii de la laboratorul de criminalistică.

Prince a sosit la fața locului după 10 minute și unele amănunte i-au trezit și lui suspiciuni. De pildă, el n-a văzut vreun strop de apă nici pe pereții și nici pe podeaua băii. Cum a fost posibil ca Barlow să fi manipulat corpul soției în cadă plină, fără ca apa să se reverse și să stropească pereții din jur?

Prince a intrat în legătură cu laboratorul poliției. Inspectorul șef Coffey, care era în serviciu de noapte, s-a prezentat la locul decesului în jurul orei 3,30, împreună cu patologul și medicul judiciar, doctorul David Price.

Doctorul Price a observat imediat că la încheieturile bra-

țelor defunctei se afla apă, ceea ce contrazicea declarația lui Barlow că i-ar fi făcut exerciții de reanimare soției sale.

În același timp, inspectorul șef Coffey a găsit într-un colț al bucătăriei două seringi pentru injecții. Una din ele era umedă.

Barlow nu s-a intimidat. El a declarat că seringile fac parte din dotarea lui ca infirmier și, deoarece avea un furuncul, își făcuse o injecție cu penicilină. A negat însă că ar fi făcut vreo injecție soției sale. Deoarece și doctorul Price a bănuțit, în baza pupilelor dilatate, că victima s-a aflat sub influența unui drog, cadavrul a fost transportat, încă în cursul nopții, la morgă.

Dimineața, la ora 5,40, doctorul Price terminase autopsia. El nu a găsit nici un indiciu care ar fi putut explica starea subită de slăbiciune intervenită în baie. Inima era sănătoasă, la fel ca și celelalte organe. Cercetarea cu grijă a pancreasului, a glandelor tiroidă și hipofiză n-a indicat nici o anomalie. Nici cercetarea bacteriologică a intestinelor și a splinei nu a relevat existența unor germeni infecțioși. Pe piele nu s-au găsit urme de ac de seringă. Moarta era gravidă în a opta săptămînă, dar aceasta nu putea explica o criză de slăbiciune care să producă înecul în cadă.

După cîteva ore, chimiștii și toxicologii A. S. Curry și P. H. Wright au preluat cazul, în vederea descoperirii unor medicamente sau otrăvuri. Timp de mai multe zile ei au cercetat întregul tract intestinal, vomismențele, urina, sîngele, ficatul, splina, plămînii și creierul. S-au folosit de testele cunoscute pentru descoperirea de substanțe medicamentoase și toxice; de asemenea, au utilizat toate metodele de cercetare biochimică aplicabile pentru a se obține date în legătură cu bolile sanguine sau tulburările de metabolism. Rezultatul a fost negativ. Nu s-a găsit nici o urmă a vreunei otrăvi și nici nu putea fi vorba de o tulburare de metabolism care să producă o stare de slăbiciune. La cercetarea seringilor și acelor de seringă s-au găsit urme de penicilină, ceea ce a confirmat afirmația lui Barlow că și-a făcut singur injecție.

În primele ore ale dimineții de 8 mai, doctorul Price și-a procurat o lampă foarte puternică și a cercetat încă o dată temeinic, cu ajutorul unei lupe, întreaga suprafață a pielii moartei, în speranța că va găsi împunsături provenite de la un ac de seringă. După două ore de muncă intensă, a găsit pe fesa stîngă două puncte minuscule situate unul lîngă altul. Două urme asemănătoare au fost descoperite și într-o cută de

piele, în fesa dreaptă. Aceste leziuni au scăpat din vedere cu ocazia primelor cercetări, deoarece moarta avea impurități în piele și numeroase coșuri. Cu multă prudență doctorul Price a executat câteva secțiuni sub locurile respective și a descoperit acolo inflamații minuscule, de felul celor care se produc de obicei după administrarea recentă a injecțiilor. A stabilit că impunsăturile din pielea fesei stîngi fuseseră făcute cel mult cu câteva ore înainte de moarte. Deci, Barlow a mințit; era acum îndreptățită bănuiala că el a injectat soției sale o substanță care i-a cauzat moartea.

Price i-a invitat imediat la el pe Wright și Curry de la secția toxicologică. Aceștia se găseau, din cauza rezultatului negativ al analizelor ce le făcuseră, în fața unei enigme: nu puteau ști de care substanță era vorba, ce otravă le-a scăpat din vedere.

Șeful poliției a hotărît să nu-l pună în gardă pe Barlow, demascîndu-l că i-a făcut injecții soției sale. Eventuala recunoaștere a acestuia n-ar fi însemnat nimic, deoarece infirmierul era liber să facă injecții nepericuloase. S-a hotărît totuși ca Barlow să fie ținut sub observație și să se cerceteze la spitalul unde era angajat dacă gestiona acolo medicamente, de ce natură și dacă s-a constatat cumva lipsa unor asemenea produse.

În după-amiaza zilei de 8 mai, doctorul Price a extras părțile de țesut în care au fost descoperite impunsăturile și le-a pus în frigider. A făcut aceasta în speranța că în locul impunsăturilor ar fi putut rămîne resturi de substanțe pe care corpul nu le-a absorbit. Deoarece bucățile de țesuturi aflate la dispoziție în vederea experiențelor erau atît de mici, trebuiau cercetate cu foarte mare grijă, pentru a nu le distruge. Era necesar să se chibzuiască cu multă atenție și să se stabilească ce analiză ar fi fost mai indicată.

Curry și Price s-au consultat cu mai mulți specialiști. Toate discuțiile s-au purtat în jurul unei singure probleme: care drog, care medicament a fost în măsură să producă la o femeie gravidă simptomele ce au precedat moartea Elizabethiei Barlow: oboseală, vomă, transpirație, slăbiciune subită, pierderea cunoștinței, puternica dilatare a pupilelor. Cu acest prilej s-a impus bănuiala că ar putea fi vorba de un fenomen numit în medicină hipoglicemie, care constă în reducerea substanțială a conținutului de zahăr din sînge, zahăr necesar menținerii vieții. Hipoglicemia este reversul diabetului. În cazul diabetului, cantitatea de zahăr din sînge crește intrucît pan-

creasul nu mai produce în cantitățile necesare insulina, care joacă rolul de regulator al zahărului. De aceea, bolnavilor de diabet li se administrează insulină, pentru neutralizarea excesului de zahăr din sînge.

Pe de altă parte, experiențele făcute pe animale și constatările întimplătoare la oameni au dovedit că un om sănătos este cuprins de un șoc hipoglicemic și poate muri dacă i se injectează o cantitate de insulină pe care un bolnav de diabet o suportă fără dificultăți. Aceasta deoarece pancreasul omului sănătos a produs suficientă insulină în prealabil, iar prin injectarea acestui hormon se produce o cantitate excedentară, care distruge zahărul sanguin necesar vieții. În cazul Elizabethiei Barlow se știa cu certitudine că ea nu fusese bolnavă de diabet, fapt constatat cu prilejul analizei urinei și al autopsiei. Mai exista însă un aspect ce trebuia clarificat. Curry, în cursul cercetărilor sale biochimice, a scos „sîngele amestecat” din cele două ventricule ale inimii defunctei și l-a analizat pentru a-i stabili conținutul în zahăr. El a găsit 210 miligrame zahăr sanguin la 100 mililitri sînge, deci o cantitate care era peste normal.

În consecință, ideea despre lipsa de zahăr sanguin drept cauză a morții Elizabethiei Barlow, adică diagnosticul de hipoglicemie, trebuia abandonată. Dar, în mod ciudat, cercetătorii nu au putut scăpa de această idee. I-a venit cumva lui Barlow, care în calitatea lui de infirmier cunoștea efectul insulinei, ideea de a injecta soției sale sănătoase insulină? A organizat crima în așa fel ca pierderea inevitabilă a cunoștinței să survină la baie, pentru a se îneca?

Toate acestea erau la început probleme foarte vagi. Situația a luat însă o întorsătură dramatică cînd, la 23 mai, polițistul șef Prince i-a vizitat pe experți.

— Barlow pare a fi o figură ciudată, a relatat el. Defuncta este a doua soție. Prima a murit în 1956, la vîrsta de 33 ani, fără a se putea descoperi cauza decesului. După cum a declarat sora medicală Alice Lodge, Barlow se ocupă la spital cu administrarea injecțiilor de insulină.

Toxicologii nu și-au putut ascunde emoția. Această emoție a crescut și mai mult cînd polițistul a continuat să relateze că mai există și alte evenimente ciudate. Barlow fusese angajat înainte la un sanatoriu. Acolo, vorbind într-o zi cu un pacient despre insulină, ar fi declarat: „Dacă cineva primește o cantitate corespunzătoare, i se dă pașaportul pentru «dincolo»”. De asemenea, într-o discuție cu un coleg de-al său, Harry

Stork, i-a spus că cu ajutorul insulinei se poate comite o crimă perfectă, deoarece prezența ei nu poate fi demonstrată niciodată, întrucît se dizolvă fără urme în singe.

Relatarea polițistului a fost de un real sprijin pentru experți.

Încă în aceeași zi au fost scoase țesuturile din frigider. Dacă Barlow a injectat într-adevăr insulină, ea trebuia găsită aici, în țesuturi. Marea problemă care se ridica era acum demonstrarea prezenței insulinei. Curry, Wright, Randall și colaboratorii lor au cercetat întreaga literatură de specialitate medico-judiciară, toxicologică și biochimică care le stătea la dispoziție, dar nici un toxicolog nu se străduise încă să demonstreze prezența insulinei în țesuturile umane. În schimb, Curry a făcut o descoperire interesantă. În anul 1940, doi medici au publicat o comunicare în legătură cu experiențele lor în domeniul conținutului de zahăr din singe. Ei au ajuns la concluzia că în privința cantităților reale de zahăr din singe n-are importanță faptul — ca în cazul Elizabethiei Barlow — dacă în „singele amestecat” luat din cele două ventricule ale inimii se pot demonstra cantități mari de zahăr. La 38 de oameni care n-au fost bolnavi de diabet, dar au murit din cauza unei morți violente prin sugrumare sau înec, s-au găsit în ventriculul drept cantități neobișnuit de mari de zahăr în singe, cu toate că cercetarea singelui din alte părți ale corpului indica o lipsă absolută de zahăr. Explicația era foarte simplă. În momentul luptei cu moartea, ficatul, marele acumulator al corpului, mobilizează ultima rezervă de zahăr, iar acesta, înainte de moarte, mai are timp să pătrundă printr-o venă în ventriculul drept; mai departe însă nu poate ajunge. Așa se explică de ce singele amestecat din cele două ventricule ale inimii decedatei conținea o cantitate atât de mare de zahăr. Cele 210 miligrame zahăr pe care le-a găsit Curry nu excludeau posibilitatea ca Barlow să-și fi pus în aplicare, împotriva soției, cunoștințele despre „crima perfectă” ce putea fi comisă cu insulină.

Sarcina următoare și cea mai importantă a experților era să demonstreze acest lucru. O sarcină foarte grea, deoarece trebuiau să lucreze practic pe un teren necunoscut. Deși în 1955 fusese descoperită structura chimică a insulinei, demonstrarea prezenței sale pe cale chimică nu era posibilă. Așa stînd lucrurile, Curry a fost obligat să facă experiențe de comparare biologică-fiziologică, care încă din zilele lui Tardieu au jucat adesea un rol important în toxicologie. Din bucățile de

țesuturi ale defunctei care au fost păstrate în frigider s-au preparat extracte. După aceasta, s-a injectat unor șoareci insulină originală în cantități și gradații diferite. Animalele au manifestat, în funcție de cantitățile injectate, tremurături, zvicnituri, spasme, neliniște, slăbiciune și vomă, după care au murit. Apoi, cînd s-au injectat altor șoareci anumite doze din extractele preparate din țesuturile victimei, simptomele observate au fost identice, animalele de experiență murind după puțin timp.

Intrucît extractele obținute din țesuturile din fesa stîngă a victimei au avut un efect mai puternic asupra șoarecilor decît cele preparate din țesuturile din partea dreaptă, Curry a tras concluzia că primele proveneau din zona unde s-au făcut ultimele injecții (cu cîteva ore înaintea morții), acolo rămîind cantități mai mari de insulină.

Prin comparație cu efectele produse de diferitele doze de insulină pe șoareci, s-a putut stabili că efectul cantității totale de extract corespunde cu acela provocat de 84 de unități de insulină. Din aceasta s-a tras concluzia că întreaga cantitate de insulină administrată victimei a fost cu mult mai mare, cea constatată reprezentînd doar partea neabsorbită de corp.

Pentru mai multă certitudine, experiențele comparative au fost repetate pe cobai. Rezultatele au fost identice.

La începutul lunii iulie 1957 au urmat experiențe cu diafragmele șobolanilor, care reacționează deosebit de sensibil față de zahăr. S-a constatat din nou că extractele din corpul moartei au redus zahărul în același mod ca și insulina originală. Cercetătorii nu s-au mulțumit doar cu atît. Dacă nu s-a putut dovedi pe cale chimică sau fizică faptul că insulina și numai ea a produs moartea Elizabethiei Barlow, trebuia făcută cel puțin încercarea de a se „delimita pînă la extrem” substanța care a fost identificată.

Se cunoșteau substanțe care distrug insulina. Din acestea face parte înainte de toate pepsina, un ferment ce se află în sucul de digestie al fiecărui stomac ce funcționează normal. Prezența pepsinei este una din cauzele pentru care insulina nu se ia pe cale bucală, deoarece prima o distruge. Cînd Curry a tratat extractele cu pepsină, efectul lor asupra șoarecilor, cobailor și șobolanilor a dispărut imediat.

Se mai știa că cobaii cărora li se injectează mai mult timp o soluție uleioasă de insulină dezvoltă în organismul lor un ser de apărare, care este, de asemenea, în măsură să distrugă insulina. În consecință, extractele experimentale au fost tra-

tate cu acest ser. Și în acest caz ele și-au pierdut întreaga eficacitate.

Experiențele demonstau deci cu certitudine că Elizabethnei Barlow i se injectase insulină, bănuiala îndreptându-se în mod firesc spre soțul ei. Totuși, pentru mai multă siguranță, s-au făcut experiențe și cu alte substanțe care, la fel ca insulina, reduc cantitatea de zahăr din sânge. Rezultatele au fost clare: aceste substanțe reduc cantitatea de zahăr, dar nu produc simptomele caracteristice insulinei.

Mai trebuia lămurit un singur lucru, și anume dacă nu cumva existase o eliminare subită și mortală de insulină de natură patologică, respectiv provocată de vreo tumoare apărută la pancreasul victimei. Excluderea acestei posibilități nu a fost greu de făcut. În primul rând, la cercetarea pancreasului Elizabethnei Barlow nu s-au găsit nici un fel de semne ale unei asemenea boli. În al doilea rând, chiar dacă o astfel de eliminare naturală a insulinei s-ar fi produs, aceasta s-ar fi împărțit uniform în corp și nu s-ar fi înregistrat în anumite părți ale feselor cantități cu mult mai mari decât în rest.

Abia acum, după folosirea foarte conștiincioasă a tuturor cunoștințelor și epuizarea tuturor posibilităților de verificare, Price și Curry au fost convinși că Barlow i-a injectat soției insulină, pentru a o aduce în stare inconștientă și a simula moartea prin înecare în cadă.

Și totuși, Curry a dat de o problemă care a trezit în el îndoieli. Dacă Barlow — care a spus în urmă cu câțiva ani că o otrăvire cu insulină nu poate fi dovedită, deoarece aceasta dispăre complet în circuitul sanguin — a exprimat o părere medicală competentă? Curry a căutat să găsească un răspuns la întrebarea de ce respectiva părere nu este întemeiată. A găsit răspunsul printre procesele nespuse de complexe ce au loc în corpul omului și care nasc mereu noi enigme, ce reclamă noi cercetări. În țesutul corporal acid insulina persistă mai mult timp. Or, în vreme ce țesuturile din interiorul corpului, mai ales organele digestive, dezvoltă după moarte substanțe bazice datorită fermentilor care atacă albuminele, în mușchi se formează acidul lactic. El s-a dezvoltat deci și în musculatura feselor victimei, acesta fiind motivul pentru care insulina injectată s-a păstrat timp îndelungat, putând fi astfel descoperită.

La 29 iulie 1957, după terminarea cercetărilor de laborator, Kenneth Barlow a fost arestat. El nu și-a putut ascunde spaima când un detectiv de la Scotland Yard i-a adus la cunoștință acuzația că și-a omorât soția cu insulină. A negat la început,

rămânând la declarația inițială că nu a făcut niciodată soției sale vreo injecție. Mai târziu a mărturisit pe neașteptate că a injectat medicamente, însă nu insulină, ci ergometrină, ca urmare a dorinței soției de a avorta. A procedat astfel întrucât știa că ergometrina produce crampe ale uterului și avortul făcându-se. Pentru acest motiv a luat câteva fiole de ergometrină de la spital. Ultima injecție i-a făcut-o în ziua morții.

Mărturisirea lui Barlow nu a produs surpriză. Ergometrina, datorită întrebuintării sale ca mijloc avortiv, era cunoscută printre medicamentele cele mai toxice și a fost urmărită încă de la începutul cercetărilor toxicologice. Însă Curry a respectat și acum principiul exactității depline. El a injectat ergometrină în țesuturile din fesele unei femei moarte, despre care se știa cu precizie că nu a decedat datorită intoxicării cu insulină sau ergometrină, preparând apoi extracte din țesuturile respective. În continuare și-a repetat experiențele pe șoareci, cobai și șobolani. Aceste extracte nu au produs nici pe departe acele simptome care au fost observate cu prilejul experiențelor cu extracte de insulină. Deși Curry știa că ergometrina nu produce vreo influență asupra zahărului sanguin și nici dilatarea pupilelor, s-a adresat, în încheierea cercetărilor, unor ginecologi. Aceștia au confirmat, în baza experiențelor recente, că ergometrina nu produce nici unul din efectele arătate mai sus. S-a putut stabili astfel cu certitudine că mărturisirea întârziată a lui Barlow a fost doar o încercare de a scăpa de invinuire.

În decembrie 1957, Barlow a fost acuzat de crima comisă contra Elizabethnei Barlow „prin injecție cu insulină”. Chiar dacă acuzatul a negat timp îndelungat, calificând drept „glumă” declarațiile sale anterioare privitoare la folosirea insulinei pentru otrăvire, analizele toxicologice s-au dovedit a fi de necontestat. Singurul contraexpert, doctorul Hobson, pe care apărătorul a reușit să-l aducă în fața instanței, s-a rezumat la expunerea unei teorii formulate de el abia cu o zi înainte de proces, în baza citirii literaturii de specialitate. Teoria suna astfel: corpul uman produce în clipa unor emoții puternice adrenalină, datorită căreia se mărește conținutul de zahăr în sânge. În asemenea împrejurări se pot revărsa cantități mari de insulină. Probabil că Elizabeth Barlow, în clipa în care s-a simțit copleșită de o stare de slăbiciune și a alunecat sub apă, a trecut printr-o asemenea puternică emoție. În acel moment pancreasul ei a revărsat o cantitate de insulină suficientă pentru a-i provoca moartea.

Intrucît Price și Curry au urmărit pe întreaga durată a lucrărilor principiul de a elimina orice îndoială, și-au dat osteneala și acum să aprecieze teza lui Hobson drept o eventualitate care trebuie examinată, lămurită și înlăturată.

Price, pe care acuzatorul l-a chemat încă o dată în calitate de martor, a combătut această teză prin câteva fraze. El a demonstrat, în esență, că față de cele 84 de unități de insulină care au fost identificate în mica porțiune din țesutul feselor victimei, pancreasul ar fi trebuit să producă — în raport cu greutatea totală a victimei și cu teoria că hormonul se difuzează în corp în mod egal — o cantitate de cca 15.000 de unități, ceea ce este de domeniul absurdului. Spre comparație, a arătat că doza zilnică de insulină la un bolnav de diabet este de 12 pînă la 20 de unități. Față de această temeinică argumentație, doctorul Hobson și apărătorul nu au mai avut ce să obiecteze.

Judecătorul cauzei, cunoscut pentru scrupulozitatea sa, a rămas la fel de impresionat ca și jurații de exactitatea și grija cu care au fost executate analizele toxicologice. „Acest proces, a declarat el, a avut drept rezultat acumularea de cunoștințe prețioase. Acum nimeni nu mai poate avea îndoieli asupra faptului că acuzatul a știut că o injecție de insulină ucide. Dacă ați ajuns la convingerea, le-a spus el juraților, că a injectat conștient soției sale insulină, atunci nu va fi greu pentru dumneavoastră să trageți concluzia că a făcut acest lucru cu intenția de a o omori”.

Jurații au deliberat doar câteva minute, după care au pronunțat verdictul „vinovat”. Barlow a fost condamnat la închisoare pe viață. Cu prilejul pronunțării sentinței, judecătorul a declarat: „Ați fost găsit vinovat pentru comiterea unei crime pe care ați premeditat-o rece și crud și care, fără aportul hotărîtor al toxicologiei, nu ar fi fost descoperită niciodată...”.

★

Marele edificiu al toxicologiei judiciare, așa cum se prezintă astăzi, se sprijină pe un fundament de experiențe și cunoștințe de peste o sută de ani, iar acest edificiu este nevoit să crească permanent. Într-adevăr, experiența a demonstrat că drumul toxicologiei nu are un punct final. Au trecut de mult timpurile în care numai unele cazuri izolate reclamau colaborarea cu toxicologia judiciară. Acum lumea toxicologiei judiciare cuprinde totul: omoruri, sinucideri, decese dubioase,

intoxicații profesionale ș.a.m.d. Sfera de cuprindere a toxicologiei judiciare se lărgeste continuu; ea este chemată astăzi să demonstreze că alcoolul este cauza a numeroase accidente de circulație. Lumea toxicologiei pătrunde în munca cotidiană a sute de mii de medici care înainte nu știau să recunoască simptomele otrăvirilor.

Pe de altă parte, toxicologii contemporani știu — și experiența înaintașilor lor este grăitoare în acest sens — că realizările obținute într-un domeniu sau altul nu exclud posibilitatea ivirii unor erori. De aceea, lor le este propriu principiul cuprins în cuvintele rostite cîndva de Lacassagne: „Trebuie să știi să te îndoiești”.

Să privim înapoi la cei 100 de ani de istorie a toxicologiei judiciare și la legătura ei încheată, dar sigură cu poliția judiciară! Puse în balanță, realizările obținute, succesele reprezentă infinit mai mult decît erorile, incertitudinile și deziluziile.

Iar acest bilanț pozitiv înseamnă progresul.

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
Căsătoria și moartea lui Charles Lafarge	3
Otrava răspunde : Prezent !	31
Prezența digitalinei a fost dovedită	42
Toxicologia în impas	51
Un reporter demască doi criminali	57
Cromatografia — noua armă a toxicologiei	69
Părul — obiect de dispută în toxicologie	74
Controverse rămase neelucidate	86
Căutați printre barbiturice !	105
F 805	116
Insulina	127

Redactor : cpt. GHEORGHE VARGA
Corector : a.c. RADU STOIAN

Comanda nr. II/S/502063 Dat la cules : 21.04.1973
R. M. nr. 0116 Bun de tipar : 28.08.1973.
Lucrarea contine 144 pagini.

Să privim înapoi la cei 100 de ani de istorie a toxicologiei judiciare și la legătura ei încheată, dar sigură cu poliția judiciară! Puse în balanță, realizările obținute, succesele reprezintă infinit mai mult decât erorile, incertitudinile și deziluziile.

Iar acest bilanț pozitiv înseamnă progresul.
